

Sala 2
Gab. —
Est. 8
Tab. 13
N.º 9

2
100301

COMMENTARII
COLLEGIICO-
NIMBRICENSIS
SOCIETATIS
IESV,

In tres libros de Anima, Aristotelis Stagiritæ.



CONIMBRICÆ

*Typis et expensis Antonij à Mariz Vniuersitatis Typographi.
Anno Domini, M. D. XCV III.*

CVM PRIVILEGIO REGIS ET FACVLTATE SVPERIORVM.

Dos deservido de s^{ta} Cruz de Busaco

COMMENTARII

COLLEGIUM

NIMBURGENSE

SOCIETATIS

LIBRARI

In tres libros de Aristotele scriptis.



CONIMBRICUM

Tunc & expressit theoriam de Motu Naturali & Geographico.
Sicut Dominus, M.D. XLV.

CVM PUBLICE REACTA ET FACILITER VERIFICATA.

Handwritten signature or name in cursive script at the bottom of the page.

I V D I C I V M E O R V M, Q V I A D
hos cōmentarios ex officio Sanctæ Inquisitionis
recognoscendos constituti fuerunt.

RE cognouimus, atq; accuratè expendim⁹ hos cursus Conimbricē
fis cōmentarios in tres libros Aristotelis de anima, cum apposito
tractatu de anima separata, & nihil in eis inuenim⁹, quod à fide,
ac vera Religione alienū sit; imò verò eos esse censuimus, qui ob rerum
tractandarum copiam, atque sermonis præstantiam, prosperos vbique
gentium, humanæ, & diuinæ philosophiæ successus, literarum candida-
tis sint allaturi. Quapropter immortalitati, & typis commendandos
existimauimus.

Ioannes Correa. F. Ludouicus de Sotto Maior. Antonius de Castelbranco

F A C V L T A S S V P R E M I S A N C T Æ
Inquisitionis Concilij.

Excudantur hi cōmentarij in tres libros Aristotelis de anima. 24.
Septembris. 1 5 9 2.

Antonius de Mendonça. Iacobus de Sousa. Marcus Teyxeira.

F A C V L T A S R E G I I S E N A T V S.

Excudantur hi cōmentarij, Olisipone. 23. Decembris. 1 5 9 5.

Hieronymus Pereira. Damianus de Aguiar.

F A C V L T A S I L L V S T R I S S I M I, A C R E-
uerendissimi Domini Alphonsi de Castelbranco
Episcopi Conimbricensis.

Excudi possunt hi cōmentarij cum nihil contineant, quod Christianæ
Religioni, ac honestis moribus repugnet. 6. Martij, 1 5 9 8.

D. ALPHONSVS EPISCOPVS COMES.

SUMMA DO PRIVILEGIO REAL

Communicado ao Impressor Antonio de Mariz, com todas suas forças, & pelo mesmo tempo, que aos Padres da Companhia de I E S V he concedido.



REY Nosso Senhor fez merce aos Padres da Companhia de I E S V deste Reyno, que ninguem possa Imprimir nem trazer de fora, nem vender quaes quer liuros compostos, ordenados, ou tresladados por elles, sem sua approuação, sobpena de perder os ditos liuros que lhe forem achados, & trinta cruzados: como mais largamente se contem no Priuilegio, & Prouisam de Sua Alteza, que Iorge da Costa fez em Lisboa a 25. de Agosto, Anno do Senhor De 1572.

REY.

P R O O E M I V M
I N T R E S L I B R O S
A R I S T O T E L I S D E
A N I M A,

D E V T I L I T A T E, O R D I N E,
materia subiecta, & partitione horum librorum.



QUANTUM scientia de anima, ob certitudinem demonstrandi, & rerum, in quibus versatur, nobilitatem, inter alias Philosophiæ partes emineat: quã fit tum ad vitam probe instituendam, & moderandam; tum ad omnem veritatis cognitionem utilis; ex ijs, quæ Aristoteles mox docebit, conspicuum fiet. Sed idẽ, præsertim quod ad utilitatem spectat, suaderi amplius, illustrarique ex eo potest, quia vt celebris illa siue Chilonis, siue Phemonæ, aut Thaletis, vel quicũque eius

Huius scientiæ utilitas, quod illius ope se ipsum quis probe norit.

author fuerit, sententia foribus templi Delphici ab Amphictionibus inscripta cõmonebat, maximè eniti quisque debet, vt se ipsum norit: nosse autem se nemo potest, nisi animi sui naturam, & dignitatem perspectam habeat. Quia verò, vt M. Tullius lib. 1. Tusculanarũ quæst. & Plotinus lib. 3. Enneadis quartæ cap. 1. post Platonẽ in Alcibiade 1. censuerunt, non aliud Delphica illa inscriptio hortabatur, quàm vt animi naturam cognosceremus. Videlicet quia quisquis mentis suæ vim, & excellentiam spectandam sibi exhibuerit, intelliget non esse in his fluxis, & caducis bonis immorandum; sed sempiterna, & diuina omni studio, & contentione quærenda: in quo præcipua veri, & legitimi Philosophi ornamenta consistunt. Est item doctrina hæc magno vsui ijs, qui de communi vita & moribus disceptant, vt constat ex lib. 1. Ethic. cap. 13. & ex lib. 6. cap. 1. Etenim oportet eos à naturali accipere quo pacto ratio summam animæ arcem teneat, vt inde appetendi, & irascendi vim sibi subijciat, & insurgentes motus ad certam normam moderetur. Oportet etiam principium actionum, in quibus humanæ vitæ felicitas sita est; itemque partitionem facultatum, qua ad affectus, & virtutes explicandas vtuntur, ab eodem mutuari. Huc pertinet illa Aristotelis commonitio in extremo capite lib. 1. Ethicorum, sicuti medici, qui remedia curandis corporibus adhibent, vt

Tullius, Plotinus,

Quod ad morale disciplinam sit oportuna.

De hac sententia Laetius lib. 1. Plin. lib. 7. cap. 32. Macrobius 1. Saturn. c. 6. Xenophon. 4. comment. Clemens Alex. in Pedag.

2 PROOEMIUM IN TRES LIB:

Item ad Me-
taphysicam.

Ad vniuersā
etiam philo-
sophiam.

Trismegist9.

Animus no-
ster medius
inter æterna
& caduca.

munere suo probe fungatur, in animorū cognitione multū operā col-
locat: ita ac multō potiori ratione Philosopho ciuili, qui sanādis animi
morbis studet, cōperta esse debere, quæ ad animi scientiā spectāt. Ad
primā verō Philosophiā mirificè cōfert, quatenus ab intellectu nostro
ad substantias intelligibiles, & à materia absolutas per analogiā quā-
dam, similitudinēq; prouehimur, & humana mens se supra se cōuertēs,
à se ipsa ad diuinam naturā, à qua profecta est, reuocatur, & quicquid
ipsa perfectionis habet, in Deo omnium perfectionum fonte inuenit,
meliori tamen nota, omniq; imperfectiōe sublata. Deniq; cōmuni
ratione, ad omnē Philosophiæ partē opportuna est hæc de animo me-
ditatio; quia cū animus rationis, consilijq; particeps (vt Trismegistus
in Asclepio ait) sit veluti Orizon æternitatis, & temporis, atq; intelli-
gibilis, corporeæq; naturæ nexus, ac confinium: vel, vti alij dixerunt, to-
tius mundi summa: siquidē natura media extremas repræsentat, supe-
riorē vt imago; inferiorē vt exēplar: fit vt animi doctrina veluti quod-
dā rerū diuinarū, & humanarum scientiæ cōpendium existat, nosque
ad omnē aliā veritatis notionē præparet. Ostēdit quoq; vberē huiusce
contēplationis fructum, id, quod D. August. 2. de ordine c. 8. asserit; ni-
mirū duas esse præcipuas in Philosophia quæstiones; vnā de anima,
alterā de Deo. Primā, efficere vt nos ipsos nouerimus; alterā, vt ori-
ginē nostram; illā nobis dulciorem; hanc chariorem esse: illam nos
dignos beata vita; hanc beatos reddere.

Certē animi considerationem magni esse momenti satis ostēdunt tā
patrū quā externorum etiam philosophorum ea de re scripta. Nam D.
Dionysius c. 4. de diuinis nom. de anima scripsisse se meminit, D. Iusti-
nus Philosophus & martyr eiusdē argumēti librum edidit, vt refert D.
Hieronymus in lib. de scriptoribus Ecclesiasticis; D. August. librum
vnum composuit de immortalitate animæ; alterum de animæ quanti-
tate; quatuor de anima, & eius origine. D. Gregorius Nyssenus satis
longam disputationem à se cum Sorore Macrina de anima & resurre-
ctione habitam literis commendauit. Tertullianus vnum de anima li-
brū condidit. Iam vero Ethnici auctores multa de eadem cōscripsere,
Trismegist9, Plato, Theophrastus, Plotinus, Chalcidius, Proclus, Iam-
blichus, Tullius, auctor operis de sapientia secundum Aegyptios. Ari-
stoteles etiam præter hos tres libros, alium reliquit de animæ quæ-
stionibus, sed iniuria temporis intercidit.

Porrò autem quanto studio hoc opus ab Arist. elaboratum, perfe-
ctūque sit, testatur ad eius proœmium Themistius hisce verbis. Cū
pleraque omnia Aristotelis scripta, eiusmodi habeantur, vt de mirari
præstantiam eius facile suppetat; nulla profectō commentatio est, in
qua ille perinde ingenij sui vim, & sublimitatem ostenderit, atq; in ea,
quæ rationem animæ continet: siue enim multitudinem quæstionum,
siue copiam rerum pulcherrimarum, siue doctrinæ subtilitatē quæras;
eiusmodi sunt libri de anima; vt vni illi homini omnia, quæ ad hoc
genus pertinent, in numerato fuisse, constitisseque videantur.

Illud verò hoc loco in primis disquirendum occurrit, quod dissidē-
tium

Lege cap. 7.
lib. 12. Meta-
phys.

D. Greg. Nyf-
senus lib. 1.
de homine
c. 5. Plotin.
Enned. 4. lib.
6. cap. 3. D.
Thom. lib.
2. contra gēt.
c. 68. & lib. 4.
c. 33. Ficinus
lib. 3. de im-
mortalitate
anim. c. 2. Bes-
sario lib. 2. cō-
tra calumn.
c. 7. Picus in
Heptaplo c.
7.

Themistij te-
stimoniū de
præstantia li-
brorum Ari-
stotelis de a-
nima.

tiū interpretum opinionibus agitatur; videlicet quem hæc scientia inter cæteras Physiologiæ partes, doctrinæ methodo, atque ordine, locū vendicet. Sed, longiori disputatione omiſſa, ſtatuumdum eſt cū Theophrasto apud Themistium lib. 3. huius operis c. 39. ſuæ paraphraſis, & D. Thoma, quæ recentiores ſere ſequuntur eam proximè ſequi poſt libros Meteororum; atque antecedere totam diſciplinam ad res animatas pertinentē. Nāq; vt D. Thom. & Theophilus in proœmio huiusce operis animaduertūt, ſicuti Physiologiæ totius exordium eſt Phyſica Auſcultatio; quia vniuerſam Naturalium principiorū explicatiōnem continet: ita congruebat vt initium commentationum de rebus animatis, eſſet conſideratio animæ, quæ rerum animatarum commune principium eſt. Alexander tamen Aphrodiſienſis in ſuo primo de Anima, & Auerroes 4. Meteororum priorem fecere tractationem de animalium partibus. Primum, quia contemplatio materiæ antecedit cōtemplationem formæ; partes verò, ſiue organa, ſunt materia, ſubiectū vè animæ. Secundò, quia anima definitur per corpus organicū: quare ne definitio ex ignotis progrediatur, oportuit declaratum id prius ab Ariſtotele fuiſſe. Hæc tamen argumenta non concludunt. Nam eſto partes organicæ animalium, de quibus Ariſtoteles in lib. de partibus animalium differit, habeant ſe ſe ex parte materiæ quatenus corporeas functions animæ in ſe recipiunt: diſpoſitionesque neceſſariæ ſunt ad introductionem animæ, vt ſuo loco exponemus. Licet item partes organicæ facilius cognoſcantur, quàm anima, cuius natura abdita eſt, & recondita; non proinde tamen de ijs prius agendum fuit; ſed de anima potiùs; quia vt paulò ante ſignificauimus, monetque Ariſtoteles primo capite libri primi Phyſ. & cap. 1. & 3. libri primi de partibus anim. poſt Platonem in Phædro, & Hippocratem in lib. de natura humana, In omni benè inſtituta diſciplina, ea tractanda prius ſunt, quæ patent latius, ac magis communia habentur, ne eadem ſæpius repetere cogamur: anima verò latiùs patet, quàm partes animalium; cū hæc animantibus dūtaxat; illa omnibus inſit viuentibus. Nec materiæ conſideratio, contemplationem formæ præit, ſi aliud doctrinæ ratio poſtulet, anima vero non per corpus organicum animalis, ſed per corpus organicum viuentis in cōmunè definitur. Quod ante doctrinā de anima declarari ab Ariſtotele haud neceſſe fuit; cū ad animæ definitionē percipiendā, diſtincta & abſoluta organi corporis notitia minimè requiratur; ſed confuſa ſufficiat, quæ facile poteſt cōparari. Quin verò non minus ad notitiam organi corporis, ſcientia animæ; quàm ad animæ ſcientiā, organi corporis cognitio exigitur, ſiquidē anima etiā in definitione organi corporis adhibetur, cū definiatur id, quod affectū eſt organi, ad animæ functions obeūdas accommodatis. Quo patet cuiusmodi argumentum, ſiquid momenti habeat, æqua vi in aduerſarios retorqueri poſſe.

Nunc, quod nā horū librorū ſubiectū ſit, expēdamus. Venetus hoc loco, & quidam alij è recentium Philoſophorū cœtu nō animam, ſed corpus animatum eſſe ſtatuunt. Quod probant, primū, quia vt hæc

Dubitatio de ordine horū librorū inter cæteras physiologiæ partes.
Reſolutio.

Aliorum ſententia.

Reſellitur.

Cōmuniora prius tractanda.

De ſubiectō huius operis prima ſententia.
1. argum.

doctrinā pars quædam est Physiologiæ, ita oportet eius materiam talē esse, ut de ea totius Physiologiæ subiectum tanquam de parte inferiori ac minùs latè patenti enuntietur: liquet autem ens mobile de corpore animato, nō de anima eo pacto dici. Deinde, quia vel hic, vel nullibi Aristoteles de corpore animato egit; nullibi egisse absurdum est; nec enim à Philosopho tam præclara species entis naturalis silentio inuoluenda fuit; Egit ergo de illa in hoc opere; ac proinde corpus animatū est illius subiectum. Tertiò, quia id subiectum cuiusq; disciplinæ est, cui primò, ac per se conueniunt affectiones, quæ in ea tractantur: at nutrirī, sentire, moueri, velle, intelligere, cæteræque eiusmodi affectiones, de quibus in hisce libris differitur, non animæ, sed corpori animato partim in commune, partim per sua inferiora primū ac per se competunt, ut capite 4. primi libri text. 54. Aristoteles inquit. Quare non videtur negandum materiam huic operi subiectam esse corpus animatum. Verū nobilissimi quique Peripatetici, Simplicius, Philoponus, Alexander, Themistius, D. Thomas, M. Albertus, Aegidius, Theophilus, Iandunus, Caietanus, Ferrariensis, & plerique alij adhuc locū cōmuni consensu aduersariam partem sequuntur, statuuntque horum librorum subiectum esse animam. Quod ex eo primū suadet, quia ut ex 1. lib. Poster. cap. 1. & 9. colliges, id rite subiectum in qualibet scientia constituitur, cuius definitio in ea inuestigatur, & traditur: in hoc verò opere non corporis animati, sed animæ definitionē quæsiuit, atque assignauit Aristoteles; ut ipse in proœmio propositum sibi esse dixit, & in libro de sensu & sensibili persolutū à se fuisse gloriatur. Deinde, quia si corpus animatum esset huius disciplinæ subiectum, cum in categoria substantiæ inferius, atque adeò nobilius sit animal, quàm corpus animatum; sequeretur immerito hanc scientiam propter subiectæ materiæ præstantiam maximèque ob excellentiam animæ rationalis cæteris Physiologiæ partibus ab Aristotele anteponi; cum ea potius, quæ de animantibus differit, eo nomine præferēda esset. Postremò fauēt huic sententiæ ipsa operi inscriptio; nūcupātur enim hi libri *περὶ ψυχῆς*, idest, de Anima. In hac dubitatione dicendum nobis videtur libros de anima bifariam spectari posse. Nimirum vel per se, ac separatim: vel vnà cum ijs, qui paruorum Naturalium vocātur, qui illorum quasi accessio quædam sunt. Tum si priori modo spectentur, eorum subiectum esse animam; si posteriori, corpus animatum. Tres enim de anima libri in scrutanda, explicandaque per se animæ natura potissimū insunt, nec viventium affectiones, & proprietates, nisi secundum rationem originis suæ, & ut ab anima tanquam à fonte manant, ac prout ad cognitionem illius obseruiunt, expenduntur. At in opere paruorum naturalium eadem prout iam corpori, eiusque organo accommodantur, in considerationem veniunt. Quo fit ut eiusmodi opus, & tres libri de anima integram corporis animati cōmentationem exhibeant. Aduersariorum verò argumenta, quæ probare nitebantur libros de anima, etiam per se sumptos, habere pro subiecto corpus animatum facile soluuntur. Ad primū negari debet oportere totius disciplinæ

2. Sententia.

1. Ratio.

Quid sentie
dum sit.Respondetur
argumentis
primæ sentē
tiæ

Ad 1.

Apolinaris,
Flāriensis,
Tolletus, Iac
nellus. Thie
nensis.Ita censuit A
polinar. hoc
loco q. 2. ar. 2

plinæ

plinae subiectum de subiectis partium affirmari: alioqui diceretur ens mobile de sensu, & sensibili, itemque de respiratione, & de motu animalium, quas constat esse peculiare materias quorundam opusculorum Aristotelicae physiologiae. Similiter necessum foret orationem philosophorum, quae totius Logicae subiectum est, enuntiari de voce simplici, quae est subiectum Categoriarum. Itaque sat est subiecta partium cuiusque scientiae aliquo modo includi in subiecto totius; nec sub illo directa serie contineri oportet.

Ad secundum, dicendum est non omisisse Aristotelem corporis animati explicationem; sed eam, quoad animam, in tribus, qui de ea inscribuntur, libris; quoad ipsum corpus, quantum sat erat, in parvis naturalibus tradidisse. Ad tertium, affectiones, de quibus in libris de anima agitur, primo, ac per se conuenire animae, ut earum fonti, & origini: tametsi ut Aristoteles loco citato vult, non nisi de toto composito, ut de principe subiecto enuntientur. Si cui tamen visum fuerit priorem tueri sententiam, quae licet a communi abhorreat, improbabilis tamen non est; respondeat argumentis in contrariam partem adductis; quanquam Aristoteles hisce libris animae definitionem tanto studio inuestigavit, ac tradiderit: in id tamen non animae gratia praecipue incubuisse; sed propter corpus animatum, ad quod, ut ad totius operis scopum, respiciebat. Nec vero animae facultates, quoad suum principium duntaxat, sed ut totum compositum, id est, corpus animatum, ornant, expendisse. Item doctrinam de anima reliquis naturalis philosophiae partibus excellere, non ut praecise circa corpus animatum in commune versatur; sed quatenus disceptat de animo rationali, qui ceteras physicae considerationis formas, naturae dignitate vincit. Denique, inscribi hos libros de anima, non ut a principali subiecto, sed ut a praecipua illius parte, quae proinde subiectum quo dici potest, sicuti & corpus animatum, subiectum quod, ut philosophi quidam loquuntur.

Quod ad operis partitionem spectat; Ea sic habet. In primo libro differit Aristoteles de essentia animae contra veterum placita; ex propria vero sententia capit. 1. & 2. libri secundi. Tum reliqua parte eiusdem libri agit de potentijs animae in commune, de facultatibus ad animam vegetatricem spectantibus, & de sensibus externis, De internis autem, tribus capitibus libri tertij. De intellectu a quarto ad nonum. Inde ad finem libri, de motu, & quibusdam affectionibus, quae animalibus uniuersim competunt.

Occurritur
rationibus p
2. Sententia

Partitio operis.

PROOEMII IN TRES LIB.

QVÆSTIO VNICA.

NVM INTELLECTIVÆ ANIMÆ
Contemplatio ad Physiologiæ doctrinam
pertineat, an non?

ARTICVLVS I.

VARIÆ PHILOSOPHORVM
Sententiæ.

Prima sentē-
tia animæ hu-
manæ cōside-
rationem me-
diam esse in-
ter Physiolo-
g. & meta-
phys.



Vic quæstioni non nihil difficultatis peperit sentētia-
rum varietas, & discrepantia. Nam Philoponus primo
de ortu & interitu: Simplicius, & Themistius initio
Physicorū, quibus etiam videtur adstipulari Boetius
in suo prologo ad Isagogem Porphyrij, animæ consi-
derationem, non physicam, sed Mathematicam esse

In prologō
editionis 2.

autumant: non quod eam mathematici negotij esse putent: sed quia si-
cuti res mathematicæ inter physicas, & divinas vtriusque naturæ inter-
stitio, & affinitate mediæ sunt: sic anima inter easdem medium tenet,
cū sit intelligibilis & corporei mundi nexus, ac vinculum, vt ante
exposuimus; proindeque eius consideratio ad mediam quandam disci-
plinam, quæ partim Naturalis, partim transnaturalis sit, videtur perti-
nere; siquidem eisdem modis res, & scientiæ diuiduntur, vt constat ex
tertio huius operis cap. 8. text. 38.

2. Sententia
esse Metaph.

Prima ratio
ex authorita-
te Arist.

Alij eam contemplationem ad primum Philosophum delegant in-
nixa potissimum authoritate Aristotelis primo de partibus anim. cap.
primo vbi hanc quæstionem disertis verbis proposuit, cūque quæsiisset,
num Philosophi naturalis esset de omni anima disputare, respondit nō
esse: quia alioqui ageret Physiologus de intellectu animæ, & de in-
tellectu consideraretque omnia intelligibilia, quandoquidem relatorū
eadem est scientia, intellectus autem, & id, quod sub intellectum cadit,
relata sunt. Secundō, quia Physica contemplatio est solius naturæ;
at intellectus natura nō est. Tertiō, quia disputare de rebus à materia
abstractis, vt de intellectu, alienum est ab instituto naturalis philoso-
phi, qui in rerum corporearum duntaxat peruestigationem incum-
bit.

2. Ratio.
2. Ratio.

3. Sententia
esse Physicā.

Tertia Opinio est Alexandri ad initium Meteorum, Auerrois 2.
Physic. com. 26. & 1. de partibus anim. cap. 1. & 3. huius operis, com.
17. & aliorum compluriū existimantium animæ scientiam ad Physiolo-
gum attinere, cū Aristoteles in hoc opere, quod procul dubio pars
quæ-

quædam est naturalis Philosophiæ, non solum de cæteris animæ parti-
bus, sed etiam de intellectu ex professo disseruerit.

ARTICVLVS. II

TOTIVS QVÆSTIONIS

Dissolutio.

VT propositæ quæstioni satisfiat, prenotandum est animū par-
ticipē rationis trifariam spectari posse. Vno modo, prout vni-
tur corpori, & in eo functiones suas administrat: Altero, secūdu
attributa, quæ ipsi à materia separato cōueniunt, cuiusmodi sunt esse
definitiuè in loco, recipere species ex influxu superni luminis, intelli-
gere sine recurſu ad phantasmata, aliaque eiusmodi. Tertiò, quoad suā
propriam naturam, & essentiam.

Triplex ani-
mæ rationa-
lis considera-
tio.

Hoc posito, sit prima conclusio. Nulla superiorum trium animæ cō-
siderationum pertinet ad aliquam vnā scientiam mediam inter natu-
ralem & primam philosophiam. Hæc conclusio suadetur; quia nō da-
tur medium illud philosophandi genus: cū scientia contemplatrix
perfectè diuidatur in naturalem, Metaphysicam, & Mathematicas, vt
in Physicæ auscultationis proœmio latè differuimus. Nec verò vnquā
Aristoteles eius mediæ disciplinæ in suis libris mentionem fecit. His
nō obstat quòd anima corporei, & intelligibilis mūdi confiniū, & quasi
nexus quidam sit. Non enim inter hæc extrema ita medium obtinet,
vt aliquam mediam abstractionem vendicet, distinctam ab illis, quæ
tripartitam contemplantis philosophiæ varietatem efficiunt; vt loco
citato ostendimus.

1. Conclusio

Eius proba-
tio.

Nō datur me-
dia abstractio
inter physicæ
& metaphysicæ

Sit Secunda conclusio. Prima animæ consideratio ad naturalē Phi-
losophiam ex officio spectat. Hæc probatur, quia contemplari ens na-
turale ad Physicum pertinet, eiusdem verò est meditari totum, & par-
tes: at anima eo modo sumpta, est actu pars entis naturalis, nempe ho-
minis. Item quia operationes, quas anima, dum in corpore est, admi-
nistrat, pendēt à materia; & prout connexionē cum ea habent, in cōsi-
derationem cadunt, non alterius artificis, quàm eius, qui de materia
differit, id est, Physiologi.

2. Conclusio.
1. Confirmatio.

2. Confirmatio.

Sit tertia conclusio. Contemplatio animæ secundo modo sumptæ
transcendit Physiologiæ fines, pertinetque ad Metaphysicum. Ad
huiusce conclusionis intelligentiam obseruandum est, cū anima ratio-
nalis sit suprema formarum in materia existentiū, & teste D. Dionysio
7. capite de diuinis nominibus, summum infimi attingat infimum su-
premi; transire eam, cū è corpore abscedit, pro suo modo in statum
substantiarum separatarum, secundum eas videlicet affectiones, quarū
supra meminimus, nihil commercij cum materia habentes, qui sta-
tus, vt docet D. Thomas 1. part. quæst. 79. art. 1, non est ei naturalis,

3. Conclusio.
Anima ratio-
nalis suprema
formarum.
D. Dionys.

sed

3. *Cōclusio.*
P. obatio. sed præter naturam. Quo fit vt disceptatio animæ rationalis eo modo sumptæ ad eandem scientiam pertinere debeat, ad quam mentes à materia contagione prorsus liberæ. Hinc iam proposita conclusio ex eo ostenditur, quia perpendere ea, quæ re, & ratione à materia abstrahuntur, ad solum primum philosophum attinet: affectiones verò, quæ animæ competunt, præcisè vt extra materiam cohæret, ita se habent, vt attendenti planum erit.

4. *Conclusio*
Probatur I. Sit quarta conclusio, Scrutari propriam animæ naturam, & essentiã, quæ erat tertia de animo meditatio, spectat ad naturalem philosophum. Huius conclusionis veritas ex eo conuincitur, quia anima ex sua ratione & natura, est forma corporis; vnde & essentiali definitione explicatur, cū dicitur actus primus corporis organici; Quo fit vt ad sui cognitionem necessariò materiam requirat: quæ verò ita se habent, intra speculationis physicæ metas continentur, sicuti & materia ipsa, docente Aristotele secundo Physicorum cap. 2. text. 22. eiusdem artificis esse materiam & formam contemplari; quia videlicet duo hæc mutuò se respiciunt, vt ex eodem lib. & cap. text 26. constat. Præterea stabilitur eadem conclusio ex eo, quia cū homo sit pars subiecta enti mobili, cuius cognitionem Physicus profitetur, cūque hominis essentia cognosci nequeat, quin natura ipsius animæ, per quam in suo proprio gradu, & specie constituitur, innotescat: fit inde vt ad naturalem philosophum attineat animæ essentiã indagare. Huc pertinet, quòd definitio illa hominis passim celebrata, homo est animal constans corpore, & animo rationis particeps; à nullo alio præter quam à naturali philosopho inuenta & tradita esse creditur.

Dubitatio. Quærat tamen hic aliquis num ea cōsideratio, qua anima vt quid immateriale, per se subsistens, intellectiuum, expenditur: quæ attributa sicuti sunt animæ intrinseca, ita ei tam in materia, quam extra materiã cōpetunt; num, inquam, eiusmodi consideratio, physica sit, an potius metaphysica. Cui dubitationi occurrendum est, si ea prædicata non in tota sua amplitudine sumantur; sed restricta ad proprium & specificum gradum animæ rationalis, ita vt cum ea reciprocentur, nimirum tale immateriale, tale per se subsistens, tale intellectiuum; eam speculationem physicam esse; quandoquidē cognoscere propriam, ac peculiarē animæ rationalis naturã ad Physiologiæ doctrinam pertinet, vt proximè statuimus. Si autem sumantur in cōmune, & vt tam animæ, quam intelligentijs conueniunt, Metaphysicam esse: quia sicuti substantiam, relationem, & qualitatem, ac passiones entis secundum cōmunes & generales conceptus speculari, Metaphysico incumbit, vt loco citato ostēdimus, propterea quod hæc, etli ex parte in materia reperiantur, secundum se tamen indifferentiam obtinent, vt in materia sint: ita cognoscere intellectiuum, per se subsistens, & immateriale, in cōmune, Metaphysici negotij est; quia esto etiam cōueniant animæ rationali, cuius propriã & reciprocam essentiã cognoscere ad physiologum spectat; secundum se tamen indiscriminatim se habent ad animam, & ad intelligentias, quæ nullam habent cum materia coniunctionem.

ARTICVLVS. III.

EXPLICATIO RATIONVM, QVÆ
superiùs dictis aduersari videbantur.

Reliquum est, vt respondeamus ad argumenta ex Aristotele & sumpta in primo de partibus Animalium, quæ animæ rationalis doctrinâ primo Philosopho absolutè ascribere videntur. Alexâdri sectatores opinantur quæst. Aristot. eo loco non esse de anima duntaxat animantium; quia non dubitauit hanc in vniuersum à Naturali cõsiderari: sed de anima, vt etiã intelligentias cõprehendit, quæsijsseq; an sicuti Naturalis omnẽ animam contẽplatur, quæ animantium est, ita etiã de animabus separatis disceptare queat. Itaq; asserunt intellectũ, quem Aristoteles à doctrina Physica remouit, non esse humanũ, sed substantias separatas. Hęc explicatio nõ placet, propterea quòd ex ipsa verborũ serie planũ videtur de solis animalium formis philosophũ ibidifferere. Itaque dicendum decretum ab Aristotele illic esse, animam humanam non ex toto pertinere ad philosophum naturalem, quia, vt paulò ante monuimus, spectat etiam ad Metaphysicum tum secundum statum, quem habet extra corpus; tum quoad gradum intellectiuum in commune spectatum. Rogabis tamen quam vim habeat ratio illa, nimirum. Si philosophus naturalis de intellectu ageret, atq; adeò de intelligibili, futurum vt nulla alia disciplina præter Physiologiam superesset: videtur enim huiusmodi consecutio nullius esse momenti: tũ quia pari ratione sequeretur nullã esse philosophiam præter primã, cum hæc de intellectu & intelligibili disputet: tũ quia ex eo quòd detur sciẽtia, quæ de intelligibili agat, haud probè infertur reliquas sciẽtias è medio tolli, cũ eandẽ rem alio atq; alio modo spectatã diuersæ sciẽtiæ tractare possint. Nam terrã in rotundam figuram cõglobatam esse demõstrat Physicus, & Mathematicus, hic ex rotunditate vmbra, quæ interiectu terre fit in luna; ille ex æquali motu grauium ad centrum terræ. Nonnulli, in quibus est Mirandulanus 18. lib. de singulari certamine sect. 1. 4. & 7. occurrunt istiusmodi rationẽ probabilẽ esse duntaxat, nec vt necessariam, sed vt speciẽ quandam probabilitatis præ se ferentem ab Aristotele adduci ad hominũ ingenia exercenda, vt facere nõ infrequenter cõsuevit. Verũ necesse non est ad huiusmodi asylũ confugere; aduertẽdũq; ex Caietano hoc loco bifariã scientias inter se diuidi posse: Vno modo penes diuersitatẽ formaliũ rationũ; quo pacto philosophia cõtẽplatrix. sexto Metaphys. c. 1. tex. 2. distributa est ab Arist. in Metaphys. Naturalem, & mathematicas disciplinas. Altero penes ipsarum rerum, quæ sciuntur, diuersitatẽ: quomodo Mathematica à Naturali non distinguitur, siquidẽ quantitas, quæ à Mathematico consideratur, cadit etiam in cõtẽplationẽ naturalis philosophi: dissidet tamen Naturalis à Metaphysica; quia hæc præcipuè circa res materiæ immunes; illa cir

Quorundam interpretatio loci Aristotelici de partibus animal. pro 2. sententia 2. articuli.

Reijcitur,

Germana explicatio.

Dubitatio.

Quid nõ alii respondeant.

Duplex scientiæ diuidendæ modus penes rationes formales.

Penes materiæ diuersitatem.

quid respon-
dendū sit.

ca materiata, & sensibiles versatur. Hoc posito respōdemus si Philoso-
phia naturalis de intellectu differeret, futurū vt de ōni re meditaretur:
ageret enim in primis de ijs, quæ sub sensū cadūt, atq; adeo de quantita-
te, vt nūc re vera agit; consideraret itē res à materia abiunctas, quoniam
eiusdem est intellectū, siue animā intellectuicē, secundum conceptū ipsi
& intelligentijs cōmunem, (sic enim Aristoteles loco citato animam hu-
manā & intellectū accipit) & intelligentias, ac totū primæ philosophiæ
subiectū contēplari; cum hæc omnia in eadē cōmuni abstractione cō-
ueniant. Quare ex parte diuersitatis rerū nihil iam naturalis philoso-
phus alijs disciplinis tractandū relinqueret; licet aliunde, id est, spectata
rationū formalium distinctione adhuc scientiarum diuersitas, saltem ex
parte seruaretur; diximus, saltē ex parte; quia ex eo quod Physica, in-
tellectiuū in cōmune contempletur, rectē sequitur eius obiectū eandē
fortiri à materia abstractionē, quam primæ philosophiæ obiectū: atque
adeo has duas scientias in vnā eandemq; recidere, etiam ex parte ratio-
nis formalis. Quod tamen non sequitur respectu Mathematicæ, & Phy-
siologiæ: siquidem quantitas Mathematica non eandē vendicat abstra-
ctionem, quam intellectiuum in commune, vt planum est.

Ad id verò, quod opponeretur, nō valere hanc consecutionē, Philo-
sophia naturalis agit de intellectu, & intelligibili, ergo nulla est scientia
præter naturalē Philosophiā, quia alioqui hæc etiā valeret, Metaph.
cōsiderat intellectū & intelligibile: igitur præter Metaph. non est alia
sciētia. Occurrendū diuersam esse rationē. In priori enim illatione sup-
ponitur naturalē Philosophiā versari circa suū ppriū obiectū, ac circa
obiectū materiale Mathematicæ, id est, quantitātē. Vnde si consideret
intellectū secundū cōmunē eius notionē, similiterq; intelligibile; iam
sibi vendicabit obiecta omniū partiū triplicis Philosophiæ contēplari-
cis; in posteriori verò illatione prædicta hypothesis locū non habet, vt
fatis constat. Quare licet Metaphysica intellectū & intelligibile cōtem-
pletur, nō sequitur versari illā circa obiecta aliarū scientiarū contem-
platiū. Ad illud verò Arist. id, quod contēplatur intellectū, contēpla-
tur quoq; intelligibile, quia relatorū eadem est scientia, & cōsideratio.
Respōdendū erit id, quod contēplatur intellectū, contēplari etiā intel-
ligibile nō quouis modo, sed prout hæc se mutuò respiciunt, sibiq; res-
pondēt. Respondent autē sibi intellectus consideratus vt est potentia
formæ physicæ, id est, animæ rationalis; & intelligibile physicū. Itē
intelligibile Metaphysicū, & intellectus sumptus, vt est potentia substā-
tiarū separatarū, aut etiā quid cōmune intellectui humano, angelico, &
diuino. Quare prior consideratio ascribenda erit Philosopho naturali,
posterior Metaphysico. Quauis hæc naturali Philosopho attribuenda
esset ex hypothese, quam faciebat Aristoteles.

Ad 2. rationē
pro 2. Sentē-
tia 7. articuli.
Ad 3.

Anima ratio-
nalis sub quo
concepta nō
fit natura.

Ad 2. rationē ex eodē Aristotelico loco, dicēdū intellectū, siue animā
intellectuicē secundū illū cōmunē conceptū, nō esse naturā; alioqui etiā
intelligentijs, in quibus ille cernitur, naturæ ratio conueniret. Ad 3.
Patet solutio ex dictis: Nam anima sub prædicta cōsideratione est quid-
piam absolutum à materia; atque adeo ad aliam disciplinam, videlicet
ad primam Philosophiam, spectans. Capi-

Capitis Primi Explanatio.



Q^a VM omnem.) Duo potissimum sunt, quæ hominum animos ad perdiscendū procliviores reddunt, ac vehementer acuunt: scientiæ dignitas, & exacta methodus docentis. Dignitas scientiæ tribus continetur, certitudine, subiectæ materiæ præstantiâ, & utilitate. Hæc omnia præfatur Aristoteles in hoc proœmio. Nec interim susceptæ rei difficultatem silentio inuoluit, tum quia hæc etiam auditorum rem excitat ne torpescat otio, ut Græci interpretes admonent; tum ne quis in re ardua, & recondita maiorem euidentiâ poscat, quàm par sit, & quàm rei natura patiatur, tum

Quæ sciendi appetitum excitent.

ARISTOTELIS DE
Anima Liber Primus.

CAPUT I.

denique ut rudia & tarda ingenia ab ipso lumine procul esse iubeat. Quod veteres Philosophiæ proceres usque adeo ante oculos habuere, ut propterea verborum breuitate, & ænigmatum inuolueris naturæ mysteria obtexerint; opere pretium se facere existimantes si ea ratione tardos minimèque ad audiendum instructos, à rerū abditarum & excellentiū inquisitione remouerent.

Cur philosophi de natura obscure scripserint.

b Bonam ac honorabilem.) Bonum, & honorabile re conueniunt, ratione differunt, ut Simplicius annotauit. Nam idem, ut refertur ad appetitū, bonū vocatur: ut ad excellentiā honorabile: appetimus enim bonam in honore habemus excellentiam. Conueniunt autem ratio boni omni scientiæ, quia bonū primo Ethic. cap. 1. est quod omnia appetant; omnibus autē hominibus ingentiam est scientiæ desiderium 1. Metaphys. cap. 1. Competit quoque scientiæ ratio honorabilis; quia Munere scientiæ præstant excelluntque homines tum belluis, tum alijs alijs inter se; quod 4. polit. capite. 4.

Ratio boni & honorabilis.

Vtraque scientiæ cōpetit.

Text. 1.



V^M a omnem scientiam rem esse bonam arbitremur, ac honorabilem & aliam alia magis ex eo talē esse putemus, quia vel exactior est, vel rerū est earū, quæ magis præstabiles, magis sunt admirabiles; scientiam animæ nimirū ob hæc vtraque non iniuria ponendam in primis esse censemus Videtur autem d & ad veritatē omnē, ipsius animæ cognitio vehementer conferre, & maximè ad ipsius naturæ scientiam: est enim anima quasi principium animalium. e Contēplari autē, & cognoscere naturā eius, & substantiā querimus; deinde ea, quæ circa ipsam accidunt, quorū quedam affectus ipsi esse proprii, quedam animalibus etiam per ipsam inesse cōpetere videtur. At verò g vnde quæ, atq; omnino difficillimū est, fidem aliquam de ipsa tandem accipere. Nam cū hæc questio cōmunit sit etiam cū alijs rebus compluribus, de substantia dico, & quid est: vnus cuiuspiā forte esse modus, vna via quedam esse videtur, qua cognoscere quidnam sit vnaquæque, possumus rerū, quarum substantiam percipere volumus, perinde atq; modus vnus est hisce, quo proprii rerum demonstrantur affectus. Qua propter querendam est, quenam sit illa via, quis ille modus vnus, quo rerum substantiæ percipi possunt. Quod si non vnus quidam atque communis sit ille modus, longè difficilior ipsa pertractatio sit. Oportebit enim de vnaquaque rerum accipere, quis ad vnamquamque modus accommodabi-

Text. 2.

Text. 3.

Text. 4.

Text. 5.

docet Arist. dum scientiam inter species nobilitatis enumerat. Erit tamen qui obijciat videri Aristotelem non sibi constare. Nam 1. Ethic. cap. 12. affirmat diuinis tantum rebus deberi honorē; laudem autem virtuti & honestè factis. Hoc autem loco etiam doctrinæ honorem exhibendum concedit. Sed occurrēdū, aliter in Ethicis; aliter hic honorem sumpsisse. In Ethicis enim loquitur de honore admodū pressè, qui rebus non comparatè, sed simpliciter excellentibus, quales diuinæ sunt, conuenit. Hic autem de eo, qui etiam rebus humanis accommodatur, prout inter se magis aut minus eminent.

Obiectio.

Dilutio.

c Quia vel exactior.) In hunc modum ratiocinari videtur, scientia omnis præclarum quidpiā est, & in honore, ac pretio habetur, eoque aliam alia præstabiliorem existimamus, quo in rebus & nobilioribus, & certioribus versatur: at vtrūq; inter alias scientias, doctrinæ de anima excellēt cōuenit. Iure igitur eā inter primas collocabimus. Circa minorem propositionē, in qua Arist. scientiā

de anima cum alijs comparat, dissidium est inter expositores, num ea collatio absolute cum omnibus in vniuersam disciplinam, an cum Physiologie partibus duntaxat, intelligenda sit. Priorem explicationem sequuntur, preter alios, Commentator, M. Albertus, & vterque Caietanus. Posteriorem, approbat D. Thomas, Aegidius, Simplicius, Philoponus, & Ferrariensis. Prior magis placet cum ex verbis Aristotelis nulla comparationis limitatio colligatur. Nec est laborandum, quod quidam faciunt interpretes, quo pacto hæc scientia reliquis hoc loco præferatur. Nec enim illam Aristoteles ceteris præfert, sed duntaxat inter nobiliores collocat. Quæ verò locum tum dignitatis, tum doctrinæ ordine inter alias scientias obtineat exposuimus in proœmio Physicorum.

Duplex huiusce doctrinæ utilitas.

Communis.

Peculiaris.

d Videtur autem) Duplicem proponit utilitatē huiusce doctrinæ, vnam communem, alteram peculiarem. Communis est quod plurimum conducatur ad omnē veritatē. Quo nomine putat Averroes significari scientias contemplantes duntaxat, quarum finis est sola cognitio veritatis. Magistamen placet interpretatio Simplicij existimantis cōprehendi tam contemplātes, quāam practicas. Nam & omnes veritatem spectant (vnde 1. Topic. c. 9. in definitione problematis vocabulum veritas practicam quoque amplectitur) esto illæ nō ultra progrediuntur, hæc ad opus & actionem ulterius contendant: & omnibus hæc disciplina vsui est tum ob eas rationes, quas in proœmio retulimus: tū quia agit de intellectu, à quo omnis noticia veritatis, atque adeo omnis actus sciendi elicitur. Peculiaris autem utilitas est, quod hæc de anima disputatio multum conferat ad naturam, id est, ad eam physiologie partem, quæ de animantibus disserit, quorum natura, hoc est, forma, est anima, à qua omnes vitales actiones proficiscuntur.

dabitur. Si verò pateat illum demonstrationem, vel diuisionem, vel etiam quendam alium modum esse complures insuper difficultates, erroresque emergunt in ijs exquirendis, è quibus vniuscuiusque conficienda est diffinitio: aliarum namq; rerū alia principia sunt, vt numerorum, superficialiumque. h. Primum autem fortasse necessarium est diuidere, atq; accipere in quonā generū collocetur, quid quid sit anima; vtrū sit substantia; an in qualitate, aut in quātitate, vel in alio quodā prædicamentorū genere collocetur. Deinde peruestigandū est, vtrū eorū subeat rationē, quæ potentia sunt, an potius quidam sit actus; non enim parum interesse videtur. Considerandum est præterea, si partibilis sit, nec ne, & vtrum eiusdem sit anima speciei omnis, nec ne. Et si non sit eiusdem speciei, vtrum specie tantum, an etiam genere differat. Nunc enim ij, qui dicunt, atque quærent de anima; de humana tantum quærent, perscrutarique videntur. At cauendum est ne nos prætereant, vtrum vna sit eius ratio, vt animalis, an vniuscuiusque sit alia ratio, vt equi, canis, hominis, Dei. i Animal autem vniuersale, aut nihil est, aut posterius est: & quidquid itidem aliud communiter prædicatur. Præterea si non plures sint animæ, sed partes, vtrum animam totam, an partes quærent prius oporteat. Difficile autem est id quoque determinare, quænam inquam partes à quibus diuersæ sint. Et vtrum ipsas partes, an ipsarum partiū operationes prius quærent perscrutariq; oport-

Text. 6.

Text. 7.

Text. 8.

Text. 9.

Text. 10.

Adverbium, quasi, nō semper minuit.

Quid circa animam differendum. Aristotelis in scribendo modestia.

e Quasi principium animalium) οἷον ἀρχὴ τῶν ζῴων. Non appellat animam absolute principium animantium, sed quasi principium, ad discrimen, vt ait Simplicius, primi & infiniti principij à nullo dependentis, de quo lib. 7. & 8. Physicorum, & 12. primæ philosophiæ, vel potius, vt ait D. Thomas, quia particulam οἷον, id est, quasi, non diminutionis, aut similitudinis, sed ornatus gratia, vt sepe aliàs, hoc loco vsarpauit. f Contemplari autē) Duo sibi perquirēda esse inquit in doctrina de anima. Alterū, quod quidem ad definitionem pertinet, est essentia & substantia animæ: alterum, quod spectat ad rationem demonstrandi, sunt affectus, id est, potentiæ & operationes tum peculiates ipsi animæ, quæ nimitum in anima intellectiva inhaerent, vt intellectus & contemplatio: tum communes cū corpore, id est, quæ in organo materiali recipiuntur; licet ab anima, tanquam à fonte dimanent, vt vires sensitivæ, & actus sentiendi. g At verò) Per difficile esse, inquit, exploratum certumque habere quid de anima statuendum

dum sit. In quo, ut Theophilus annotavit, Platonis imitatur modestiam, qui se non admodum exactos de mundo sermones aiebat allatorum: non ut ij, qui omnia se scite profitebantur; nec etiam ut alij, qui sciri aliquid posse diffidebant, sed media inter confidentiam, & desperationem incedens via. Ait ergo difficillimū esse aliquid de animę natura statuere; quia imprimis de ipsa methode inuestigandę definitionis, qua rei essentia declaratur, quęstio est, etsi cōmunis alijs do-

Triplicem inuestigandę definitionis via.

Plato.

Arist.

Hippoc.

oporteat: ceu intelligere an intellectiuum, & sentire, an sensitiuum, & eodem modo de ceteris. Quod si operationes sint exquirendę prius, rursus profectō quispiam dubitabit, si opposita prius sint inquirendę: ut sensibile prius quam sensitiuum, & intelligibile, quam intellectiuū. **K** Non solum autem ipsius quid est cognitio conferre videtur ad perspicuendas eorum causas, quę substantijs accidunt, ut in Mathematicis confert quid est rectum, & quid curuum, vel quid linea, quid superficies ad cognoscendum quot rectis anguli trianguli sunt æquales (nam ipsum quid est, omnis est principium demonstrationis) sed ē conuerso etiam accidentia magnam afferunt opem ad illud percipiendum. Nam cum per imaginationem de accidentibus, aut omnibus, aut pluribus reddere possumus, tum aliquid etiam de substantia dicere poterimus optimē. **L** Quare patet eas omnes definitiones differendi modo, vaneq; dictas & assignatas esse quibus non sit, ut accidentia percipiantur, aut de ipsis cōiectura facilis habeatur. **M** Est etiā de affectibus animę dubitatio, vtrum omnes cōmunes sint cum eo, quod habet animam; an sit & ipsius animę proprius aliquis, hoc enim ipsum accipere quidem necessarium est; nō tamen accipifacile potest. Atq; plurimi sunt, quorum sine corpore nullū aut agere, aut pati videtur, ut irasci, confidere, enperere, omnino sentire. Maximē autem ipsum intelligere, proprio simile est. Quod si hoc etiā imaginatio sit quedam aut sine imaginatione non sit, nec illud esse sine corpore potest.

sophista diuisionem: Aristoteles secundo Posterioris Analysecos potissimum compositionem: Hippocra. argumētationē. In qua re dijudicanda non est, cur hoc loco imoremur, cum Dialectici negotij sit.

H Primum autem Postea quam explicauit ea, quę tractationem, hanc difficilem ostēdunt ex ijs, quę cōmunita sunt alijs rebus, quatum naturam de finiendo enotare volumus: nunc quę huic de anima cōmentationi peculiariter existūt, in medium affert. Hęc tria potissimum sunt, nimitam quę sit natura animę: quę eius partes, vel species: qui affectus & operationes.

I Animal autem vniuersale: ut nihil est. Vnam ex quęstionibus, quę in hac materia difficultatem pariunt, esse inquit eam, qua quęritur vtrū anima genus sit, an species; & nū eius definitio sit tanquam generis, ut animalis: an tanquam speciei infimę.

Quia verō dixit animal

definitio: ne quis suspicetur ipsum ponere animal vniuersale separatum, ut Platoniam ideam; renouet eam suspicionem affirmans animal vniuersale { idem intellige de ceteris naturis cōmunitis } aut nihil esse, si sumatur ut à Platone fingitur, qui volebat eiusmodi vniuersalia coherere per se ante omnia singularia: aut esse quid posterius, id est, collectum ex singularibus, intellectus beneficio. Alii quoque hunc locum interpretes euariant, sed nostra expositio communis est.

Vniuersale se paratū nihil est.

K Non solū autē. Varię sunt huius loci explanationes. Nobis placet expositio Simplicij, & Philoponi aientiam tradi ab Aristotele viam inuestigandę animę definitionem, nempe ab effectis, & accidentibus ipsi animę proprijs. Licet enim sepē numero à causis ad effecta progrediamur, ut in Mathematicis disciplinis; interdum tamen vice versa ab effectis ad causarum notionem incedimus, præsertim in Physiologia; habent enim accidentia magnum momentum ad cuiusque rei essentiam indagandam, atque inueniendam, quia ex ijs, quę accidunt unicuique, si in nullā aliam rem cadere possint, ut ex effectis causę adęquatis, cum sint quasi expressę illius similitudines, in quiddam causę notitiam deducimur, qua de re D. Thomas 3. contra gentes capit. 49.

Animę definitio ab ipsi effectis colligenda.

L Quare patet. Quoniam ut ex effectis cognoscimus causas, ita ex causis effecta, & ex substantijs.

Dialecticum interdum idē quod verisimile, quod ex causis remotis procedit.

Quæstio de animæ intellectus independētia à corpore difficilis, sed utilis.

stantijs accidentijs colligit eas definitiones, ex quibus non per se cognoscuntur accidentia, aut non habetur facilis coniectura ad ea cognoscenda, dialecticas esse, id est, non veras, & proprias, sed verisimiles & ex causis remotis tantum, quales sunt illæ, quibus dialectici in disputationibus sepe utuntur. Ita Græci & Latini interpretes hunc locum enarrant. Nam quod Dialecticum interdum ita sumatur ab Aristotele, constat ex cap. 20. & 25. lib. 1. post. & ex cap. 8. libri secundi eiusdem operis & ex cap. 3. lib. 4. physic. & ex cap. 11. lib. 7. primæ philosophiæ, & 6. lib. 2. de generatione animalium.

Est etiam de affectibus. Quæstionem mouet, cuius explicatum difficilem esse inquit, sed tamen ad huius operis institutum valde utilem, & opportunum; ex eo enim pendēt fun-

damenta disputationis de animorum immortalitate: videlicet vtrum anima intellectiua habeat operationem propriam, & à corpore independentem: si enim habet, vtiq; extra materiam coherere poterit; proindeque immortalis censebitur; alioqui verò caduca, & internecioni obnoxia. Si quidem natura nullā formam otiosam & operationis expertam in mundi vniuersitate esse patitur.

Obiectio contra Aristot.

Quidam hunc Aristotelis locum in reprehensionem vocarunt, ac primū id, quod dixit, si anima operationem propriam vendicat, posse eam separari. Nam oculus propriam habet actionem, nempe actum videndi, nec tamen ut à corpore separatur fieri potest. Deinde quia modus ille argumentandi, si anima vendicat propriam operationem, potest esse extra corpus; si non vendicat, non potest; vitiosus est; & contra regulas ab

Dilutio. 1.

ipso Aristotele præscriptas; siquidem ex antecedentis destructione procedit ad tollendum consequens: cum potius deberet, sumpto opposito consequentis, tollere, demoliriq; antecedens. Priori obiectioni, omisis aliorum solutionibus, occurrit hoc loco Simplicius, & Philoponus visionem non sic esse propriam oculo, quasi à corpore non pendeat, de quo propriæ operationis modo loquitur Aristoteles. Caietanus verò inquit eam hinc tantum censerī propriam actionem, quæ formis per se, non autem partibus integranibus accommodatur. Ad posteriorem obiectionem respondent Commentator, Aegidius, Thienensis, & Apollinatis illum argumentandi modum, rectè concludere in terminis reciprocantibus, cuiusmodi sunt formam habere propriam operationem, & esse à materia separabilem. Facilius est interpretatio Philoponi, Simplicij, S. Thomæ, Caietani & aliorum aientium non argumentari Aristotelem ijs verbis; sed simpliciter tantam assertionem affirmare si anima propriam sortiatur operationem posse à corpore ab-

Si anima sine corpore non operatur, sine corpore esse nequit.

Perinde atque de recto. Si nulla inquit animæ propria est operatio, non est anima operatur, sine corpore; sed quæ illi tribuuntur, sic tribui intelligentur, ut multa rebus Mathematicis quasi seiunctis à materia accommodantur, quæ tamen non sunt sine materia. Dicimus enim.

potest. Si igitur operationem animæ, vel affectuum aliquis proprius sit ipsius, fieri potest, ut ipsa anima separatur. Sin verò nullus sit eius proprius; non separabilis est, sed & de ipsa perinde atque de recto, cui multa quidem, ut rectum est, competunt, veluti puncto pilam æneam tangere, non tamen ipsum, inquam, separatim tanget, est enim inseparabile, quippe cum semper aliquo cum corpore sit. Videntur autem & omnes affectus animæ cum corpore esse: ira, mansuetudo, timor, misericordia, confidentia, gaudium, odium denique, atque amor: nam vnâ cum his ipsum corpus aliquid patitur. Quod quidem ita esse ex eo patet: interdum enim non irascuntur, neque timēt: etiam si se vehementes ipsis manifestæ vè cause offerant; interdum à paruis quibusdam mouentur, atque exiguis, si feruet, concitaturq; corpus & perinde se habet, atque cum afficitur ira. Hoc magis ex eo patet; quia nonnulli nulla re penitus accidente, quæ quidem possit terrene, nulloq; imminente periculo, ut is, qui metuunt, perturbantur, ac afficiuntur timore. Quæ si ita sint, patet affectus rationes esse materiales: quare & definitiones ipsorum tales sunt. Irasci namque motus quidam talis est corporis, aut partis, aut potentiæ ab hoc huius gratia, Idcirco naturalis est de anima vel omni, vel tali considerare. Diuerso autem modo Naturalis & differendi artifex vnumquodque ipsorum diffiniet. Nam alter iram appetitionem esse dicet doloris vicissim aduersario inferendi, aut ali-

Text. 13.

Text. 14.

Text. 15.

Text. 16.

v. c. rectum tangere sphaeram puncto, at tactus non potest à corpore abungi: sic ergo & de anima dicuntur operationes, cum tamen non sint absque corpore, si absque illo agere nihil valet.

o Videntur autem & Ostendit iram, cupiditatem, ceterosque eiusmodi affectus, seu passiones animales, communes esse animae cum corpore. Omnis, inquit, operatio, ad quam corporis temperamentum operatur, non solius animae est, sed etiam corporis; atque passiones ita sese habent; non ergo solius animae sunt, sed animae & corpori communes. Assumptionem confirmat; quia quosdam videmus leui de causa irasci, ut cholericos, quibus mox circa cor sanguis efferuescit: alios vix ad iram commoueri, etiam graui oblata occasione, ut eos, qui phlegmate abundant. Item quosdam vel minima causa timoris, expauescere; ut melancholicos; alios non item, ut quibus san-

aliquid tale. Alter sanguinis aut caloris eius, qui circa cor est, feruorem ebullitionemve. Atque alter materiam, alter formam hoc pacto reddit & rationem. Haec enim est ratio rei, quam necesse est, si fuerit, in tali materia esse: sic enim & domus assignari definitio solet. Nam quidam talem eius rationem assignat, esse dicens tegumentum, quod quidem prohibere, propulsareque potest incommoditates eas, quae tum à ventis, tum ab imbris, tum etiam ab aestu fieri, euenireque solent. Quidam dicit lapides esse lateres, atque ligna. At alius, formam in hisce ponit, horum dicendo gratia. Quis igitur istorum est Naturalis? is ne qui materiam assignat, & rationem ignorat, an is solam rationem reddit, & materiam ipsam omittit? an is potius, qui utramque complectitur? At illorum uterque quis est? At enim constat neminem esse, qui circa materiae versetur affectus non separabiles, & ut non separabiles sunt praeter ipsum philosophum Naturalem. Etenim Naturalis circa omnia ea versatur, quae talis corporis, talisque materiae sunt operationes atque affectus: circa autem ea, quae talia non sunt, non Naturalis, sed alius solet versari. Atque de nonnullis quidem considerat, si forte fuerit artifex, faber, inquam, vel medicus. s De his autem, quae separabilia quidem non sunt, at tamen non ut affectus corporis talis, sed abstractione sumuntur, Mathematicus. At

guinea complexio est. Hoc autem ex eo prouenit, quia in his actionibus magna sibi partem vendicat corporis affectio. Qua de re Aristoteles copiose in lib. de Physiognomia, & 2. de partib. anim. cap. 4. Galenus in lib. qui inscribitur. Quod mores animi corporis temperamentum sequantur. Illud tamen certum est, & perspicuum licet corporum temperamentum ad eiusmodi affectus inclinent, in cuiusque potestate esse, accedente diuini numinis ope, ducere sequi rationem, & insurgentes motus ratione cohibere, ac totius statum adiuturum, & probos mores componere, ut alibi ex professo disserimus.

p Quare & definitiones) Ex superioribus duobus consecutaria deducit, Alterum est affectus animae cum corpore communes per materiam esse definitos: sicut enim ex materia

Text. 17.

habent esse, & eam in suo conceptu includunt; ita per eandem appositè innotescunt. Vnde ira rectè definitur ultionis, ex illata iniuria appetitio cum feruore sanguinis in corde. Alterum est Philosophi esse de anima disserere, aut de omni; aut de tali. Adiecit verò, aut de tali, siue, ut quidam interpretantur, propter intelligentias, quae animae caelorum dicuntur, quarum consideratio physice metam excedit: vel propter animam rationalem, cuius contemplatio non ex toto ad Physiologiam pertinet, ut fuit a nobis superius declaratum. Huius secundi consecutarij ratio est, quia ex modo definiendi cuiusque rei colligitur ad quam scientiam quaeque pertineat; siquidem definitio est principium; & diuersitas principiorum, scientiae diuersitatem arguit, cum igitur ea, quae definiuntur per materiam, spectent ad Physicum; & forma definitur per materiam, atque adeò & anima, quae forma quaedam est; consequens fit, ut animae contemplatio ad Physiologum spectet.

Verba illa, ab hoc huius gratia, notant causam efficientem & finalem, poniturque irae nis pro forma: quia forma plerumque in finem incidit, ideoque infra dicitur poni formam in definitione domus, cum adhibetur, cuius gratia, id est, finis.

q Diuerso autem modo) Digressionem quadam non aliena ab instituto distinguit modum definiendi in Physiologia, Medicina, Dialectica, Mathematica, & Metaphysica. Physiologia, & Medicina eodem pacto definiunt, nisi quod illa totam entis naturalis amplitudinem comprehendit;

Ira quid. Secundum consecutariu.

Ratio proximi consecutarij.

Forma & finis sepe coincidunt.

Qua ratione definire solent at Physiologus.

haec

Qua Medici- hęc sola corpōra sanitati morbisque obnoxia. Docet ergo Aristoteles Physiologum defini-
 re ex materia: Dialecticam ex forma, ut Irę & domus definitiones ostendunt. Verum
 quod hi artifices non ita definiant probabit aliquis in hunc modum. Physiologus non solum
 materiam considerat, sed etiam formam; imō & in formę contemplationem maiori studio
 incambit, cū illa multo nobilioris notę sit, quā materia: igitur non ex sola materia; sed ex
 forma etiam definit. Quin & ita esse ex toto Physiologię discursu liquidō constat. Pręterea,
 Non videri physiologū Dialecticus paratus est ad disputandam probabilitet de quacūque re, neque eius facultas ad hoc,
 definire per aut illud definiendi genus contrahitur. Non igitur ex sola forma; sed pro re nata, & ut se ratio
 solam mate- probabilis obtulerit, ita definit, ex materia, ex forma, ex utroque, ex omnibus causarum ge-
 riam. neribus.

Neque Dia- Ad hęc (quidquid ve-
 lecticum per lit Themistius cap. 9. &
 solā formā. Averroes com. 17.) di-
 cendum est non esse mē-
 tem Aristotelis Physiolo-
 gum haud definire etiam
 per formam, cū paulo
 post doceat eum per ma-
 teriam formamque de-
 finire: idem indicat

Physiologus
 definit per
 materiā sed
 non solam.

Dialecticus
 definit per
 formam fre-
 quētius quia
 notior est.

Qua ratione
 Mathematicus
 definit.
 Qua Mera
 physicus.

verba illa (an potius, qui utraque complectitur) sed tantūmodō voluisse discrimen ponere inter
 Physiologum & Dialecticum, quōd cū ille per materiam, eisi non per eam duntaxat, defini-
 re soleat: hic per formam definiat. Verūm & hoc non ita est accipiendum, quasi Dialecticus
 non assumat etiam in definitionibus alia causarum genera; sed quia cū probabilia faciliaque
 confectetur, & forma notior sit, quā materia, frequentius per formam definit. Alij volunt
 cum Aristoteles ait Dialecticum per formam definire, nomine formę significare quę commu-
 nia sunt, neque definitam aliquam materiam respiciunt. Quę expositio probabilis est: non
 tamen illa, quam affert. M. Albertus tract. 1 cap. 7. Apollinaris quęst. 9. Iandonus quęst. 12. Fer-
 rariensis quęst. 5. videlicet formę appellatione intelligi hoc loco genus & differentiam. Enim
 vero definitio, quę sic traditur, exacta est; non autem vana, & adumbrata, quales dixit Aristo-
 teles esse Dialecticas, quę formam continent.

r. De his autem Mathematicus considerat, quę sunt in materia subiecta sensibus, non tamē
 pro ut ita existant: sed abstrahendo illa à tali materia, quam proinde in definitionibus nequa-
 quam adhibebit. Primus autem Philosophus, quia considerat quę re ipsa extra materiam sunt,
 multo minus eam ad definiendum asciscet. Hęc de definiendi methodo & ratione eo consilio
 Aristoteles in hunc locum attulit, ut constet quam viam in quęrenda assignandaque ea, quam me-
 ditatur, animę definitione, sequi debet.

*ea, quę sunt separata, & ut talia sunt, ipse primus phi-
 losophus contemplatur. Sed eò redeundum est, unde no-
 stra defluxit oratio. Dicebamus autem affectus animę esse
 inseparabiles ab animalium naturali materia, ut tales sunt;
 & non ut separatur linea, superficiesq; sic iram & metū
 à subiecta sibi materia separari.*

Text. 18.

CAP.

IN RELIQUAM PARTEM huius libri.

De animę na-
 tura dissidiū

Animam ni-
 hil esse qui-
 dā putarūt.

IN reliquo primi huius libri progressu more suo recenset Aristotē-
 les veterum, qui de anima scripserunt, opiniones, easque proluxa
 disputatione refellit priusquam certi aliquid ex propria sententia
 statuatur. Porrō tam atrox fuit ea de re certamen, ut nullum diuturni-
 us, neque maius in scholis philosophorum extitisse videatur. Omissa
 igitur eorum opinione, qui nihil esse omnino animam, totumque hoc
 nomen inane, ac frustra animantes appellari dixerunt, cuius dogmatis
 men-

mentionem facit M. Tullius. 1. Tuscul. quaest. lib. reliquorum philosophorum placita in tres sectas reduci possunt, ut ex cap. 2. & 5. huius libri, & ex cap. 9. tertij colligitur. Harum prima animi naturam ex motu inuestigabat. Secunda, ex cognitione, propterea quod res animatae hisce duobus ab inanimis videtur distingui. Tertia, ex ratione incorporei, quod crederent oportere animam quidpiam subtile esse, & exers mobilis, ut sese in totum corpus infundat, ac per omnes eius partes meet.

Tres philosophorum Sectae de anima.

In prima secta numerantur, praeter alios Democritus, Pythagorae, Anaxagoras, Plato, & Alcmaeon. Democritus, apud quem nihil est, quod non atomorum turba conficiat, credidit animam esse quid conuersu fortuito conflatum ex corpusculis insectilibus, & rotundis; quae perenni motu agitantur, proindeque apposita esse videntur, ut alias quoque res subinde rapiant, & commoueat. Pythagorae a Democriti placitis non admodum alieni fuerunt. Ex ijs enim alij corpora indiuidua, quae in aere continua conuersione voluuntur; alij motricem eorum causam, animam arbitrati sunt: Anaxagoras mentem, quae primo mouit omnia, animam censuit; licet enim animam & mentem differre putarit, utraque tamen, ut eadem natura utitur. Itaque animam fontem, & originem omnis motus praedicauit. Plato in Phaedro, & 10. lib. de legibus animam definiit id, quod se ipsum mouet, siue substantiam, quae cetera alia, nec aliena vi, sed propria agitaretur. Postremo Alcmaeon ex motu, animi vim indagauit, siquidem ideo animam immortalē esse sibi persuasit, quod videret corpora caelestia, quae perenni motu circumaguntur, immortalia esse.

1. Secta.
Anima quid Democrito.

Quid Pythagorae.

Quid Anaxagorae.

Quid Platoni.

Quid Alcmaeoni.

Ad secundam sectam pertinent qui cum nihil, nisi per suum simile, cognosci posse existimarent, & animam cognoscendi principium statuerent, ut de rerum principijs opinabantur, ita de animae natura iudicauerunt. Plato igitur praeter id, quod paulo ante de eius placito asseruimus, quia rerum principia numeros fecit, animam quoque ex numeris compositam in Timaeo pronuntiauit; quam compositionem non physicam, sed symbolicam intelligere oportet, ut suo loco dicemus. Heraclitus vero, qui ignem rerum naturalium principium fecit, animam exhalationem calidam esse voluit. Diogenes, & qui ex aere omnia composuere, aerem; Thales humorem. Critias sanguinem, Empedocles harmoniam quandam, & temperaturam elementorum.

2. Secta.

Heracliti placitum de anima.
Diogenis
Thaletis
Critias.

Inter philosophos tertiae sectae, qui ex incorporeo siue tenui, animae naturam scrutati sunt, censentur tum ex superioribus nonnulli, ut Democritus, & Heraclitus, qui non illam tantum, sed hanc etiam viam secuti fuere: tum Hippocrates, qui dixit animam esse spiritum tenuem per corpus omne dispersum: & Zeno, qui eam vocauit concretum corpori spiritum; de quibus omnibus late scripsit M. Tullius 1. Tusculanarum quaest. Auicenna. 6. Natur. parte prima. capite 2. Plutarchus quarto de placitis capite secundo, & tertio. Plotinus libro septimo Enneadis quartae. Macrobius in primo libro de somnio Scipionis. Diuus Nemesius in libro de natura hominis capite secundo. Theodoretus libro de natura hominis, Diuus Gregorius Nyssenus in disputatione de anima & resurrectione. Tertullianus in suo libro de anima. La-

3. Secta.

Aliter etiam Democritus, & Heraclitus de anima censuerunt.

Hippocrit.

Zeno.

Tullius.

Auicenn.

Plutar.

Plotin.

Macrobi.

D. Nemes.

Theodor.

D. Greg. Nyss.

Tertul.

Etantius in libro de opificio Dei cap. 17. D. Iustinus in paranæsi. Abulensis paradoxo quinto, cap. 51.

Le Stan
Iustinus
Abulcn.

C A P V T. I I.

Verum enim vero necesse est considerantes de anima, & de his dubitantes ac ambigentes, quæ nos oportet procedentes inuenire atque percipere in medium eorum antiquorum afferamus opiniones, qui de anima tractarunt aliquid atque dixerunt, vt ea quidem accipiamus, quæ bene sunt dicta, ab his autem caueamus, quæ non bene, rectèque dicta fuere. Initium autem inquisitionis hoc erit profecto congruum, si prius posuerimus ea, quæ maxime videntur animæ competere suapte natura. Animatum itaq; duobus his ab inanimato maxime differre videtur, motu ac sensu. A maioribus etiam nostris hæc duo fere de anima accepimus. Inquiunt enim nonnulli, animam id esse, quod maxime primoque mouet, atque existimantes fieri non posse, vt id aliud quidquam moueat, quod non moueatur, animam vnumquid eorum esse putarunt, quæ motu cientur. Quocirca Democritus ignem atque calorem ipsam censuit esse. Nam cum sint infinitæ figuræ ac indiuidua corpora rotunda, dicit ignem & animam esse. Hæc indiuidua corpora similia corpusculis ijs esse, quæ in aere ferri videntur, in ipsis, inquam, radijs, qui per fenestram ingrediuntur, & rerum elementa generandarum, seminaque totius esse naturæ dixit. Eadem & Leucippus ille censebat. Horum igitur corporum ea, quæ sunt rotunda ignem ac animam asserunt esse, propterea quod maxime omniū figuræ tales totum corpus ingredi, penetrareque possunt, atque cætera mouere, cum moueantur & ipsa, arbitrantur enim animam id esse, quod motum animalibus præbet. Quapropter & respirationem viuendi rationem atque causam esse putant. Nam eo quod continet contrabente corpora, comprimente vè, ac extrudente figuras eas, quæ præbent animalibus motum, quia nec ipse vnquam quiescunt, succursum, auxiliumque respiratione fieri dicunt, ingredientibus alijs figuris similibus, quæ quidem egredi prohibent ipsas, quæ animalibus insunt, id repellendo quod contrahit, atque præmit, & eòsque viuere animalia quousque id facere possunt. Videtur autem & id, quod à nonnullis Pythagoricis dicitur eandem habere sententiam. Quidam enim ipsorum ea corpuscula, quæ agitantur in aere, quidam id quod illa mouet ac agitat, animam esse dixerunt, propterea quod continue moueri videntur, etiamsi nullus ventus penitus afflet. Eodem feruntur ij, qui dicunt animam id esse, quod se ipsum agitat motu. Etenim omnes ij motum videntur putasse maxime proprium esse animæ, & alia quidem vniuersa per animam, hanc autem à se ipsa moueri. Quia nihil videbant mouere, quod non moueatur & ipsum. Similiter & Anaxagoras id, quod mouet, animam esse dicit, & si quis alius censuit vniuersum, mentem mouisse, non tamen perinde penitus atque Democritus. Is enim animam & intellectum simpliciter idem esse putauit. Etenim id, quod videtur, verum esse dicebat. Quocirca rectè dixisse inquit Homerum, Hæctora iacere alia sapientem. Non igitur vt potentia quadam circa veritatem vtitur mente, ac intellectu, sed idem esse animam dicit & intellectum. Anaxagoras autem minus de ipsis explanat, multis enim in locis, boni rectique mentem causam esse dicit, alibi autem animam ipsam mentem esse asserit. Nam animalibus vniuersis tam paruis, quam magnis tam præstabilibus, quam minus etiam præstabilibus mentem inesse dicit. At ea mens tamen & intellectus, cui prudentia tribuitur, non vniuersis similiter animalibus, quin etiam neque cunctis

Text. 19.

Text. 20.

Text. 21.

Text. 22.

Text. 23.

Text. 24.

- Text. 25.** cunctis hominibus inesse videtur. Omnes igitur ij, qui ad animantis respexere motum maxime motiuum, animam esse putarunt. At qui cognitionem animaduertunt ipsius, ac sensum, quibus res cognoscit & sentit, ij dicunt animam ipsam principia rerum esse. At qui plura principia faciunt hæc ipsa, qui verò vnum id ipsum animam esse censent. Empedocles enim ex elementis quidem vniuersis ipsam constare censet, tamen & vnumquodque istorum animam esse putat. Dicit enim, Terram nã terra, lympha cognoscimus vnam: Æthera que æthere, sane ignis dignoscitur igne, sic & amore amor ac tristi discordia lite. Eodem & Plato modo, animam in Timæo ex elementis constare censet. Simili nanque eius quoque sententiæ cognoscitur simile: & res ipse ex principijs sunt. Similiter determinatum est ab eodem, & in hisce quæ de Philosophia dicuntur, animal quidem ipsum ex ipsius vniuersa idea formavè, & ex longitudine prima, & latitudine profunditate vè constare, cætera vero, simili modo. Insuper & alio pacto, intellectum quidem, esse vnum ipsum, ipsa verò duo, scientiam. Est enim ipsa tantum ad vnum processio. Superfici præterea numerum, opinionem: solidi sensum, nam numeri quidem, formæ ipsæ & principia dicebantur, sunt autem ex elementis. Res verò partim intellectu, partim scientia, partim opinione, partim sensu dijudicantur ac discernuntur, atque hi numeri formæ sunt rerum. Cum autem anima motiuum & cognitiuum sit, quidam vtrumque complexi sunt, atque animam numerum esse se ipsum mouentem asseruerunt. Omnes tamen de principijs, quæ & quot sunt, inter sese dissentire videntur. Atque maxime quidem ij, qui corporea putant esse, ab his dissentiunt, qui incorporea ponunt, minus autem ab his, qui composuerunt, & ex vtrisque principia rerum assignauerunt. Dissentiunt etiam & de multitudine eorundem, quidam enim vnum, quidam plura principia dicunt esse. Atque vt de principijs senserunt, sic de anima etiam determinauerunt. Non enim abest à ratione in primorum natura mouendi causam collocare. Quapropter, ignis quibusdam esse videtur, is enim subtilissimarum est partium & longe magis, quàm elementa cetera incorporeus, mouetur insuper & cætera primo mouet. Democritus autem & subtilius dixit cum assignauit, cur est istorum vtrumque: dixit enim, animam quidem mentemque idem esse. Hoc autem ex ipsis primis atque indiuisibilibus corporibus esse. Atque ob partium quidem subtilitatem mouere, ob figuram verò moueri. Figuram autem omnium nobilissimam, figuram rotundam asserit, talemque esse intellectum, & ignem. At Anaxagoras videtur quidem aliud animam, aliud intellectum mentem vè dicere, quemadmodum & antea diximus, vtimur tamen vtrisque perinde atque vna natura. Verum mentem principium maxime omnium ponit. Solam nanque rerum omnium ipsam, simplicem & non mistam & puram esse, synceramque dixit. Atque eidem principio hæc vtraque tribuit, cognitionem, inquam, & motum: dicens vniuersum mentem mouisse. Thales etiam videtur ex hisce, quæ tradita memoriæ sunt: motiuum quoddam animam ipsam esse putasse. Siquidem dixit Magnetem habere animam: quia mouet, trahitque ferrum. Diogenes autem sicut & alij quidam, æreus ipsam censuit esse, hunc subtilissimæ substantiæ, rerumque principium esse putans. Idcirco: cognoscere atque mouere, animam dixit, hoc quidem cognoscere, quo primum est & ex hoc ipso cetera constant: hoc autem esse motiuum, quo subtilissimum est. Heraclitus quoque principium ait animam esse, quippe cum exhalationem esse, ex qua cetera dicit constare: & maxime incorporeum esse & semper fluere dicat: atque id quod mouetur eo quod motu cietur cognosci, constat. Moueri autem res vniuersas: & ipse & alij complures arbitrabantur. Simili modo & Alcmaeon de anima putasse videtur. Dicit enim ipsam immortalem esse, ex eo, quia similis ipsis immortalibus est. Quod quidem ideo dixit ipsis competere, quia semper mouetur. Mouentur enim & res omnes diuinæ continuè semper: luna inquam, Sol, Stella, totumque

tumque cælum: Quidam & magis importuni, animam aquam esse dixerunt. Vt Hippo-
 qui quidem ad hanc sententiã ratione seminis videtur esse cõpulsus, quia omnium se-
 men humidum est: etenim redarguit eos, qui sanguinem animam esse asserunt, quia
 semen sanguis non est: Hoc autem primam animam esse dicit. Sunt & qui sangui-
 nem ipsam esse dixerunt, vt Critias, sentire ipsum maxime proprium animæ esse
 putantes. Quod quidem competere propter naturam sanguinis, crediderunt. Nam
 omnia elementa præter terram iudicem habuerunt. Hanc autem nemo tribuit ani-
 mæ, nisi quis ipsam dixerit ex omnibus elementis constare, aut omnia esse. Vt igitur
 in summam omnia redigamus, tribus his omnes animam motu, sensu, incorporo-
 diffiniunt, quorum vnumquodque reducitur ad principia rerum, vt patuit. Quapro-
 pter & ij, qui cognitione diffiniunt animam, aut elementum, aut ex elementis fa-
 ciunt ipsam, similiter omnes præter vnum, dicentes. Inquiunt enim, simile simili
 sibi cognosci, atque cum vniuersa cognoscat, ac percipiat anima, ex vniuersis rerum
 principijs ipsam constare dicunt. Quibus igitur placuit vnam causam elementumque
 vnum ponere rerum, ij animam etiam vnum, velut ignem, aut aerem esse ponunt.
 Qui verò plura rebus principia tribuunt, ij plura quoque dicunt animam esse. Solus
 autem Anaxagoras mentem passione vacare dicit, & nihil prorsus cum cæteris ha-
 bere commune. Verum cum talis sit, quo nam pacto cognoscat, & quam ob causam
 neque ille dixit, neque ex dictis percipi potest. At verò, qui contrarietates in prin-
 cipijs faciunt, ij consciunt animam etiam ex contrarijs. Qui verò tantum alterum
 ponunt contrariorum, calidum, inquam, aut frigidum aut aliquid aliud huiuscemo-
 di, ij similiter & animam vnã istorum asserunt esse. Quapropter, & nomina ipsa se-
 quuntur. Nam ij, qui calidum esse dicunt, inde inquiunt ipsum viuere dictum no-
 minatumque fuisse, & ij rursus, qui frigidum esse censent, animam inde nuncupatã
 ob respirationem & refrigerationem asserunt esse. Hæc igitur sunt, quæ de anima
 tradita sunt à maioribus nostris, & hæc sunt causæ ob quas illi talia de ipsa dixe-
 runt.

C A P V T. I I I.

Considerandum est autem primum de motu. Nam fortasse non solum fal-
 sum est substantiam animæ talem esse, qualem ij dicunt, qui ani-
 mam id asserunt esse, quod se ipsum mouet, aut mouere potest, sed
 etiam vnum id esse quoddam videtur eorum, quæ nequeunt esse, motum in-
 quam ipsi inesse atque competere. Non necessarium igitur esse id omne moueri, quod
 mouet: olim iam diximus & probauimus. Cum autem omne quod motu cietur du-
 pliciter moueatur, aut enim per aliud aut per se mouetur. Per aliud autem id omne
 moueri dicimus: quod est in eo, quod motu cietur, vt nauigantes. Hi nanque non
 perinde atque nauis mouentur. Hæc enim per se mouetur, illi motu cietur, quia
 sunt in eo, quod motu cietur. Quod quidem ita esse patet in partibus. Motus enim
 proprius pedum est ambulatio, qua mouentur & homines. Tunc autem hisce motus
 non inest, vt patet, in nauigantibus. Cum igitur id quod mouetur, vt diximus, bifa-
 riam dicatur moueri, consideremus tunc oportet de anima, si per se moueatur, mo-
 tusque particeps sit. Cum igitur quatuor sint motus, latio, alteratio, accretio, atque
 decretio, aut istorum vno, aut pluribus, aut omnibus, vt patet, mouebitur. Quod si
 non per accidens moueatur: natura sane motus inerit ipsi. At si hoc sit: locus etiam
 eidem idem competet. Omnes enim iam dicti motus in loco sunt. Quod si substantia
 sit animæ se ipsam motu ciere, non per accidens inerit ipsi motus, vt inest albedini
 aut tricubito. Mouentur enim & ipsa, verum per accidens. Quippe cum corpus id
 moueatur, cui res tales insunt. Quapropter & locus nullus ipsorum est, at erit
 animæ sine cõtrouersia locus, si natura motus particeps est. Præterea si natura motu
 cietur,

Text. 33.

Text. 34.

Text. 35.

Text. 36.

Text. 37.

Text. 38.

Text. 39.

Text. 40.

- cietur, vi quoque moueri potest & si vi mouetur & natura moueri potest. Eodem modo, de quiete quoque dicere possumus. In hoc enim natura res quiescere solet, in quod suapte natura mouetur. In hoc pari modo vi plane quiescit, in quod vi pulsa mouetur. At qui motus erunt animæ violenti quietes vè, neque si fingere volumus, assignare facile possumus. At verò si sursum mouebitur, ignis erit, si deorsum, terra. Hisce namque corporibus hi motus cōpetunt. Eadem est & de medijs corporibus ratio. Præterea cum videatur anima corpus mouere, rationi consentaneū est his motibus ipsū mouere, quibus & ipsa mouetur. Quod si id sit, cōuertendo vere quoque dicere possumus, eo ipsā motu cieri, quo mouetur & corpus. At latrone corpus mouetur. Quare mutabitur & anima perinde atque corpus, & aut tota aut partibus locū mutabit. Quod si id fieri potest, fieri quoque potest, vt aggressa, rursus corpus ingrediatur. Ex quo fiet, vt animalium ea, quæ mortē obierunt, resurgant. At enim motu per accidens ab alio quoque mouebitur. Animal enim vi pelli potest. Nō autē oportet cuius in substantia inest à se ipso moueri: id ab alio motu cieri, nisi per accidens quæ admodum neque quod per se, vel propter se bonū est. Id per aliud oportet aut gratia cuiuspiam esse. Animā autē si mouetur: à sensibilibus maximè quispiā dicet moueri. At verò si mouet se ipsā anima & ipsa quoque mouetur. Quare cū omnis motus exitus atque remotio sit eius quod motu cietur ea ratione qua motū subit, anima nimirū ex substantia dimouetur & exit, nisi se ipsā per accidens moueat, at motus, vt inquit, substantiæ est ipsius per se. Quidā autē asserunt animā id corpus in quo est eodem mouere modo, quo & ipsa mouetur, vt Democritus, qui quidē perinde atque Philippus Comicus dicit. Ille namque Dædalum ait, ligneam venerem cōfecisse, quæ motu mouebatur argenti vini, quod in illam infudit. Et Democritus pari modo pilas indiuisibiles secum trahere corpus totum, atque mouere dicit ex eo quia nunquam ipse quiescunt suapte natura, desinuntque moueri. Nos autem ipsum interrogabimus, si quietum etiam id ipsum faciat vnquam. Atque quonam pacto quietum faciet, difficile est dictū: vel potius dici non potest. Omnino autem anima non sic mouere videtur animal, vt inquit ipsi sed electione quadam, intellectu vè. Eodem autem modo Timæus etiam animam corpus mouere dicit. Mouere enim ipsam ex eo censet atque asserit corpus, quia mouetur propterea quod ad ipsum connexa est. Ipse enim dicit ex elementis eam constitutam, numeris que distinctam sonoris, vt insitum sonoritatis atque concentus habeat sensum, & vt vniuersum feratur consonis lationibus rectitudinem coegit, atque reflexit in circulum & cum vnum in duos diuisisset circulos duobus in punctis coniunctos, rursus vnum in septem orbis diuisit, quoniam lationes ipsius cæli motiones sunt animæ, quibus ipsa mouetur. Primum igitur non rectē dicitur animam magnitudinem esse. Nam animam vniuersi talem ipse vult esse qualis est ea, quæ mens & intellectus vocatur, non qualis est sensitua, nec qualis est ea, quæ est principium cupiendi, quippe cū harum motus non sit, vt patet, conuersio. Intellectus autem vnus est & continuus perinde ac intellectio. Intellectio verò est ipsius intellectus conceptus. Sed hi, nimirum vnum hoc sunt quod aliud deinceps post alium est, vt numerus, sed non vt magnitudo. Quocirca nec intellectus hoc pacto continuus est, sed aut partibus penitus vacat, aut non est vt magnitudo continuus. Atque si magnitudo sit, quonam pacto quacunque suarum intelliget partium, siue illæ sint magnitudines, siue etiam puncta, si hæc quoque partes appellare oporteat. Nam si puncto, puncta verò sunt infinita nunquam pertransibit, vt patet. Sin magnitudine sæpius vel infinities idem intelliget. At videtur & semel intelligere posse. Quod si sat est quavis partium tangere, quid oportet aut orbe versari, aut omnino magnitudinē ipsum habere? Quod si necesse est ipsū intelligere toto tangentem circulo, quis est ipsarū partiū tactus? Præterea quonam pacto vel impartibili partibile, vel impartibile partibili ipse intelliget. Necesse est

autem intellectum esse circulum hunc. Intellectus namque motus, intellectio est: circuli vero, conuersio. Si igitur intellectio conuersio est, & circuli is intellectus profectio erit, cuius talis conuersio intellectio est. Aliquid præterea semper intelliget, oportet enim ipsum aliquid intelligere semper. Quippe cum conuersio sit perennis, atque perpetua. At constat intellectio rerum earum, quæ cadunt sub actionem, terminos esse ac fines, omnes enim alicuius sunt gratia. Contemplatiuæ quoque rationibus identidem terminantur, & rationum aliam definitionem, aliam demonstrationem esse patet. Demonstrationes autem & ex principio sunt & finem habent quodammodo ratiocinationem aut conclusionem. Quod si non terminantur, at saltem non ad principium redeunt, sed medium extremumque semper sumentes rectè proficiuntur. At conuersio rursus, ut patet, ad principium redit atque reflectitur. Definitiones etiam finitæ sunt atque terminatæ. Præterea si sæpius eadem conuersio fiat, idem sæpius intelligere oportebit. Præterea intellectio quieti magis & statui, quàm motui similis esse videtur. Eodem modo & ipsa etiã ratiocinatio, atque neque beatum id est, quod non est facile, sed violentum omnes ut patet. Quod si motus non sit ipsius substantiæ, præter naturam sane mouebitur. Laboriosum est etiam coniunctum esse cum corpore, neque absolui ab eo posse, & insuper maximopere fugiendum. Quippe cum melius sit intellectui non esse cum corpore: quemadmodum & dici solet & complures plane consentiunt. Causa præterea quæ cælum conuertitur, non videtur ex dictis illis, emergere. Neque enim animæ substantia causa est conuersionis, sed per accidens hoc modo mouetur, nec etiam corpus, sed anima corpori potius causa est motionis. At verò neque quia dicitur ita melius esse: & tamè oportebat ideo Deum animam orbe versari facere, quia melius est ipsi moueri, quàm stare, & hoc pacto moueri, quàm alio modo. Verum enim cum huiusmodi consideratio magis alijs accommodetur sermonibus, eam nunc omittamus. Illud autem absurdum euenire videtur: tam huic sententiæ, quàm etiam compluribus alijs, quæ dicuntur de anima. Etenim coniungunt quidem animam cum corpore, ponuntque ipsam in eo: & tamen nihil prorsus determinant quam ob causam, & quomodo sese habente corpore, quod tamen necessarium esse videtur. Nam ob propinquitatem: hoc quidem agit, illud patitur: & hoc rursus mouetur, illud autem mouet, quorum nihil sane quibusuis inter sese competit. At illi dicere quidem quale quid sit ipsa anima enituntur: de susceptio vero corpore nihil penitus dicunt, atque determinat, perinde quasi fieri possit, ut quæuis anima sine ullo discrimine quoduis corpus ingrediatur, ut Pythagoricorum fabule dicunt: animantis enim cuiusque, propriam speciem habere, formamque videtur. Perinde igitur dicunt, atque si quispiam artem fabrilem fistulas ingredi dicat. Etenim ars quidem instrumentis, anima verò, corpore utatur oportet.

C A P V T. I I I I.

Est autem & alia quædam opinio de anima tradita, probabilis quidem com-
 pluribus, & nulla earum inferior, quæ de ipsa dicuntur, reprobata tamen
 & hisce rationibus, quæ in communibus sermonibus fiunt. Animam enim
 harmoniam quandam inquit esse, harmoniam namque temperationem esse
 compositionemque contrariorum dicunt, & corpus ex contrarijs compositum esse. Ve-
 rum enim harmonia quidem ratio quædam eorum est, quæ sunt permixta, vel eti-
 am compositio. Anima autem neutrum istorum esse potest, ut patet. Præterea har-
 moniæ non est mouere, animæ autem id omnes maximè tribuunt. Accommodatius
 autem harmonia de sanitate, atque omnino de virtutibus corporis, quàm de anima dici
 potest, atque manifestissimum id erit profectio, si quispiam operationes atque affe-
 ctus animæ in aliquam harmoniam reducere nitatur, accommodare namque perdiffici-
 le est.

Text. 49.

Text. 50.

Text. 51.

Text. 52.

Text. 53.

Text. 54.

Text. 55.

Text. 56.

- Text. 57.** cile est. Præterea in duo respicientes harmoniam dicere consueuimus, & propriissime quidem earum magnitudinum compositionem, quæ motum habent, positionem uero cum adeo sint coniunctæ, ut nihil eiusdem generis inter sese suscipere possint. Hinc autem & rerum rationem mistarum. At neutro profecto modo consentaneum est rationi, harmoniam animam appellare. Neque partium corporis compositio, facilis est admodum inquisitionis: complures namque compositiones sunt, ut patet, & variæ partium. Cuius igitur, aut quonam pacto intellectum, aut etiam sensitiuum, aut appetitiuum, compositionem esse putare oportet. Similiter absurdum est sane, mistionis quoque rationem animam esse putare: non enim elementorum mistionem habet eandem in carne, & osse, cæterisque corporis partibus. Fiet igitur ut complures habeat animas per totumque corpus, si partes quidem uniuersæ corporis ex elementis consistant permistis, ratio uero mistionis harmonia sit ut inquirunt, animaque. Id etiam quispiam & ab Empedocle non iniuria petet. Vnam, quamque namque partium aliqua ratione dicit esse confectam. Vtrum igitur ratio ipsa sit anima, an potius sit aliquid aliud anima, & ipsis membris adueniat. Præterea utrum cuiusuis mistionis sine ullo discrimine causa sit ipsa cõcordia, an eius que ratio conficitur? Et hæc utrum sit ipsa anima, an aliquid diuersum à ratione?
- Text. 58.** Hæc igitur tales dubitationes habere videntur. Verum si anima diuersum à mistione sit, uti diximus, cur una cum ratione carnis & cæterarum etiam animalis partium tollitur? Insuper si non una quæque partium animam habeat, si non sit anima ratio mistionis, quid est quo decedente corrumpitur anima? Ex his igitur quæ dicta sunt, patet animam nec harmoniam esse posse, nec orbe versari, per accidens tamen (ut diximus) moueri potest, & se ipsam mouere. Mouetur namque corpus, in quo est, mouetur autem ut patet ab anima; alio uero modo fieri nequit, ut ipsa moueatur motu ad iocum accomodato. At enim rectius de hæc ipsa quispiam ad talia respiciens dubitabit, putabitque ipsam moueri. Dolere namque dicimus animam, gaudere, considerare, timere, insuper irasci, sentire, ratiocinari, quæ quidem omnia motus esse videntur. Quapropter, ipsam quispiam existimabit moueri. Verum, id non necessarium est. Nam etsi quàm maxime dolere vel gaudere, vel ratiocinari motus sunt, vel potius moueri, tamen ipsum moueri ab anima est. Irasci namque aut timere, est hoc modo moueri cor. Ratiocinari autem, aut tale forsitan est, aut etiam aliud. Atque quedam istorum fiunt, cum aliqua latatione mouentur: quedam cum aliqua alterantur. Quenam uero sint illa, & quomodo fiant: alia ratio est.
- Text. 59.** Dicere autem animam irasci vel timere: simile est atque si quispiam animam texere dicat, vel edificare. Nam melius est fortasse dicere, non animam, sed hominem anima misereri, vel discere, vel ratiocinari, idque non quia motus in illa sit: sed quia nonnunquam quidem usque ad illam, nonnunquam uero ab illa, veluti sensus quidem ex hisce, recordatio autem ab illa ad eos motus vel status, qui sunt in ipsorum sensuum instrumentis. Intellectus autem aduenire videtur & substantia quedam esse, ac non corrumpi. Nam ab ea maxime, quæ in senectute sit obfuscatione, corrumpitur, nunc autem perinde sit, atque in sensuum instrumentis. Etenim si senex talem acciperet oculum, videret sicut & iuuenis. Quare senectus non est, quia anima quicquam est passa, sed quia id, in quo est, aliquid passum est, quem admodum in ebrietatibus & morbis fieri solet. Et ipsum igitur intelligere ac contemplari marcescit, quia aliud quoddam intus corrumpitur. Ipsum autem passione vacat. Ratiocinari uero & amare, aut odisse, non sunt illius affectus, sed huiusce quod habet illud, ea ratione qua illud habet. Quapropter, & hoc corrupto, nec recordatur, nec amat. Non enim erant illius, sed ipsius communis, quod quidem perijt. Intellectus autem diuinum quid est fortasse, passione que vacat. Esse igitur impossibile moueri animam, perspicuum iam ex dictis euasit: quod
- si om-

si omnino non motu cietur, patet nec à se ipsa motu cieri. Atqui numerum animam esse dicere se ipsum motu cientem: multo longius quam ea, quæ dicta sunt, a ratione distare videtur. Nam ijs, qui id asserunt, ea primum impossibilia, quæ emergunt ex motu, deinde propria quædam ex eo quia dicunt ipsam numerum esse, eueniunt. Quo nanque modo vnitatem moueri intelligere oportet, & à quo, & quonam pacto, cum impartibilis sit, & nullam habeat differentiam? Si enim motiua sit atque mobilis, diuersam esse oportet. Præterea cum lineam quidem motione superficiem facere dicant, punctum autem lineam: vnitatum etiam motus erunt continuo lineæ. Punctum enim vnitatis est positionem habens. Atque numerus animæ, iam alicubi est, positionemque habet. Præterea si quis à numero numerum, vel vnitatem abstulerit, alius relinquitur numerus. Atqui plantæ multaque animalium videntur diuisa, & eandem animam specie videntur habere. Atque nihil referre videbitur, vnitates dicantur, an corpuscula parua. Etenim si puncta fiant ex Democriti pilulis, modo maneat quantitas, erit in ipsis aliud quidem quod mouet, aliud autem quod mouetur, sicut in magnitudine. Non enim quia magnitudine differunt, aut paruitate, id quod dictum est, accidit, sed quia subeunt quantitatem. Quocirca necesse est aliquid esse, quod ipsas vnitates mouebit: quod si id, quod in animali mouet, anima est, & id, quod in numero mouet, anima est. Quare anima non est id, quod mouet, atque mouetur, sed id, quod mouet duntaxat. At verò qui fieri potest, ut hæc vnitatis sit? oportet enim ipsis ad cæteras aliquam differentiam esse, at vnicui puncti, quenam præter positionem esse differentia potest? si igitur vnitates puncta vè, quæ sunt in corpore, diuersa sunt ab vnitatibus animæ, atque punctis: erunt ipsæ vnitates in eodem profecto loco. Punctum enim animæ locum occupabit puncti corporis. Atqui quid obstabit ac prohibebit, ut si duo puncta sunt simul in eodem loco, & plura sint duobus ac infinita. Quorum enim locus indiuisibilis est, & ipsa indiuisibilia sunt. Sin verò ea puncta, quæ sunt in corpore sint ipse numerus animæ, vel si numerus, qui ex punctis constat, quæ sunt in corpore sit ipsa anima, cur non omnia corpora animam habent? nam in cunctis puncta esse videntur, & etiam infinita. Insuper qui fieri potest, ut separentur ac absoluantur à corporibus ipsa puncta? Siquidem, lineæ non diuiduntur in puncta.

C A P V T. V.

FIt autem vti diximus, ut partim idem iudicant, quod illi, qui corpus quoddam subtilium partium animam esse dixerunt, partim proprium ipsos commitetur absurdum, corpus ab anima perinde moueri, atque Democritus assererat. Nam cum anima sit in omni corpore sentiente, necesse est in eodem duo corpora esse, si anima corpus aliquod esse ponatur. Et horum etiam sententia, qui animam numerum esse censent, fit ut in vno puncto multa sint puncta, aut omne corpus habeat animam, si non numerus quisquam alius atque diuersus à punctis ipsius corporis superueniat. Fit etiam, ut animal à numero perinde moueatur, atque Democritum diximus id ipsum moueri censere. Quid enim interest, parue pile dicantur, an vnitates magnæ, vel vnitates omnino quæ agitantur motu. Vtroque nanque modo necesse est ipsas ex eo mouere animal, quia ipsæ motu cientur. His igitur, qui motum ac numerum in assignanda anima coniunxerunt, hæc dicta sunt absurda, & alia huiusmodi multa eueniunt, est enim impossibile non solum definitionem animæ talem esse, sed etiam accidens. Quod quidem patet, si quis ex hac ratione operationes, atque affectus animæ conabitur assignare, cogitationes, inquam, sensus, voluptates, dolores, & cætera istiusmodi. Nam ut prius diximus, neque

- Text. 75.** Vaticinari ex ipsis facile possumus. Tribus autem traditis modis, quibus antiqui diffiniunt animam, duos iam reprobauimus, & quas habet vtraque sententia dubitationes contrarietatesque pene diximus, & ea inquam, quae maxime motuum ipsam esse ex eo ponit, quia se ipsam mouet, & ea, quae corpus ipsam subtilissimarum partium, aut magis quam caetera incorporeum esse censet. Restat igitur tertius modus, atque sententia, quae ipsam asserit ex elementis constare, quam quidem dsinceps consideremus oportet. atque patet ob hoc ex elementis animam constare quosdam dixisse, ut sentiat ea, quae sunt, & rerum vnamquamque cognoscat. At hanc sententiam multa profecto comitantur absurda, atque eorum quam plurima, quae sic nequeunt. Asserunt enim simile cognoscere simile, quasi animas res ipsas esse ponentes. Verum non elementa sunt solum, ut patet: sed praeterea multa sunt etiam alia, quin potius infinita fortasse numero, quae constant ex ipsis, ac componuntur. Sit igitur ea cognoscere, sentireque animam ex quibus illorum vnumquodque componitur, ac totum ipsum compositum quo cognoscat quae sit, vel sentiet, ut quid sit Deus, vel homo, vel os, vel caro, & caeterorum compositorum vnumquodque similiter? non enim vnumquodque istorum est ipsa elementa, quouis se se habentia modo, sine vlllo discrimine, sed ex ipsis vnumquodque conficitur ratione quadam, compositione uero, quae admodum & Empedocles os ex elementis constare censet. Dicit enim. Caepit ante duas tellustissimas vasis, aeris, ac fontis partes, Vulcanus & ipse. Quatuor ex octo adiunxit: quibus candida magna. Vis fecundaque naturae confecerat ossa. Nil igitur elementa profunt, si sint in anima, nisi rationes etiam insint, & compositio. Vnumquodque enim cognoscat simile, os autem aut hominem non cognoscat profecto, nisi ipsa etiam insint. Hoc autem non opus est vnum eorum esse dicere quae fieri nequeunt. Quis enim ambiget vnquam: si lapis vel homo vel equus insit in anima, & bonum similiter & non bonum, & de caeteris identidem rebus. Praeterea cum id, quod est, multipliciter dici soleat (quoddam enim substantiam: quoddam quantitatem, aut qualitatem, aut aliquod aliud enumeratorum iam praedicamentorum significat) vtrum ex vniuersis, an non ex vniuersis anima constet? At non videntur communia omnium esse elementa. Ex hisce ne igitur solis constat: quae substantiarum sunt elementa. At quoniam pacto caeterorum etiam vnumquodque cognoscit? An dicent vniuscuiusque generis elementa propria atque principia esse, ex quibus anima constet? Erit igitur ipsa: & quantitas & qualitas, & substantia. At fieri nequit: ut ex quantitatis elementis substantia sit, non quantitas. Eos igitur, qui censent animam ex vniuersis constare, haec & huiusmodi alia comitantur. Absurdum est etiam, simile quidem a simili non pati dicere: simile vero sentire simile, simileque cognoscere simile putare, atque asserere. Deinde sentire pati quoddam esse, moueri que ponere, & intelligere similiter, & cognoscere. Atqui multas dubitationes ac difficultates Empedoclis habere sententiam (corporeis inquam elementis, & sibi similibus cognosci res singulas) testatur id, quod experientia late patet. Partium enim animalium corporum eae, quae sunt simpliciter terrae, ut ossa, nervi, pili nihil sentire videntur. Quare neque similia sibi: At oportebat tamen. Praeterea: cuique principiorum maior ignorantia quam cognitio ineri nimirum. Vnumquodque enim cognoscat vnum multa autem ignorabit. Caetera namque omnia. Est etiam Empedoclis eadem sententia, ut Deus sit amantissimus, quippe cum ipse solus vnum elementorum non comprehendat, ipsam discordiam inquam mortalia vero cuncta cognoscant, cum ex vniuersis singula constet. Praeterea dicat oportet omnino, quae ob causam non habent animam omnia: cum tunc quod est, aut sit elementum, aut ex elemento vno, vel pluribus, vel omnibus constet. Necessesse est enim tunc quod est, aut vnum quid, aut quaedam, aut vniuersa cognoscere. Dubitabit etiam non iniuria quispiam, quid nam id sit quod ipsa continet, atque vnit: elementa namque materiae similia sunt. Atque praestabilissimum id esse patet, quod

continet, quidquid id tandem sit. At neque est quicquam præstabilius anima quod
 quidem dominetur, & magis etiam intellectu. Maxime enim rationi consonum est,
 hunc omnia præcessisse, & præstantissimum omnium & natura dominum esse. Illi
 autem elementa ea quæ sunt præcedere censent. At enim nemo prorsus de omni ani- Text. 83.
 ma dixit, nec eorum qui censent ipsam ex elementis ideo constare quia sentit cog-
 noscit quæ ea, quæ sunt, nec etiam eorum, qui maximè motuum ipsam asserunt esse.
 Non enim omnia mouentur, quæ sentiunt. Sunt enim animalia nonnulla, quæ non
 mouentur loco, & tamen hoc solo motu anima videtur animal agitare. Similiter &
 eorum qui tam sensitiuum, quam intellectiuum ex elementis conficiunt, nemo animam
 omnem complectitur. Viuere namq; videntur plantæ, at expertes sunt tamen & la- Text. 84.
 tionis & sensus. Animalium quoq; complura sunt, quæ mente, rationeq; vacant. Quod si
 quis & hæc illis concesserit, intellectumq; partem esse posuerit animæ & identidē
 sensitiuum, neq; sic de omni anima, neq; de vlla toti dicere videbuntur. In hoc eodē
 errore videtur esse, & ea sententia, quæ carminibus Orphicis fertur, dicit enim Or-
 pheus animam ferri ventis & ex toto ingredi respiratione. Id autem nequit ipsis ac-
 cidere plantis, neq; quibusdam itidem animalium, quippe cum haud vniuersa respi-
 rent. Quod quidē eos præterijt, qui ita de anima censuere. At vero si conficere ani- Text. 85.
 mam ex elementis oporteat, non ex vniuersis continuo conficienda esse videtur. Al-
 tera namq; pars contrarietatis: sufficiens est se ipsam oppositamq; discernere, recto enim,
 & ipsum rectū, vtpatet, & obliquum cognoscimus, regula namq; iudex est vtriusq;
 at obliquū nec sui plane, nec recti. Sunt & qui in toto vniuerso permixtam ipsam in- Text. 86.
 quiunt esse. Quocirca forsitan & Thales omnia plena deorū esse putauit. Hoc autē,
 dubitationes habet nonnullas. Quā enim ob causam anima in aere quidem vel igne si
 inest non facit animal, in mistis autē facit: præsertim cū in illis videatur esse præ-
 stantior? Quæret etiā quispiā quā ob causam anima ea, quæ est in aere, præstabilior
 est ac immortalior ea, quæ in animalibus inest. Vtrobiz autē emergit quoddā absur- Text. 87.
 dū & rationis egrediens metas, nā ignē aut aerem animal esse dicere, rationis egre-
 ditur fines, & asserere rursus animalia nō esse, si inest in ipsis anima, per absurdū est
 sane. Videntur autē ideo putasse in his animam esse, quia totū & partes eiusdē sunt Text. 88.
 speciei. Quare necesse est ipsos & animam & partes eiusdem esse dicere speciei, si ani-
 malia ex eo fiunt animantia, quia in ipsis aliqua pars continentis recipitur. Quod si
 aer quidā discerptus eiusdem est speciei, anima autem est dissimiliū partium, patet
 aliam ipsius partē inesse, aliam non inesse. Necesse est igitur ipsam, aut similitum
 esse partium, aut non in quacunq; totius inesse parte. Patet igitur ex dictis, neque
 cognitionem ex eo competere animæ, quia constet ex elementis, neque recte vereque
 dici motum eidem inesse. At quoniam cognoscere, sentire, opinari, insuper cupere, Text. 89.
 deliberare, & omnino appetitiones ipsius animæ sunt, motus etiam animalium lo-
 co ab anima fit, & insuper accretio, status, atque decretio, quæret vtique quispi-
 am vtrum horum vnumquodque toti animæ competat, & nos intelligamus & sen-
 tiamus, & moueamur, cæterorumque vnumquodque agamus, patiamurque tota, an
 alijs alia partibus? Ipsum præterea viuere: vtrum in horum aliquo vno an in pluri-
 bus, an in omnibus consistat, an sit eius alia quedam etiam causa. Atque sunt, Text. 90.
 qui dicunt ipsam esse partibilem, nosque alia eius parte intelligere, alia cupere cen-
 sent. Quid igitur ipsam continet animam, si partibilis sit? non corpus, quippe cum
 contra potius videatur corpus anima continere. Quapropter & egressa, dissolui-
 tur corpus atque putrescit. Si igitur aliquid aliud ipsam contineat, vnamque fa- Text. 91.
 ciat, illud erit potissimum anima. At oportebit de illo etiam quæerere. Vtrum vnum
 an multarum sit partium? Atque si sit vnum, cur & animam continuo non dicimus
 vnum esse? Sin partibile, rursus ratio quæret quidnam sit illud, quod illud
 etiam continet; atque hoc pacto fiet in infinitum abitio. Dubitabit etiam quis-
 piam

- Text. 92.** *quoniam de partibus eius, quam vnaqueque potentiam in corpore habeat. Nam si anima tota totum contineat corpus, oportet, & vnamquamque etiam partem aliquam partem corporis continere. Id autem esse non posse videtur, quam enim partium corporis intellectus, aut quo continebit pacto fingere quoque difficillimum est.*
- Text. 93.** *Videmus autem & plantas diuisas viuere, & animalium insectorum nonnulla, utpote animã, & si non numero tamen specie eandem habentia. Ita & partium vtraque & sensum habet, & per aliquod tempus loco mouetur. Nec absurdum est, si non perdurant. Instrumenta nanque non habent, ut naturam conseruent, sed nihil minus omnes in vtraque partium insunt, animæ partes. Atque animæ partes eadem sub specie collocantur, & etiam tota, illæ quidem, quia non separabiles sunt, tota autem anima, quia indiuisibilis est. Videtur autem & id principium, quod inest in plantis, anima quedam esse. Hæc enim sola cõmunis est & plantis & animalibus. Atque hæc quidem à sentiendi principio separatur, sine autem ipsa nihil est prorsus, quod habeat sensum.*

IN SECVNDVM LIB.

ARIST. DE ANIMA.

PRO O E M I V M.



Refligatis superiore lib. Veterū philoso-
ph. de anima sentētijs; aggreditur iam ad
explicādum quid ipse ea de re sentiat. Id,
quod partim hoc in lib. partim in tertio
accuratè præstat. Distribuitur autē hic
liber in quatuor partes. Prima differit de
animę natura, deq; eius essentia capitibus
primo, & secūdo. Altera capit. tertio de
communi, & primaria facultatum animę
partitione. Tertia de vegetatricis animę
viribus, & functionibus cap. 4. Ultima de
potentijs, & functionibus animę sensitiuę à quinto capite ad extre-
mum.

Capitis Primi Explanatio.



dicimus itaque a) Quoniam ad inueniendam cuiusque rei definitionem plurimum conducit res in partes suas distribuere, ut ex secundo posterioris analyticæ cap. 14. constat, explicaturus Aristoteles quidnam anima sit, diuisiones quædam præmittit; Prima quam non tam exprimit, quam innuit, est entis in substantiam; & in ea, quæ cæteris categorijs continentur, quæ lib. 3. Metaph. cap. 7. fufius explicatur. Secunda est substantiæ in materiam, formam, & ex his compositum, quæ etiam traditur lib. 7. Metaph. cap. 3. 10. 13. alijsque in locis.

ARISTOTELIS DE
anima liber secundus.

CAP. V. T. I.

Text. 1.

Text. 2.

Text. 3.

Text. 4.

Dicimus itaque genus vnum quoddam eorum, quæ sunt, ipsam substantiam esse. Atque huius aliud vt materiam, quod quidem per se non est hoc aliquid, aliud formam, & speciem, qua quidem iam hoc aliquid dicitur, & tertium id, quod ex istis constat, atque componitur. **b** Est autem materia quidem potentia, forma verò actus, atque perfectio, quæ quidem bifariam dicitur, quædam enim est, vt scientia, quædam vt contemplatio. **c** Maximè autem corpora videtur esse substantiæ, & ipsorum ea magis, quæ naturalia sunt; hæc enim cæterorum principia sunt. **d** Naturalium verò corporum quædam habent vitam, quædam non habent, sed ea vacant. Vitam autem dicimus, nutritionem, accretionem, atque decretionem, quæ quidem per id ipsum fit, quod viuere dicitur. Quare corpus omne naturale particeps vitæ substantiæ est, & ita substantia, vt composita. **e** Atque cū tale etiam si corpus, id est, habens vitam: corpus profectò non erit anima; corpus nanque non subit rationem eorum, quæ sunt in subiecto: sed vt subiectum potius est, & materies. Necessè est igitur animam substantiam esse per inde atque formam corporis naturalis potentia vitam habentis: Substantia verò actus est, & perfectio: talis igitur

quandoquidem ad totum, & eius partes physicas nihil vniuocum

b Quæ quidem bifariam) Subiicit tertiam diuisionem, scilicet, forma siue actus vel est actus primus, vel secundus quæ variè ab interpretibus explicatur. Auerroes, quem sequitur Caietanus, putat diuidi in ea solam formam substantialem, quæ secundæ partitionis membrum fuit; ita vt eadem substantialis forma dicatur actus primus, dum est in otio; actus verò secundus dū in opus incumbit. Verisimilior est ac magis recepta interpretatio Simplicij, Themistij, Philoponi, D. Thomæ, & aliorum aientium diuidi actum generatim sumptum in actum primū, qui principium est operandi, & in actum secundum, qui est ipsa operatio; quomodo scientiæ, quæ est habitus, à quo contemplatio egreditur, dicitur actus primus, ipsa verò contem-

platio
Monet verò materiam secundū se non esse hoc aliquid, id est, vt explicat Albertus, nō esse quid perfectum, neque rem ad certam speciem vocatam, cū sit pura potentia, & ex se ad quemlibet actū indiscriminatim se habeat. Formam verò, cū sit actus, & entelechia habere vim constituendi hoc aliquid. Vnde fit vt res à suis formis speciem, & nomen, & perfectionis gradus, ac distinctionem accipere dicantur. Aduerte in secunda diuisione non distribui ab Aristotele substantiam prædicamentalem, vt annotatur Aegidius, & M. Albertus, quia in ea partes substantiæ appellantur, quæ in categoria locum non habent, tum etiam quia nō connumerantur intelligentiæ, quæ in eadem categoria locum obtinent. Nec item dispertiri substantiam in tota sue significationis amplitudine, quia diminuta esset ea dissectio: sed diuidi substantiam physicam duntaxat; siue completa sit siue incompleta, quo pacto diuisum analogum quidpiam est, vt satis liquet, dari potest.

Diuisio entis

Diuisio substantiæ.

Materia non est hoc aliquid.

Forma constituit hoc aliquid.

Quæ substantia hoc loco diuidatur.

Diuisio actus in primum & secundum.

Auerrois & Caietani sententia circa actus diuisionem.

Approbatum D. Tho. & aliorum sententia de diuisione actus

platio actus secundus; itemque omnes formæ substantiales, & primarię qualitates corporum simplicium, omnesque potentię & habitus, quia sunt fontes, & principia actionum, nuncupantur actus primi; operationes verò ab his ortę, actus secundi.

c Maximè autem corpora & Aegidius, & Caietanus D. Thomã sequenti censent diuidi hoc loco ab Aristotele substantiam generatim sumptam in substantiam corpoream & incorpoream: non quidem expressè, sed tacitè & obscurè: cum enim dicat corpora maximè videri substantias; alias esse innuit corporeę molis expertes, quę nobilioris, & excellentioris naturę sunt; & si in nostram cognitionem minùs cadant. Auctores, Themistius, & Philoponus credunt nullam hęc nouam tradi partitionem; & quidem meritò cum noua hęc diuisio non videatur ad

Nulla hęc noua tradita partitione substantiarum.

Corporum naturalium & artificiosorum comparatio.

Substantię corporeę diuisio.

Vita duplex.

Quę hęc explicetur.

Corpus viuens completat materiam & formam.

Probat anima esse actum.

rem attinere: autem igitur comparate hęc Aristotelem inter se membra secundę diuisionis superius assignatę, docereque corpora, id est, substantias, ex materia, & forma concretas, perfectiores esse, quã materiam & formã.

Confert deinde corpora naturalia cum artificiosis aiens naturalia magis esse substantias: artefacta enim formam, quę accidens quoddam est, ab arte obtinent; materiam, quę substantia est, à natura: quo fit ut naturę beneficio ex parte materię rationem substantię vendicent, & ut naturalia magis sint substantię, cùm id cuius merito, ac beneficio quoddam est, magis tale sit.

d Naturalium verò corporum & assignat quartam diuisionem, qua substantiam corporatam diuidit in viuentem, & in eam, quę vita caret. Docet autem ea uere, quę ab insito principio aluntur, accrescant, aut decrescant. Quo loco aduertendum est vitam dupliciter sumi. Vno modo pro

vita substantiali; altero pro accidentaria. Vita substantialis est id, à quo, ut è fonte vitales actiones dimanant, ut in homine anima rationalis. Accidentaria, sunt ipsę actiones vitę, ut nutritio, accretio. Cùm igitur hoc loco viuere dicantur ea, quę aluntur &c. Explicatur ratio vię substantialis per ipsius effectum, & operationem. Non recensuit autem in præsentia Aristoteles cetera vitę munia, cuiusmodi sunt: sentire, intelligere, & appetere, quia ab instantum, quę essent omnium communia, ac notissima, auspicandum fuit, ut ita communis omnium animarum definitio aptius colligeretur. Ex hac potèrò vltima diuisione inferit corpora viuentia esse substantias ex materia & forma compositas; siquidem omne corpus naturale hisce partibus constat, omne autem corpus viuens, corpus naturale est.

e Atque cõtale etiam & ut colligat animę definitionem, Probat in primis animã esse actum, quia anima aut corpus est vitę particeps, aut ipsius actus. Non est autem corpus. Erit igitur actus, & forma corporis. Maior propositio ex superius dictis patet, ostensum est enim corpus viuens è duabus partibus esse concretum, anima nempe, quę est pura potentia, & forma, quę est

actus. Sed cùm perfectio atque actus bifariam dicatur, ut diximus (quidam enim est ut scientia, quidam ut contemplatio) patet animam actum esse perinde atque scientiam. Nam ex eo quia anima est, & somnus est & vigilia, atque vigilia quidem contemplationi, somnus autem scientię operatione vacanti similis est. g Altera autem alteram in eodem, scientia, inquam, contemplationem generatione precedit. Quapropter anima primus est actus perfectioque corporis naturalis potentia vitam habentis, & talis plane, ut partes ipsius sint instrumenta. Enimvero partes quoque plantarum instrumenta sine controuersia sunt, quauis videantur penitus simplices esse: eius enim quod circa fructum est, tegmen est folium, & fructus etiã, illud radices præterea, vicem subeunt oris. Vtrisque namque trahitur alimentum. Si igitur commune quid de omni anima sit dicendum ipsa per se actio prima, primusque actus est corporis naturalis, cuius partes sunt instrumenta. h Idcirco non querere oportet, si vnum sit anima atque corpus: sicut neque ceram & figuram, nec omnino materiam cuiusque, & id cuius materies est. Nam cùm vnum, & esse multifariam dicatur, actus est id, quod propriè vnum est, atque propriè est. Vniuersaliter igitur diximus quidnam anima sit. Est enim, ea substantia quę est ut ratio. i Hęc autem est quidditas corporis talis, & perinde sanè, atque si quod instrumentum artis naturale corpus esset, ceu securis: eius namque substantia, ipse esset, ut patet securis ratio: idque esset anima, qua separata non esset ulterius ut patet securis, nisi nomine tantum ut nunc est securis: nõ enim talis corporis substantia, ratioque est ipsa anima: sed naturalis, ut diximus, talis, quod in se motus statusve principium insitum habet.

Text. 6.

Text. 7.

Text. 8.

actus

actus, & entelechia. Minor ex eo suadet; quia corpus non est in subiecto: sed ipsum potius est materia & subiectum, in quo incit anima. Erit igitur anima actus, & forma corporis vite participis, & cetera.

t Sed cum perfectio } Probat animam esse actum primum. Nam cum duplex sit actus, videlicet primus, & secundus, ut ex dictis patet: oportet animam actum primum esse, cum ab ea interdum sit vigilia, id est operatio vite, interdum somnus, hoc est, cessatio ab operatione. Sed merito quispiam dubitauerit qua ratione dicatur anima interdum ferri, cum actum nutriendi nunquam intermitat; siquidem omne vivens dum vivit nutritur. Huius dubitationi varie respondetur: nimirum nisi anima a nutriendi operatione non conquiescat; interrumpere tam e alias functiones; vel cessare ab opere non quidem re ipsa, sed suapte natura cessare posse: quia

Probatur anima esse actus primus.

Anima ut interdum ferri tur.

De hac re 1. lib. de ortu & interitu cap. 3. q. 10.

Text. 9.

Atque id quod dictum est in partibus etiam inspicere licet. Nam si oculus esset animal, eius anima visus ipse nimirum esset: his est enim, ut patet, oculi substantia, quae sese habet ut ratio. Oculus autem est materies visus, qui cum defecerit, non ulterius erit oculus, nisi nomine tantum, & perinde atque lapideus, vel etiam depictus. Id igitur quod de parte dictum est, ad totum corpus vivens accommodare oportet: est enim hic perfectio rationum similitudo. Nam ut pars sese habet ad partem, sic totus sensus ad totum sensitivum corpus, ut talis est rationis. Non est autem id potentia vivens, quod abiicit animam, eaque vacat: sed id, quod de parte dictum est, ad totum corpus vivens accommodare oportet. Est enim hic perfectio rationum similitudo. Nam ut pars sese habet ad partem, sic totus sensus ad totum sensitivum corpus ut talis est rationis. Non est autem id potentia vivens, quod abiicit animam, eaque vacat: sed id, quod ipsam habet. Semen vero fructusve id nimirum est, quod potest tale corpus evadere. Ut igitur incisio, visioque sic est vigilia actus: & ut visus rursus instrumentique vis, sic est anima actus, corpus autem est id, quod ut diximus, est potentia vivens. Verum ut pupilla, visusque oculus est: sic anima & corpus est animal. 1. Animam igitur non separabilem esse a corpore, vel partes ipsius nonnullas si partibilis sit, non obscurum esse videtur. Corporis namque partium patet aliquas animae partium actum esse. Nihil tamen vetat, ut aliqua partium sint separabiles animae, propterea quod corporis nulli sint actus. At obscurum est, nec dum patet, si perinde corporis nulla anima sit actus, ut gubernator actus est navis. Hoc igitur pacto univ ersaliter de anima determinatum, descriptumve sit.

Text. 10.

Text. 11.

aliaque huiusmodi, propterea quod stirpium corpora simplicia esse videantur; reuera tamen organica centri debent. Quod etiam ex diversis istiusmodi partium officiis intelligi potest. Nam radices tanquam os a terra succum & alimentum capiunt, trahuntque, fibrae verarum vice funguntur; similiterque ceterae praescripta sibi munia exequantur, simulque & toti famulantur, & mutuum sibi praestant operam. Qua de re pluribus disserit Theophrastus, lib. 1. de historia plantarum cap. 7. 4. & 14. Plinius lib. 17. cap. 38.

Materia plantarum organica praedita, non homogoea.

Theophrastus.

Plinius.

Cap. 9. q. 11.

h Incircum non querere } Ex dictis consequarium quoddam infert, videlicet, querendam non esse aliam causam cur ex corpore, & anima unum fiat. Nam cum corpus sit materia ipsa, ac pura potentia, forma vero substantialis sit actus, quem materia primo respicit; pura autem potentia & actus generis eiusdem, id est, substantialis suo ingenio in unam coeant naturam, si ut nullo aliunde querito vinculo, aut nexu ex his unum fiat. De hac ipsa re dubitationem movet Aristoteles eaque eodem pacto diluit 8. Metaphysic. c. 6. text. 15. nisi quod illic non de sola anima & corpore, ut hic, sed de forma, & materia generatim querit. Lege, si placet, quae hac de re 1. Physic. lib. discretum 9. Anima ad i Per inde sanè } Duplici exemplo, quorum unum ab arte, alterum a natura desumptum est, probat corpus sicuti animam esse actum substantialem, a quo ut a prima ratione essendi, animatum corpus dicatur. Primum forma artificis est huiusmodi, ut se habet forma rei artificiatæ v. g. forma securis ad securim; ita proportionem ciosa ad subquadam anima ad corpus animatum: atqui si securis compositam physicam esset, eius figura esset forma iustum.

Cur ex anima & corpore unum fiat querendum non est.

Anima ad i Per inde sanè } Duplici exemplo, quorum unum ab arte, alterum a natura desumptum est, probat corpus sicuti animam esse actum substantialem, a quo ut a prima ratione essendi, animatum corpus dicatur. Primum forma artificis est huiusmodi, ut se habet forma rei artificiatæ v. g. forma securis ad securim; ita proportionem ciosa ad subquadam anima ad corpus animatum: atqui si securis compositam physicam esset, eius figura esset forma iustum.

Itē sicuti aspectus ad oculum.

Oculus sine aspectu est equiuocē oculus.

Corpus organicū potentia vitam habere quo pacto intelligēdum.

Animā secundum aliquas partes potentiales separabile esse nihil vetat.

substantialis ipsius, unde ratio securis potissimū sumeretur: Ea namq; posita coheret, constatque securis, ea pereūte dissoluitur. Igitur anima erit forma substantialis corporis animati. Posterius exemplū est huiusmodi. Si oculus esset animal (sumit verò oculū prout est quid ex potētia vidēdi, & organo constitutū) eius anima esset aspectus, quia posito aspectu verē ac propriē oculus dicitur, ablato nō nisi equiuocē, ac solo nomine, ut sculpius, aut pictus: sed quā rationē haberet tūc aspectus ad oculū, eandē nunc obtinet anima ad totū corpus animatū: ergo anima est propria forma corporis animati. Proxima hęc assumptio ex eo vim habet, quia sicuti vidēdi facultas ita materiam oculi informat, ut ex vitre que fiat oculus, à quo vidēdi actio oritur; sic ex anima & organico corpore animatū constat, quod est in potētia ad functiones vitę administrādas.

K Non est autem id } Explanat quo modo corpus, cuius actus est anima, vitam habere potētia dicatur; atque non sic corpus rei viuētis potestate vitam habere, quasi anima careat, eā tamen possidere aptum sit, ut semen sed ita ut actu animam contineat, sit verò in promptu ad eas operationes exercēdas, in quibus accidentaria vita consistit.

L Animam igitur } Quia animā corporis actum definierat posset ex eo quispiā fortasse opinari animā neutiquā esse à corpore separabile. Occurrit igitur, manifestū id quidē esse, quoad aliquas animę partes, quę nimirū ita sunt actus corporis ut materię prorsus addictę, et fixę; sint nihil tamen obstare, quo minus aliq̄ ita sint à materia liberę, ut extra illam coherere valeant. Porro quid Aristoteles nomine partiū significarit progressu exponemus. Subijcit deinde nōdū ex dictis constare num anima sese habeat ad corpus ut gubernator ad nauim, quod Plato censuit, an nō.

Q V Æ S T I O. I.

Rectē ne Aristoteles animam definierit; an non.

ARTICVLVS I.

Enodatur Peripatetica animę definitio.

Animę definitio.

Eius enucleatio.



X ijs, quę Arist. proximo capite docuit, hęc animę definitio habetur; Anima est actus prim⁹ substantialis, corporis organici, potentia vitā habentis. Quę membratim sic explicanda erit.

Dicitur anima, actus εντελέχεια, ita latē accepto vocabulo ut tā actus substantialis, quā accidentarios cōprehendat sicut ānotauim⁹ in cōtextu. Ponitur ergo actus ad excludendā materiā primam, quę est pura potētia, & quęcumq; non sunt simpliciter actus, ut composita tam naturalia, quā artificialia. Primus, ad reiiciendos actus secundos, præcipuē operationes, ut Themistius hoc in lib. cap. 4. & M. Albertus tract. 1. cap. 2. animaduertunt. Substantialis, ad remouēdos actus primos accidentarios, ut potēntias respectu suorum actuum. Corporis, ad excludendas, tum substantias separatas, quę corporibus non assident: tum etiam mentes cœlestium orbium motrices, quę non sunt actus corporum cœlestium, quasi ea propriē informant: et si eis assideant: quam secus arbitrati fuerint nonnulli, quos alibi confutauimus. Cæterū cū multifariam corpus vsurpetur, dissidiū inter expositores est, quoniam modo hic sumatur. Sunt qui opinentur accipi p̄ cōposito ex materia, & anima, non quidem secundum omnes gradus, sed duntaxat secundum gradū corporeitatis, cū quo adhuc materia manet in potētia ad vltiores, ut ad gradū vegetatiuū & sēsitiuū. Huius acceptionis meminit D. Thom. hoc loc. & in 1. sent. dist. 25. q. 1. art. 1. ad. 2. Capreolus

Quid nomine corporis hic intelligatur.

1. Sentētia. D. Thomas. Capreol. Caietan.

Themistius, Simplicius, Philoponus, & Auer. aiūr sumi hic corpus pro toto cōposito naturali.

lus

Ius in 4. distinct. 10. quaest. 1. art. 3. ad arg. Scoti, Caietanus 1. part. quaest. 76. art. 4. Ferrariensis lib. 4. contra gent. cap. 64. & hoc in lib. quaest. 2. alijque non pauci. Poteritque haec explicatio suaderi auctoritate Aristotelis, qui superiori capite text. 9. docuit corpus ita esse potentia viuens, vt tamen non vacet anima, sed ipsam habeat. Quare sumit Aristoteles corpus, vt est quidpiam ex materia prima, & anima coalescens; ita tamen vt anima non sumatur secundum gradum sibi proprium, ac reciprocum: alioqui idem in sui ipsius definitione poneretur. Alij arbitrantur accipi corpus ab Aristotele prout significat materiam primam connotando organa apta ad actiones vitae obeundas. Ex horum numero est Argentinas in 4. dist. 13. quaest. 1. art. 1. Gregorius in 2. distinctione 16. quaest. 2. alijque recentiores.

Ferrariensis

2. Sententia

Argentinas
Greg. Aris.

Nobis tamen neutra harum interpretationum omnino placet. Non prior, quia Aristoteles textu 4. palam asseruit corpus, quod in animae definitione collocabat, esse subiectum animae; constat autem compositum ex materia prima & anima non esse animae subiectum, sed potius materiam primam. Non posterior quia si corpus ita sumeretur ab Aristotele hoc loco, superuacanea esset particula, organici, posita in definitione: cum id, quod per eam exprimitur, importatum iam foret nomine corporis. Dicendum est igitur cum Diuo Thoma hoc loco ad textum 4. (etsi alibi oppositum censuerit) accipi in praesentia corpus pro materia prima; ita vt corpus organicum nihil aliud sit, quam materia prima affecta organis ad functiones vitae administrandas. Et in corpus ita sumptum quadrant ea, quae Aristoteles de illo enuntiat in contextu, nempe corpus esse subiectum animae, & ex corpore atque anima fieri vnum, nec esse quaerendum cur ita fiat. His non repugnat auctoritas Aristotelis aientis corpus non ita a se vocari potentia viuens, vt anima careat; sed ita vt ipsam habeat. Concedimus enim corpus organicum, seu potentia vitam habens reuera in se animam continere; sed negamus animam importari nomine corporis, quatenus corpus in praedicta definitione adhibetur. Quauis non inficiemur alias interdum vsurpari iuxta duos illos modos, quos supra retulimus.

Reijcitur 1. sententia.

Reijcitur 2.

Vera interpretatio particulae corporis.

Vt Soncin. 8. Metaph. 9. II & alij tum in 4. d. 10. tum in 3. p. 9. 76. art. 1.

Vt Totez hoc lib. actor. 4.

Text. 4.
Text. 7.

Sequitur in definitione, organici, potentia vitam habentis, quae duo idem valent, vt aduertit Themistius, Alexander, Philoponus, D. Thomas & alij: quanquam Simplicius aliter sentiat. Excluduntur autem hisce verbis a definitione animae omnes formae naturales, quae per superiores particulas nondum reiectae fuerant, vt formae lapidis, & ignis: quarum corpora, siue vt proprie loquamur, materiae ad exercenda vitae munia organis, siue instrumentis distinctae non sunt. Inter quas etiam numerantur formae cadauerum. Nam oculi, pedes, manus, aliaque id genus instrumenta quae in ijs apparent, non vniuocae, sed analogice duntaxat cum organis viuientium conueniunt, vt Aristoteles hoc primo capite textu nono & libro septimo Metaphysic. capite 10. textu 35. docet.

Excluduntur ab animae definitione formae non viuificae.

E

Roges

Non videri
essentialé de
finitioné ani-
mæ.

Essé re verâ
essentialé de
finitionem.

Porphy.
Plotin.
Atticus.
Theodoret.
Lactant.
Albert.
Ficin.
Themist.

Figura agere
seu definire
quid apud
Arist.

Argyropilus.

Alexander.
Perionius.

Non videri
vniuocam a-
nimæ defini-
tionem.

Roget aliquis num hæc definitio sit essentialis. Quòd non sit, ex eo videtur; quia Aristoteles ea tradita dixit se animam definiisse *ἐν τὸ πῶ*, idest, figura: at figura quidpiam definire, inquit Alexander, non est aliud, quàm non exactè id explicare; translatione ducta à picturis primò obscuriùs adumbratis, deinde illustriùs expressis: vnde Perionius *ἐν τὸ πῶ* vertit, pingui Minerua. Igitur Plotinus libro secundo Enn. 4. Aristotelem reprehendit quòd hic non exposuerit quid sit anima: nec eundem minus vellicat Proclus capite quinto in Timæum, quòd non tam docuerit quid sit anima, quàm cuius sit, nempe organici corporis. Similiter Auicenna libro sexto Naturalium asserit hanc definitionem non declarare essentiam, sed potiùs existentiam animæ, idest, non quid anima sit, sed quomodo existat in corpore. Oppositum tamen dicendum est: nec enim animæ in commune alia natura, aut quidditas est, quàm quæ ab Aristotele hac definitione exprimitur: nec à Platone alijsve Philosophis alia definitio ad animæ essentiam explicandam accuratior, aut commodior tradita fuit: quantumlibet Porphyrius, Plotinus, Atticus, cæterique Platonici reclamationem. Quorum definitiones quære, si placet, apud Theodoretum in libro de natura hominis, Lactantium in libro de opificio Dei capite vigesimo septimo, Magnum Albertum in summa de homine, Ficinum libro sexto de Theologia Platonis capit. primo, Themistium toto ferè superioris libri decursu. Quod verò Aristotelis addidit se animam figura definiisse, nihil de tradita ab eo definitionis absolute detrahit: tantum enim iudicare voluit se non speciatim singularum animarum; sed animæ generaliter & in commune acceptæ naturam & quidditatem exposuisse. Sic enim interdum apud Aristotelem sumitur figura agere seu definire; vt primo de historia animalium capite primo vbi de animalium differentijs in progressu acturus, De quibus, inquit, figura priùs agendum est, deinde de vnoquoque genere diligentius discutiemus. Quare appositè Argyropilus loco citato, *ἐν τὸ πῶ*, vertit, vniuersaliter, idest, in commune. Dicitur porrò hic animarum naturæ explicatio, figura tradi, quia cum non explicitè descendat ad specialem cuiusque animæ quidditatem enodandam; quandam earum umbram & figuram solùm exhibet. Et in hunc sensum verba Alexandri & interpretatio Perionij accipienda erunt. Ita tamen vt non negetur illam animæ definitionem respectu animæ in commune exactam esse.

Ad calcamã
cap.

Quæri solet num prædicta definitio cunctis animabus, vegetatiuæ, inquam, sensitiuæ, & intellectiuæ vniuocè conueniat, an non. Philoponus, Simplicius, & Auerroes cõmento septimo, & 30. huius, & cõm. 5. libri tertij, Iandunus hoc in lib. quæst. 3. asserunt non vniuoca, sed analogica ratione conuenire; quod ex eo probat Philoponus, quia aliter anima vegetatiua & sensitiua sunt act⁹ corporis; aliter intellectiua: illæ enim sunt actus inseparabiles; hæc separabilis. Contraria tamen

senten-

fētētia, quam sequitur D. Thomas, Aegidius, ac cæteri ferè latini interpretes prima part. quæst. 76. artic. 4. & lib. 2. contra gent. capit. 79. vera est: licet enim animæ intellectiuae peculiare sit ita materiam informare, vt ab ea seiungi ac per se extra corpus cohærere possit; nihilominus est verè, ac propriè forma corporis humani, & communem illam animæ rationem, quæ in proposita definitione traditur, cum cæteris animabus ex æquo paticipat.

Probat. Deficitur esse vniuoca.

ARTICVLVS II.

ARGVMENTA CONTRA SVPERIOREM DEFINITIONEM.

NON defunt tamen argumenta, quibus tradita animæ definitio oppugnari possit. In primis enim sic licebit obijcere. Anima est actus secundus; ergo non est actus primus. Probat antecedens. Nam vbi versio Latina in definitione animæ habet, actus, contextus Græcus habet *εντελεχεια*, quod, interprete Cicerone in in primo Tusculanarum quæstionum libro, non est aliud, quàm continuata motio & perennis: at motio non actus primus est, sed secundus, vt pote operatio. Vnde & Diuus Nemesius libro de natura hominis capit. secundo credit Aristotelem non putasse animam esse substantiam, quòd eam entelechiam vocarit. Et ob eandem causam Diuus Gregorius Nyssenus libro secundo de anima capit. 4. & Iustinus Martyr in oratione parænetica ad gentes aiunt animam intellectiuam existimatam ab Aristotele mortalem. Deinde confirmatur idem antecedens, quia oportet animam esse actum præstantissimum: actus verò secundus præstantior primo est: cum ille ad hunc, tanquam ad finem ordinetur: siquidem vnumquodque est gratia suæ operationis, vt docet Aristoteles secundo de Cælo cap. 3. text. 17. & lib. 9. Metaphys. cap. 9. text. 15.

1. Argum.

Entelechia quid.

D. Nemesius.

D. Greg. Nyssenus Iustinus Martyr. Confir. arg.

Secundò. Anima nō est substantia: igitur non est actus substantialis. Assumptum probat Galenus capite tertio, & quarto libri, qui inscribitur, Quod animi mores corporis temperamentum sequantur, hunc in modum; Anima non est aliud, quàm *μεσος*, seu temperies, & moderatio quatuor primarum qualitatum: hæc autem est accidens, non substantia: igitur anima non est substantia, sed accidens. Maiorē probat dupliciter, primùm quia id videtur esse anima quo, pereunte, moritur animal: at abolita dissociatavè tēperie certū est animal interire. Itē quia ex diuersa corporū temperie oriuntur in nobis diuersi affectus, seu passionēs, Melancholici enim v. g. proclives

2. Argum. Galenus.

Anima temperies.

sunt ad tristitiam; cholericici ad iram: huiusmodi verò affectus ab anima, ut à fonte manant. Quare anima nihil aliud est, quam prædicta temperies. Accedit veterum quorundam auctoritas, ut Dinorchi, & Empedoclis, qui animam esse harmoniam prædicabant, non quidem sonorum, sed contrariarum qualitatum in vnam temperiem coeuntium: & Aristoxeni musici, qui ab arte sua non recedens voluit animam simili ratione constare in homine, qua consors modulatio constat in cantu, & fidibus; ita nimirum, ut sicuti nerui bene intenti concetum efficiunt; sic partium corporis firma coniunctio, membrorumque omnium consentiens in vnum vigor animales motus faciat.

Dinorchus.
Empedocles.
Anima har
monia.
Aristoxenus.

Fuit Aristoxenus teste Gelio Aristotelis auditor.

3. Argum.

Tertiò, Anima est corpus: igitur non est actus corporis, alioqui vnus corporis aliud esset corpus. Probaturs antecedens. Nam omnis cognitio ex doctrina Platonis in Timæo, & aliorum veterum Philosophorum fit per quandam similitudinem & cognationem inter rem cognitam & cognoscentem. Vnde illud Empedoclis poeticè philosophantis.

Cognitio fit per similitudinem inter rem cognitam & cognoscentem.
Empedocles:

Terrea vis terras, vis humida percipit vndas,
Aether ab ætherea sentitur, ab ignibus ignis,
Pax pacem monstrat, litem lis aspera sentit.

Cõfirmatio antecedentis superioris argumenti.

Quare cum inter corpus, & id, quod corpore vacat, similitudo nulla interfit; si anima non esset corpus nullius rei corporeæ notitiam obtineret. Quod cum apertè falsum sit, concedendum erit animam ex aliorum corporum permistione concretam esse. Corroboraturque idè antecedens: quandoquidem anima patitur à corpore, cum, verbi gratia, phrenesis, vel ebrietas intellectiõnem turbat: & corpus similiter patitur ab anima; ut dum ex verecundia, rubore afficimur; & ex timore albescimus: cum igitur ad mutuam actionem & passionem requiratur contactus; & hic non nisi inter corpora interuentu quantitatis dari queat; non videtur negandum animam esse corpus. Ac quòd Aristoteles huius sententiæ fuerit, affirmat D. Augustinus lib. 22. de Ciuit. Dei cap. 11. aiens in doctrina Peripatetica animam esse quintam substantiam, hoc est, è materia & natura cœlesti coalitam.

Animã esse quintã substantiã iuxta Aristoteli putat August.

4. Argum.

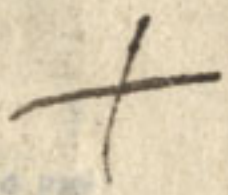
Quartò, Anima rationalis extra corpus, est verè anima; & tamen in eo statu non est actus corporis: non igitur ea particula in definitione adhibenda fuit. Accedit quòd Aristoteles hoc in lib. cap. 1. text. 11. ait manifestum esse quosdam animæ partes non posse à corpore separari, quia constat esse actus illius. Igitur in doctrina Aristotelis anima rationalis, si extra corpus valet consistere, non est actus corporis.

5. Argum.

Quintò, Subiectũ, per quod definitur forma, debet esse prius ipsa forma: sed corpus organicum non est prius anima: igitur anima non rectè dicitur actus corporis organici. Probaturs minor, quia non vocantur partes organice, nisi quæ iam sunt præditæ potentijs vitalibus; cum ergo huiusmodi potentiæ ab anima oriantur, necessariò eam supponunt,

ponunt, atque adeo corpus organicum est posterius anima.
Sexto. Cum Angelus ex concreto aere corpus organis distinctum sibi effingit; & in eo mouetur progressiuo motu, & loquitur, comedit, atque alia vitae munia exercet; tota animae definitio ei competit: & tamen non est anima. Ergo animae definitio non recipitur cum re definita.

Argum.



ARTICVLVS. III.

QVOD ANIMA NON SIT
Temperamentum.

VT superiora argumenta commodius, & vberius explicentur, prius a nobis falsa quorundam dogmata confutanda erunt. Offert autem in primis se se Galeni error, in quem etiam inciderunt haeretici quidam, nimirum Carpocrates, Epiphanes, Prodicus, & Caiani, atque Antitactae, ut refert Theodoretus in lib. de diuinis decretis. Porro Galenus lib. 3. de locis affectis cap. 6. & in opere superius citato arbitratus est, quod iam apud Platonem Socrates in Phaedone reprehenderat, animam esse primarum qualitatum temperiem. Sic enim eius sententiam interpretatur D. Thomas lib. 2. contra gent. cap. 63. & in quaestione disputata de anima artic. 1. etsi alij eum iecus putasse dicant, vel saltem hac in re adeo fuisse variu, ut videatur non satis constitutum habuisse quid sequeretur, aut in quam sententiam descenderet. Quod ipse non obscure indicat in lib. de Natur. facult. subst. & lib. sympt. & lib. 3. de vsu partium: ubi ait ignorare se quid sit anima.

Galenus & aliorum error quod anima sit temperies

lib. quodammodo res cap. 3. et

D. Thomas

Quam excusatione quidam afferant pro Galeno.

Quaecumque tamen eius mens fuerit, sit prima conclusio in hac disceptatione. Error est, etiam in Philosophia, intolerabilis animam esse temperamentum. Quod hisce rationibus concluditur. Anima est forma rerum viventium; ab ea namque viuens accipit esse: non est igitur anima temperamentum. Consecutio ostenditur; quia temperamentum est accidens, seu potius multa accidentia, videlicet quatuor primae qualitates ad symmetriam deductae. Quare cum vnumquodque viuens sit substantia essentialiter constans ex sua forma & materia, si eorum forma esset accidens, substantia constaret ex accidentibus; quod omnis philosophia auersatur.

1. Conclusio.

Probat. 1.

Secundo. Functiones ab anima oriundae sunt altioris conditionis, quam quae proficiscuntur a primis qualitatibus: ab his enim manat calefactio, refrigeratio, humectatio, exiccatio: ab anima vero actus nutriendi, augendi, loco mouendi, sentiendi, intelligendi: nemo autem nescit posteriora haec munia excellentiora esse: ergo anima non consistit in primis qualitatibus; sed est alia praestantior, eminentiorque natura.

Tertio. Animus particeps rationis cohibet motus insurgentes in appet.

appetitu sensitivo, moderaturque passionēs, vt patet in ijs, qui se continent: hoc autem præstare nequit qualitatū turba, cū ab ea, vt à causa disponente, ac prouocante, eiusmodi affectus plerūq; oriantur, ac pro earum intensiōe, & remissionē variētur. Igitur saltem animus rationalis non est conuenientia primarum qualitatū, siue temperamentum. Postremò, Cū ij, qui animam temperamentum esse dicunt, negent eam esse substantiam: ad eos refellendos valebunt etiam omnia argumenta, quibus proximo articulo animam non accidens, sed substantiam esse ostendemus.

ARTICVLVS. III.

QVOD ANIMA SIT

Substantia.

Secunda conclusio huius questionis sit, Anima non est accidens, sed substantia. Hæc conclusio nullam habet etiā in Philosophia dubitationem; etsi eam è veteribus physicis negarint ij, qui præter materiam primam, nullum rerum naturalium principium agnouere. Nec ab illa dissenfit Plato, licet in Timæo animā rationis, & intelligentiæ participem, numerum vocarit; non enim iccirco eam quantitatis numerum fecit; sed implicitam vetustatis philosophiam secutus, moremque Pythagoræorum, qui omnia ad numeros referebant, animæ dignitatem, ac vim eo pacto adumbrare voluit.

Vocauit igitur animam numerum, vel quia omnium in se rerum numeros continet, cū sit earum typis, siue imaginibus consignata; vel quia sicuti numeri Mathematici inter res naturales & diuinas, ita anima inter formas à materia prorsus absolutas, & eas, quæ materiæ affixæ sunt, medium obtinet. Accommodauit etiam animæ rationem circuli; quia vt circulus in se recurrit, sic anima intelligendo, supra se ipsam, reuoluta notione, reflectitur. Attribuit quoque eidem harmoniam; vel quòd sensus, quibus tanquam internuntijs vtitur, sensilium rerum consonantia, quasi musica, oblectentur: vel propter virium & potentiarum in ipsa anima ordinem, & consensum. Denique animæ diffinitionem ex numero motuque composuit aiens animam esse numerum mouentem se: quia dum anima contemplatur, dum sentit, dum vegetat; mouere se dicitur, propterea quod operationis principium, & fons sit; nec aliunde moueatur, vt ea, quæ vitæ sunt expertia. Verū si Platonis de anima sententiæ ita se habent, cur eas Aristoteles aliter accepit, ac tam acriter reprehendit? Videlicet, vt D. Thomas primo huius operis lect. 8. animaduertit, non Platonis sensum, sed primam verborum faciem coarguit; ne Philosophorum vulgus verbis inhærēs, & profundum ac reconditum Platonis sensum ignorans, hallucinetur putans animum esse re vera numerum, circulum, aut harmoniam.

Plato-

Aric. lib. de anima cap. 30.
Alb. in som. de hom. q. 30.
Aucr. 2. de an. comm. 2.

Quod anima non sit harmonia probat Arist. lib. 1. c. 4. tex. 34. Themistius in paraphr. 3. lib. cap. 23. & 24. D. Tho. lib. 2. contra gent. cap. 64. Quod non sit numerus mouens se Arist. lib. 1. c. 3. M. Alb. lib. 1. tra. 2. c. 10.

Conclusio.

Cur Platō animā numerū vocarit.

Cur circuli.

Cur harmoniam.

Cur numerū mouentē se.

Arist. non sensum sed verba Platonis reprehendit.

Platonem verò à reprehensione vindicare conantur non solum Platonicis, sed nobiles in primis Peripatetici, vt Theophrastus in libris, quibus locos antea ab Aristotele tractatos explicat, (cuius operis meminit Themistius in sua paraphrasi ad primum de anima cap. 17.) Philoponus in commentarijs capituli tertij, Bessarius lib. 2. in Calumniatore Platoni, Macrobius in somnium Scipionis cap. 15. & 16.

Quòd igitur anima substantia sit, ex eo primùm ostendi potest, quia vt D. Gregorius Nyssenus in disputatione de anima luculentius edisserit. Quemadmodum qui in mundo consentientem rerum varietatem, & contrariorum discordem pacem, ac concordem litem videt; mox, si aptè secum ratiocinetur, statuit vim quandam esse diuinam per omnes mundi partes comitantem, quæ omnia suo nutu coerceat, & contineat: ita qui in qualibet re viuenti animaduertit contrarias qualitates ad concentum reductas conseruari, & repugnantes organorum affectiones, ne se mutuò perimant, rata lege cohiberi, & denique tam diuersa munia tanto ordine, & consensu administrari; planè intelliget dari vnã aliquam formam, cuius merito ac beneficio hæc omnia perficiantur: quæ forma accidentaria esse non poterit, sed substantialis; cum vnus accidentis tanta efficacitas esse nequeat, tantumve imperium in membrorum rei viuentis, & contrariarum qualitatum quasi Republica; ea igitur forma non alia erit, quàm anima, siquidem in eadem materia plures formæ substantiales esse non possunt, vt alibi ostendimus: quare patet animam esse substantiam.

Secundò, vel in materiis rerum viuentium inest aliqua forma substantialis; vel nulla. Si nulla, duo, præter alia, sequuntur incommoda. Primum est, cohærere viribus naturæ materiam absque omni forma substantiali. Secundum, aliquam substantiam, nempe compositum, ex accidente & substantia constitui; videlicet ex materia & ex forma accidentaria. Quòd si in tali materia, aliqua substantialis forma insit quis non videat ei potius attribuenda esse præstantissima rei viuentis munia, idest, vitales actiones, atque adeò eam formam esse animam.

Tertiò, Forma est præstantior, quàm materia: atqui materia non est accidens, sed substantia, cum sit primum cuiusque subiectum: ergo forma erit substantia & non accidens. atque adeò anima, quæ forma est, erit substantia. Quòd verò secundum Academicam & Peripateticam philosophiam ita dicendum sit, patet ex dialogo Platonis de anima, qui inscribitur Phædon; & ex ijs, quæ docuit Aristoteles tum sæpe alibi, tum capite primo huius libri, vbi asseruit animam esse actum primum substantialem.

Priuatim autem quòd anima intellectiua sit substantia, ex eo convincitur, quia alioqui non posset extra materiam per se cohærere, atque adeò non esset immortalis; quod non solum diuinæ fidei, sed etiam Philosophiæ decretis repugnat; vt in tractatu de anima separata ex professo ostendemus.

Qui Platonem à calumnia ven dicent.

1. Ratio pro conclusione.

Diuina virtus omnia administrat.

Colo.

2. Ratio.

3. Ratio.

Plato. Arist.

4. Ratio.

1. de generat. cap. 4. q. 21.

ARTICVLVS. V.

QVOD ANIMA NEQVE MATERIA,
neque corpus sit.

DE monstratum à nobis fuit animam esse substantiam: proximum est, ut quænam substantia sit, videamus. Philosophorum nonnulli elementis mundi inhaerentes, cum ultra materiam, & ea, quæ sub sensu cadunt, mentis aciem efferre non possent, in eo errore versati fuerunt, ut præter materiam & corpus nihil substantiæ dari crederent, qui proinde animam à corpore & materia nullo discrimine separabant. Contra hos sit tertia conclusio communi aliorum auctorum assensu comprobata, ac planè vera; Anima neque materia est, neque corpus. Quæ hunc in modum ostenditur, Materia in generatione, & ortu cuiusque viventis præit, ut id, quod omnem rei præparationem suscipit, forma verò denuò inducitur: Igitur anima non est materia. Deinde, Materia, cum sit pura potentia, est expers omnis actiuitatis; nec potest esse principium alicuius actionis: atqui anima est origo & fons operationum vitalium; Igitur anima non est materia. Itè Omnia composita naturalia, quæ infra lunæ globum continentur, habent eandem communem materiam, ut ex reciproca eorum commutatione constat; differunt verò formis; sed nequeunt in eodem conuenire, & differe; igitur eorum materia non est forma. Præterea, Anima in totum corpus se insinuat, omniaque eius membra permeat: ergo anima non est corpus: alioqui duo corpora viribus naturæ simul essent. Rursum, Si anima esset corpus: vel esset corpus cæleste, vel elementum, vel ex elementis mistum: sed nullum ex his est; non est ergo corpus. Probatur minor quia, si esset corpus cæleste, torqueretur in gyrum; si elementum, in superum aut infimum locum commearet; si mistum vi dominantis elementi cieretur. Quod tamen falsum esse constat, cum videamus animalia ex appetitu, & apprehensione ad varias locorum differentias tendere. Postremò, ut octauo Physicæ Auscultationis libro, cap. 4. text. 28. Aristoteles docet, omne corporeum mouens se ipsum, duobus constet necesse est: Vno, quod moueat, & non moueatur: Altero, quod moueatur, & non moueat: sed animal mouet se, & mouens in ipso est anima; quod autem mouetur est corpus: igitur anima non est corpus. Præter superiora argumenta, alia quoque propria ac peculiaria sunt ad demonstrandum animam intellectiuam non esse materiam, nec corpus; sed ea in proximum articulum reiciemus.

De his Arist.
lib. 1. huius
oper. c. 2.

Arist. lib. 1.
huius oper.
c. 5. text. 72.
& lib. 2. c. 3.
text. 4.

ARTICVLVS VI.

QVOD ANIMA INTELL-

ctiua sit spiritalis substantia: nō tamen par-
ticula diuinæ mentis.

QUARTA conclusio sit. Anima intellectiua est spiritus, siue substantia spiritalis. Hæc conclusio est contra multos antiquitatis Philosophos, qui nostrū animū corpus esse dixerunt, vt Zeno ignem; Anaximander, Anaximenes, & Anaxagoras aerem, eosque forte Varro secutus est, qui, referente Lactantio Firmiano libro de opificio Dei, ita scripsit, Anima est aer conceptus ore, deferuefactus in pulmone, tepesfactus in corde, diffusus in corpus. Hippasus quoque, & Parmenides animam igneam fecere: Empedocles sanguinem, Critias ex sanguine & humore compositam. Quos forte Latinus Poeta imitatur, cum inquit purpureā vomit ille animā.

Corporeum quoque statuerunt humanum animum Cleantes, Chrysippus, ac fere omnes Stoicæ familiæ alumni. Et in lege veteri Sadducæi, qui Sadducæum quendam magistrum secuti neque resurrectionem credebant, neque Angelos, aut spiritus esse. In eundem errorem incidit Apollinaris Alexandrinus, vt refertur libro 5. histor. Tripartitæ capit. 44. & Tertullianus in suo libro de anima, & de carne Christi, vt etiam testatur Diuus Augustinus libro primo de Genesi ad liter. capit. 25. & in libro de hæres. capit. 86. & in epist. 157. ad Optatum. Nec enim voluit solum Tertullianus animam esse corpus eo sensu, quo arbitratur D. Augustinus hæresi 86. posse cum intelligi, cum Deum appellat corporeum, idest, substantiam verè subsistentem & non fictitiā. Nam libro illo de anima capite secundo commemoratis Philosophis qui animam corpoream faciebāt; subiicit, Animam esse corpus facile persuadebunt. Tum Aristotelem & peripateticos reprehendit, quod animam incorpoream fecerint constantem, inquit, ex quinta nescio qua substantia.

Probatur autē nostra conclusio hunc in modū; Vt vnūquodq; operatur, ita est: sed anima intellectiua habet operationes eleuatas supra naturā & conditionē corporis ac materiæ: ergo anima intellectiua non est materialis & corporea; sed immaterialis substantia, seu spiritus. Probatur minor tū ex parte intellectus, tū ex parte volūtatis. Ex parte intellectus, quia intellectus noster percipit naturas communes, & abstractas à materia singulari: quod verò materiale est, vt est crassum & limitatū, ita non nisi singulare corporeū & materiale apprehēdit. Item noster intellectus format conceptus rerum immaterialium, vt Dei & substantiarum separatarum percipitque talia obiecta omni dimensione libera, sine figura, colore, aliaue corporeæ molis, affectione hi autem conceptus, materiales non sunt, oriuntur ergo à poten-

4. Conclusio

Qui veteres animā humanā corpus fecerint.

Falsa descriptio animæ humanæ ex Varrone.

Sadducæi substantias spirituales à medio tollebant.

Probatur conclusio ratione.

Ex parte intellectus.

Similitudo
immaterialis
re materialē
potest repre-
sentare, non
tamen è con-
tra.
Ex parte vo-
luntatis.

Patrum testi-
monio.
Amb.

D. Dionys.

D. Damas.

D. August.

D. Greg. M.

D. Greg. Naz.

D. Gregor.

Nissen.

Deducitur
conclusio ex
fact. lit.
Ecclesiast.
Luc.
ad Rom.
Ex concil.
lateran.

Ex cap. Fir-
miter.

Ex concilio
Cōstātinop.

Gratianus.

Obiect.
Ioannis The-
salonie.

tia & à forma immateriali: hæc est anima intellectiua: igitur anima in-
tellectiua est immaterialis substantia, siue spiritus. Deinde ex parte vo-
luntatis suadetur eadem minor. Nam voluntas studio honestatis refre-
nat appetitum sensitivum in hærentem in materia, eique imperat: hoc
autem imperium est altioris potentia, quam corporeæ: ergo voluntas
non est res corporea, sed spiritalis. Quod similiter dicendum erit de
anima humana, à qua fluit. Secūdo idem confirmatur, quia liberè vel-
le & nolle, actus amandi & colendi Deum, sunt supra sensum & appe-
titum: atque adeò manifeste arguunt potentiam alterius ordinis, id est
spiritualem; & spiritualem formā à qua manet. Quo patet animā intel-
lectiuam, spiritum esse.

Corroboratur quoque eadem veritas Patrū testimonio, vt D. Am-
brofij, qui in libro de Noe & arca ait animū rationalem, diuinum quē-
dā esse spiritum; idq; probat ex c. 1. Genes. vbi dicitur Deus inspirasse
Adamo spiraculum vitæ, id est, spiritū corpus viuificantē. Idē asserit
D. Dionysius 4. capite de diuinis nominibus appellans animum, intel-
lectualem, siue spiritualem substantiam, vita indeficiente præditam.
Idem testantur D. Damascenus lib. 2. Fidei Orthod. cap. 12. & lib. 3.
cap. 16. D. Augustinus lib. 6. de Trinit. cap. 6. & lib. 2. Retract. cap.
56. D. Gregorius Magnus lib. 4. dialog. cap. 5. & lib. 2. Moral. cap.
2. D. Gregorius Nazianzenus Apologetico 1. D. Gregorius Nyffe-
nus in libro de opificio hominis cap. 4. & 15. & lib. 2. Philosophiæ,
vbi ait huius quoque sententiæ fuisse Platonem; quod etiam de eo as-
serit Plotinus, Ammonius, & Numenius.

Præterea idem colligitur tum ex nonnullis sacræ pagina locis, qui-
bus anima humana spiritus appellatur, ea significatione, qua spiritus à
corpore distinguitur, vt Ecclesiastæ vltimo, Reuertatur puluis in ter-
rā suam, vnde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Et lucæ
23. in manus tuas commendo spiritum meum. Et ad Rom. 8. spiritus
sanctus testimonium reddit Spiritui nostro. Tum ex concilio Latera-
nensi primo sub Innocēcio tertio vbi ita scribitur, Deus ab initio vtrā-
que de nihilo condidit creaturam, corporalem, & spiritualem, Angeli-
cam scilicet & mundanam. Deinde humanam quasi communem, ex spi-
ritu & corpore constitutam. Quod refertur extra de summa Trinit. &
fide Cath. C. Firmiter credimus. Præterea in sexto concilio Constan-
tinopolitano act. 11. dicitur Verbum diuinum assumpsisse carnem, &
animam rationalē, atque in corpoream. Denique gratianus 24. quæst.
3. cap. Quidam autem hæretici, refert inter hæreses, errorem existimā-
tium animam intellectiuam non esse spiritum.

Erit tamen, qui contra superius dicta opponat testimonium Ioannis
Thesalonic. Episcopi asserētis animas esse corporeas quod affert 2. cō-
ciliū Nicenū (quæ est septima synodus generalis) initio quintæ actionis,
neq; id improbat. De Angelis, inquit ille, & Archangelis, & eorū po-
testatibus, quibus & nostras animas adiūgo, ipsa Catholica Ecclesia sic
sentit, esse quidē intelligibiles, sed non ōnino corporis expertes, & in-
uisibiles, verum tenui corpore præditos & aërio siue igneo. Et infra Ne-
mo vel

mo vel Angelos, vel Dæmones, vel animas dixerit in corporeas. Occur-
rendū tamē est sacrā synodum nihil ibi de Angelorū, aut animarū sub-
stantia cōstituerē: sed illius patris dictū eaten⁹ amplecti, quatenus vsū
imaginū, qua de re disputatio erat, approbabat. Ita q; cōmēdat cōclusi-
onē videlicet colēdas esse imagines; rationē autē, qua eā suadebat, quia
animæ & Angeli corporei sūt, nō curat; in qua Ioānes ille deceptus fuit
& in eo maximē, quōd Catholicam Ecclesiam ita sentire pronuntiauit.

Dilutio.

Lege Sixtum
Sen. lib. 5.
bibl. annot.
3. & lib. 6.
annot. 35.

Illud hic etiam aduertendum, erit si vnquā D. Basilius, Athanasius,
Damascenus, Methodius, Hieronymus, auctōr lib. de Ecclesiasticis do-
gmatibus, alijq; patres animā rationalē, corporeā vocant: id non ita esse
accipiēdū, quasi velūt animā re ipsa corp⁹ esse, aut cōstare corpore, sed vt
indicent animā comparatione Dei quodāmodo fœce corporea concre-
tā esse; eū ab illa diuinæ mentis simplicitate & excellētia infinitē di-
stet. Quod eō etiam patres faciebant, vt eorū amentia exploderent, qui
animā humanam de Dei subltātia progenitam faciebant. Contra quos.

Deceptio Io-
annis Thessa-
lon.

quo sētu Pe-
tre's, nōnulli
animam cor-
poream dixe-
runt.

Castro lib. 2
aduersus hæ-
reses, hērefi-
ca. de anima.

Sit quinta conclusio. Anima intellectiua non est particula diuinæ
mentis. Ad intelligentiā huiusce conclusionis sciēdum Carpocratē, vt
refert Irenæus lib. 1. aduersus hæreses c. 24. Item Cerdonē, vtasserit
Theodoret. in lib. de diuinis decretis. Item Gnosticos, Manichæos, &
Priscillianistas, teste D. August. lib. de hæres. c. 46. & 70. & D. Hiero-
nymo in epistola ad Marcellinū, in eam incidisse impietatem, vt cre-
derent animū hominis esse de Dei substantia prognatū. Quod videtur
etiam sensisse Philo Iudæus in lib. qui inscribitur, Quod deterius poti-
ori insidietur. Vbi ait Deū corporibus humanis non nihil de suo numi-
ne supernē inspirasse. Quo modo inquit credibile videtur tam exiguā
mentē humanam mēbranula cerebri, aut corde, haud amplis spatijs in-
clusam, tantā coeli, mundi q; magnitudinē capere, nisi illius diuinæ fœ-
licis q; animæ particula esset indiuisibilis? Plutarchus vero de quæst.
Platonicis ita scriptū reliquit, Anima autē mentis particeps facta, non
solū Dei opus est verū etiā pars, neq; ab eo, sed de eo, & ex eo facta est.
Quo etiā alludit ille.

5. Cōclusio.

Irenæus.
Theodoret.
D. August.
D. Hierony.

Philo Iud.

Corpus onustum

2. Satyr

Hæsternis vitijs animum quoque prægrauat vnā,
Atque affligit humo diuinæ particulam auræ.

Hanc hæresim per se satis conuictam damnauit concilium Bracharense
primum capite quinto & Leo primus epist. 91. cap. 5. Eandem verō
D. Augustinus in lib. de origine animæ cap. 2. ex eo coarguit, quod
si anima esset diuinæ mentis particula: vel Deus esset mutabilis, quod
ā diuina natura procul abest: vel anima esset expers omnis mutationis;
atq; ita nec deficeret in deterius, nec proficeret in melius, nec aliquid
in se metipsa vel quod non habebat, habere inciperet; vel quod habe-
bat, habere desineret: quod est apertē falsum. Eandem stultitiam irri-
det D. Chrysostomus homil. 13. in caput 2. Geneseos D. Athanasius
in lib. de quæst. cap. de anima. Lege quoque, si placet, eius confutati-
onem apud D. Thomam 1. p. quæst. 90. art. 1. & lib. 2. contra Gent. c. 85.

Plutarchi
concl. Brac.
Leo. 1.

D. August.

D. Chrysost.
D. Athanas.
D. Thom.

ARTICVLVS VII.

DILEVNTVR ARGVMENTA

Secundi articuli.

NVnc argumentis, quæ animæ definitionem oppugnabant, satisfaciamus. Pro explicatione primi obseruandū est, quod alibi ^{3. Phys. cap. 2} annotauimus, non parum esse inter Aristotelis enarratores, & ^{q. 1. ad 4.} criticos quosdam neotericos dissidij circa Etymologiā, interpretationemque nominis ἐντελέχεια. Ac primūm communis sententia est (etsi aliter opinetur Franciscus Floridus in apologia contra linguæ Latinæ calumniatores) Aristotelem huius vocabuli inventorem fuisse. Sed enim quia illius significatio ac vis aliquantulum obscura est, non defuere qui dicerent excogitatum id ab Aristotele, quasi fugæ vehiculum, aut inscitæ inuolucrum, non ad enodandam, sed ad inuoluendā latentem animæ naturam. A qua tamen calumnia eum vindicat Iulius Scaliger Peripateticæ doctrinæ egregius assertor exercitatione 308. in Cardanum. Porro M. Tullius, vt in argumento dicebamus, primo libro Tusculanarum quæstionum vertit continuatam motionem, & perennem. Videtur enim existimasse Aristotelem more Attico vocabulum ἐντελέχεια pro ἐνδεδελεχθεια accepisse mutato δ in τ. ἀπό τοῦ ἐνδεδελεχθεο, quod Latinis est continuatum, seu perenne. Verūm hæc interpretatio etsi à quibusdā excusetur, vt à Politiano in Miscellaneis cap. 1. à plerisque reprehenditur. Nec enim Aristoteles contra doctrinæ suæ placita, animam motionem appellare debuit, quod ei in Platone magnopere displicuerat, vt constat ex ijs, quæ contra illum disseruit cap. 3. lib. 1. huius operis.

Quare dicendū potius animam appellari ab Aristotele ἐντελέχειαν, id est, perfectum habitū; siue, vt vertit Hermolaus in paraphrasi Themistij, nouum vocabulū nouo exprimens, perfecti habitum. Sicut enim materia ens potentia est, ideoque imperfecta: ita è conuerso forma rem absoluit, estque ἐντελέχεια quasi ἐξίς τῆς τελειότητος, id est, habitus, ac possessio perfectionis, siue actus perfectus. Quo liquet ex eo quòd Aristoteles animam sic vocarit, non iccirco ab ea actus primi, aut substantiæ rationem exclusisse. Immeritòque Plotinum Enn. 4. lib. 2. de essentia animæ, hanc definitionem vsque adeò contempsisse, vt eam cōfutatione indignam iudicaret, quòd in ea, anima ἐντελέχεια appelletur. Nec verò, qui dicit animam esse actum corporis, negat eam esse immortalē vt quidam putarunt: cum non oporteat omnem corporis actum ita materiæ addictum, affixumque esse, vt extra illam coherere non valeat.

Igitur ad argumentum negandum est antecedens, & ad ea, quæ primò in eius confirmationem adducuntur, respondendum vti diximus, Ad id, quod vltimò affertur, dicendum non omnem actum

secun-

Entelechia
quid.
Franciscus Flo-
rid.

Scaliger.
Tullius.

Politianus.

Vera interpre-
tatio vocis.
ἐντελέχεια.

Vindicatur
Arist. à calū-
nia Plotini.

Solutio 1. ar-
gum.

secundum esse perfectiorem primo, nec omnem finem propriae naturae excellentia praestare ijs, quae ad finem ordinantur: esto id de ultimo fine absolute, & sine exceptione verum sit, vt libro 2. Physicorum exposuimus. Aliam solutionem habes hoc loco apud Caetanum.

Adus 2. non
teper primo
fecior, nec
i n i s i s quae
ad ipsum or
dinantur.

Solut. 2. arg.

Ad secundum negandum est antecedens, & maior syllogismi, quod id probatur, ad cuius priorem confirmationem respondendum ex eo quod soluta teperie animal occidat, recte concludi non posse corpus ab anima informari, nisi interim dum congruis ad vitam dispositionibus praeditum fuerit. Verum absurde prorsus, & inepte ex eo colligi animam esse ipsam primarum qualitatum temperiem: alioqui cum oblatso corde animal moriatur, recte etiam intulerint animam esse cor. Ad posteriorem confirmationem dicendum animi affectus & perturbationes attribui qualitatum temperaturae, vt causae disponenti, & prouocanti. Etenim frigiditas melancholiae, sicuti corpus reddit torpidum ac languidum; ita ad tristitiam inclinatur; & calor flauae bilis, vti corpori ad operandum acrimoniam confert: sic ad iram facilius adducit. Verum istiusmodi actiones aliunde, tanquam a fonte & principali causa, quae non accidens, sed substantia sit, oriuntur. De auctoritate vero eorum Philosophorum, qui animam qualitatum harmoniam faciebant; nihil curamus. Ex dictis planum est, si eorum sententia verbis consonet, quam procul a veritate deflexerint. Lege tamen si placet eorum impugnationem apud Themistium primo huius operis in paraphrasi capitis 23. & 24. & D. Thomam lib. 2. contra gent. cap. 64.

Passiones ani
mi quatenus
temperaturae
corporis attri
buendae.

Themist.
D. Thom.
Solut. 3. arg.

Ad tertium negandum est antecedens. Cuius probatio facile diluetur ab eo, qui dixerit, cognitionem fieri per similitudinem, non quae iam in anima secundum eius naturam necessario existat; sed quae concilietur per species, quarum interuentu anima cognoscit. Itaque non oportet animam rebus corporeis eiusdem naturae conuenientia simile esse, sed habere aptitudinem ad earum imagines actu recipiendas, quibus secundum esse notionale, siue intentionale eis similis fiat. Quia vero antiquae Physiologiae auctores istiusmodi esse ab esse reali non discerniebant, in eum errorem lapsi sunt, vt crederent oportere animam esse quid corporeum, vt res, quas apprehendit. Ad argumenti confirmationem dicendum cum duplex sit tactus, vnus quantitatis; alter virtutis, vt in lib. de ortu, & interitu exposuimus; priori tactu sola corpora se contingere: posteriori, etiam ea, quae sunt corporis expertia: siue vtrumque careat corpore, vt cum Angelus Daemonem impresso impetu in aliquem locum impellit: siue tantum mouens sit incorporeum, vt cum anima intellectiua per actum voluntatis mouet appetitum inhaerentem corpori: siue etiam mouens duntaxat corporeum sit, vt cum corpora sensibilia suo modo dicuntur mouere ad suum cognitionem, tum amorem eandem animam intellectiuam. Patet ergo non ex quolibet tactu recte colligi ea, quae se contingunt, esse corpora; sed ex mutuo tactu quantitatis.

Veterum error
d animae cor
poralitate vn
de.

Tactus du
plex.

Quae eorum
requirit cor
pora.

Quod ad D. Augustinum attinet, qui credidit in doctrina Aristotelis animam esse quinta substantia concretum esse: dicimus haud dubie

Animam esse quae
ta substantia
concretum esse non
credidit Arist.

oppositum cēuisse Aristotelem, vt ex illius disputatione in primo huius operis libro aduersus Democritum, Empedoclem, Alcmaonē, Platonem, & Xenocratem planè constat. Quare videtur D. Augustinus hanc de Aristotelico dogmate opinionem non ex ipsius Aristotelis fōtib; sed ex Cicerone hausisse, qui primo Tusculanarum quæstionum ita scripsit. Aristoteles longè omnibus, Platonem semper excipio, præstans & ingenio & diligentia, cū quatuor illa genera principiorū esset complexus, è quibus omnia orirentur, quintam quandam naturam censet esse, è qua sit mens. Probat enim Aristoteles 1. lib. de cælo præter quatuor vulgata elementa esse quintam aliam corporis substantiam ipsis elementis præstantiorem, & diuiniorem, è qua sint globi cælestes. Rursusque libro 2. de generatione animalium cap. 3. ait animam participare corpus quoddam elementis diuinius. Verum Aristoteles neque hoc loco, neque alibi sensit animam corpus esse, cum in hoc opere, loco citato, disertis verbis oppositum demonstrarit. Dum ergo animæ corpus illud attribuit, vel loquitur de sententia Platonis, & Academicorum, qui aiebant animum antequam tenebricosum nostri corporis ergastulum subiret, corpusculo quodam illustri circumfundi. Vel certè nomine corporis intelligit spiritum vitalē & animale, quē in lib. de respiratione, ac sæpe alibi vocat *πνεῦμα ἐμφυτόν*, idest, spiritum innatum, cuius ope anima functiones corporis administrat, vt in libris de ortu, & interitu exposuimus. Vocat autem Aristoteles hoc corpus elementis diuinius, propterea quod nulla elementorum facultas pertingat ad excellentiam operationum, quæ spirituum ministerio perficiuntur.

Cur D. Aug. id ei impage rit Cicero.

Quorundam Academico-rum error.

Quid nomine corporis inte ligat Aristor. cū illud animæ attribuit.

Solutio. 4.

Partes animæ potētijs apud Arist.

Solutio. 5.

Partes organice præter materiã quid importent.

De hoc vtroque Academico. D. Thomas 1. p. q. 67. a. 7.

Pro hac secūda interpretatione lego Theophilum in hoc in lib. a d text. 49.

Ad quartum concedenda est maior, neganda minor, & ad eius probationem dicendum, animam rationalem à corpore abiunctam, etsi corp⁹ non informet, suapte natura esse actum formamque illius, ita vt quoties ipsum informarit, possit ei habilitatem, vimque conferre ad actiones vitæ vice organi administrandas. Circa id autem, quod ex Aristotele citatur, aduerte non constare inter expositores quid Aristoteles eo loco nomine partium significarit. Philoponus putat intellexisse partes subiectas animæ, id est, animam vegetantem, & sentientem. Alexander, Simplicius, D. Thomas, & alij quorum interpretatio germana est, credunt designasse potentias animæ intellectuæ asseruisseque non dubium esse quin earum nonnullæ cum ipsa à corpore abiungi nequeant, quia sunt actus corporis, idest, quia sunt potentiæ organice, & inhærentes corpori. Itaque non sentit Aristoteles animam, quæ est actus corporis, non posse à corpore separari, aut etiam, quæ à corpore separari potest, corporis actum non esse.

Ad quintum concessa maiori negetur minor: ad cuius probationem refellendam aduertendum erit organicarum partium nomine duo præter materiam, hoc loco importari, nimirum certæ figuræ compositionē cum temperie accomodata, & potentiam, quæ propria organi forma est. Igitur organum priori modo sumptum antecedit animam prioritate naturæ in genere causæ dispositiue, & materialis, quia sic est præparatio

paratio necessaria ad introductionem animæ in materiam vt Caietanus aduertit, non autem posteriore consideratione acceptum, quia potentia ipsius animæ non eo pacto ad eam in materia excipiendam prærequiruntur, vt planum est. Et verò vt anima dicatur definiri per corpus organicum, vt per aliquid prius, sat est tam materiam in se, quàm vt est affecta organis secundum priorem modum spectatis animam origine antecedere. Nec enim subiectum, per quod forma definitur, omnibus modis prius, quàm formam esse oportet.

Ad sextum neganda est maior propositio, dicendumque animæ definitionem non conuenire Angelo respectu corporis assumpti, tum quia non est actus, seu forma talis corporis, sed tantum motor: tū quia organa illa, etsi veræ res sint, non tamen sunt vera, propriaque organa. Duo enim ad id exiguntur, vti proximè annotauimus. Vnum est effigies & figura cum certa qualitatū proportionē: alterum ipsæ potentia vitales inhærentes materiæ. Cum igitur hæc non cernantur in corporibus, quæ Angeli assumunt; nec enim eis tales potentia inhærent, quicquid sit de reliquis, quæ ad organorum rationē exiguntur; consequens est vt eiusmodi corpora vere ac simpliciter organica dicenda non sint. Vnde neque Angeli in ijs vitæ munia exercent: siquidem eiusdem est actus, cuius est potētia, docente Aristotele in lib. de somno & vigilia cap. 1, nec obstat quod Angeli videantur loqui, incedere, & cibum capere. Possunt enim in his, alijsque id genus spectari quædam viuentium functionibus communia; vt in sermone sonus, in incessu motus, in comestione cibi cōminutio: alia propria, vt quòd eiusmodi sonus edatur per vocalia instrumenta à virtute ijs inhærente, similiterque quòd latio administretur à facultate motrici sedem habente in musculis; & quòd cibi sectio fiat ab eo, in cuius substantiam suapte natura conuerti queat. Quoniam igitur in hisce operationibus, ea, quæ viuentium propria sunt, Angelis desunt; fit vt simpliciter negari debeat eos in corporibus assumptis actiones vitæ obire, & esse actus corporis organici. Quod præter alios aduertit D. Thomas prima part. quæst. 51. art. 3. Aegidius in secūdo distinct. 8. Gabriel eadem distinct. 8. quæst. prima art. 3. D. Bonanentura ibidem, Richardus quæst. 5. Maior quæst. vnica, Bassolius quæst. vnica art. 3.

Corpus organicum vt antecedit animam.

Solutio. 6.

Corpora ab Angelis assumpta cur non sunt organica.

Eiusdem est actus cuius est potentia.

In viuentium functionibus duo spectanda.

Quæ propria sunt in viuentium operationibus de sunt Angelis assumptis corpora.

QVAESTIO II.

SIT NE ANIMA QUIDAM
piam subsistens, an non.

ARTICVLVS I.

ARGVMENTA AD DISQVIREN-
dam rei propositæ veritatem.

Quia

Subsistendi in
dicia duo.



Via vnumquodque vt producitur, ita est; & vt est, ita operatur: duo sunt indicia, quibus deprehendimus num aliqua res creata sit subsistens, id est, existens per se, & vt quod. Vnū est, si producitur per se, id est, per actionem sibi propriam, & vt quod. Alterum, si operatur per se eliciendo operationem sibi peculiarem, siue vt quod. Porro autem quia præsens quæ-

stio tam de anima brutorum animantium, quam hominum intelligenda est: imprimis quòd animæ brutorum sint subsistentes, probabit aliquis, ex priori indicio, hunc in modum. In prima rerum creatione brutorum animæ fuerunt à Deo productæ congruenter suis naturis: sed productæ sunt per actionem sibi propriam & independentem à materia, atque adeò vt quod: ergo brutorum animæ suo pte ingenio sūt subsistentes. Probatur minor, quia Deus non produxit eiusmodi formas concurrentibus ad id elementis seminaliter, vel actiue, sed passiuè duntaxat, atque adeò tota actio fuit à Deo non secus ac productio animæ intellectiue, quam constat terminari ad ipsam animam per se.

1. Argum.

Secundò, actio, qua nunc anima leonis, v. g. producitur, est distincta realiter ab ea, qua vnitur materiæ: sed vnitio terminatur ad formam, vt inexistit materiæ, ab eaque dependet: ergo productio terminabitur ad eandem per se & vt ad terminum, qui producitur vt quod. Maior probatur. Nam quando aliquæ actiones ita sunt affectæ, vt ambæ à se mutuò separari queant, & vtraque absque altera, saltem diuina virtute, possit existere; necessariò inter se re ipsa distinguuntur: at quòd prædictæ actiones ita se habeant, ostenditur, etenim potest Deus animam equi in materia producere non eam illi vniendo; itemque potest eandem ante à se productam vnire materiæ, atque ita in priori euentu dabitur productio absque vnitione: in posteriori, vnitio sine productione.

2. Argum.

Deinde quòd ad animas racionales spectat, quòd eæ non sint subsistentes, ita probatur, ex secundo indicio. Animæ racionales non operantur per se ergo non sunt subsistentes. Antecedens ostenditur, quia animam racionalem operari per se, vel est operari sine dependentia à corpore: vel est habere operationem immaterialem, quam in se ipsa recipiat. Si primum, talis modus operandi non conuenit animæ dum est in corpore; cum eius intellectio pendeat à phantasmatis iuxta illud Aristot. lib. 3. huius oper. cap. 8. text. 9. oportet intelligetem speculari phantasmata. Si secundum, id non sat est, vt ex eo arguatur animam posse per se existere; nihil enim inde videtur amplius posse colligi, quam animam, esse substantiam spiritalem, vt pote quæ spiritalē actionem edat, eamque sustentet. Quin verò quòd non satis firmo argumento comprobetur intellectioem animæ recipi in ipsa anima, vt in substantia spiritali; non autem in organo corporeo, suadet. Etenim

Aristot.

D. Thom.

Aristot.

id ex eo confirmat D. Thomas 1. part, quæst. 75. art. 2. quia si anima intelligeret per organum corporeum non posset percipere omnia corpora, ppter ea quòd ex doctrina Aristotelis lib. 2. huius operis cap. 10.

text.

text. 104. & lib. 3. cap. 1. text. 4. & 5. intus existens prohibet cognitionem extranei. Vnde neque facultas videndi perciperet omnes colores, si pupilla, in qua residet, aliquo esset colore imbuta; neque lingua dum est humore bilioso infecta, saporum differentias dignoscit. At enim quod haec ratio momentum non habeat, ex eo ostenditur, quia phantasia est in organo corporeo, & tamen percipit omnia alia corpora, & Angelus est substantia spiritalis, & tamen omnes alias spirituales substantias cognitione apprehendit. Quare pari ratione, etsi anima intelligeret per organum corporeum, id nihil obesset, quominus omnium aliorum corporum notitiam caperet.

Præterea, non operari animam rationalem ut quod, sed ut quo: videtur docere Aristoteles lib. 1. huius operis cap. 4. tex. 64. ubi ita inquit, dicere autem animam irasci, vel timere, simile est ac si quispiam animam texere dicat, vel ædificare. Nam melius est fortasse dicere non animam, sed hominem animo misereri, vel addiscere, vel ratiocinari. Hæc ille. Quibus accedit quod ut anima rationalis est, id, quo totum est, ita non operabitur, nisi ut id, quo, si rectè verèque dici solet, ut vnum quodque est, ita operari. Quod item ex eo confirmari potest, quia nulla anima dicitur hoc aliquid, diceretur autem si ageret ut quod, 4. Argum.

ARTICVLVS II.

EXPLICATIO QVAESTIONIS;
dilutio argumentorum.

PRO explicatione huius controuersiae aduertendum est subsistere trifariam apud philosophos sumi. Primo modo, pro esse per se, hoc est, non in subiecto inhaesionis. Secundo, pro esse per se, id est, non in aliquo (videlicet per modum partis, aut formæ) à quo in suo esse dependeat. Tertio, pro esse per se, ita ut neque actu, neque potestate sit in aliquo per modum partis, aut formæ, vel quasi formæ. His ita breuiter perstrictis, quæ alibi, fusiùs explicanda erunt. Sit prima conclusio. Omnes animæ tam brutorum animantium, quam hominum sunt subsistentes primo modo. Probat, quia omnes sunt substantiæ, ut superius demonstratum fuit: nulla verò substantia est in subiecto inhaesionis. Secunda conclusio. Inter animas sola intellectiua est subsistens secundo modo. Probat, quia omnes animæ, excepta intellectiua, educuntur de materiæ potestate, ut in physicis ostendimus, atque ita earum effectio & conseruatio & ex consequenti earum esse pendet à materia. Cuius rei illud est etiam argumentum, quod sola anima intellectiua sortita est operationem eleuatam supra materiæ conditionem, ut ante diximus, & à corpore independentem, ut ex argumentorum solutione planum fiet. Vnde etiam colligitur eam non dependere à materia quoad suum esse, quia ut vnum quodque operatur, ita est. Tertia conclusio. Anima intellectiua non est subsistens tertio modo. Probat, quia

Subsistere trifariam apud philosophos sumi.

1.
2.
3.

1. Conclusio.

2. Conclusio.

Sola forma humana operationem habet à corpore non dependentem.
3. Conclusio.

G anima

D. Thom. 1.
p. 4. 75. & in
9. de spiritibus
libus creat. a.
2. ad 3.

anima intellectiua est essentialiter forma hominis, estque illius pars, actu quidem dum componit totum, potentia verò dum est extra materiam. Quod autem ita se habet non est subsistens tertio modo, à fortiori autem animæ brutorum hoc pacto subsistentes non erunt, cum neq; secundo modo subsistentes habeantur.

animã intel-
lect. specienõ
distingui ab
Angelo potat
Origines.

Refutatur.

Sunt hæ tres conclusiones communi auctorum consensu firmatæ: etsi contra tertiam senserit Origines libro 1. *περι ἀρχῶν* cap. 5. & 8. & lib. 2. cap. 8. arbitratus animam intellectiuam non distinguere specie ab Angelis, quos constat esse substantias completas, ac per se subsistentes tertio modo. Sed hunc errorem confutat D. Thomas 1. part. quæstione 75. art. 7. & in disputatis quæst. de anima art. 7. ad 1. 2. contr. gent. cap. 94. potestque ex eo paucis conuinci, quia anima intellectiua suapte natura est forma corporis, materiæque vnibilis. Mentes autem Angelicæ sunt substantiæ à corpore abstractæ. Præterea, intellectio humana est per compositionem & discursum, & ex sensibilibus collecta: cognitio autem angelica est per intuitum simplicem, & ex influxu superni luminis, vt docet D. Dionysius 7. capit. de diuinis nominibus. Ex his autem differentijs plane colligitur distinctio inter naturam hominis & Angeli.

Dur in 2. d. 16
q. 2.

D. Aug. lib. 4
super Genes.,
ad litt. c. 32.
& 34 D. Greg
hom. 34. in
Euang.

Ad 1. Argum.

Bruta animã
tia saltẽ perfe
ctã à solo
Deo produ-
ctã sunt effe-
ctiue in 1. m. u.
di origine;

Forme mate-
riales eadem
actione pro-
ductæ & vni-
tæ corporib.

Argumenta verò primi articuli, quæ superioribus cõclusionibus aduersabantur, hunc habent explicatum. Ad primum respondendum est bruta animantia in prima mundi origine non fuisse producta per virtutem seminalem, vt satis liquet, nec per vllum cõcursum actiuum elementorum vt aduertit S. Thomas. 1. p. quæstione 70. artic. 1. & Abulensis ad primum cap. Genesios communi aliorum auctorum approbatione (licet Caietanus existimarit terram concurrisse efficienter ad primum ortum plantarum, ita videlicet, vt Deus interuentu terræ, tanquã causæ mediæ efficientis, eas protulerit.) Itaque solo concursu actiuo Dei producta fuerunt tunc bruta animantia; itã tamen vt eorum formæ acceperint esse à Deo dependenter à materia, & vna eademque actione & productæ, & vnitæ fuerint, sicuti earum natura postulabat. Neque ex eo, quòd causæ secundæ ad id efficienter non concurrerint, sequitur illas fuisse creatas, vt creatur animæ intellectiue; siquidem hæ producuntur absque dependentia à materia.

Ad 2. Argum.

Actio produ-
ctiua formæ
& nõ vnitiua
illius cõmate-
ria, distingui-
tur specie ab
vnitiua.
Supponi sub-
iectum quid.

Ad secundum neganda est maior, & ad eius probationem cõcedendũ quod primo assumit. Ad id autẽ, quod deinde affertur, dicendum posse Deũ animã v. g. equi pducere in materia non eã illi vniẽdo, & vnire nõ producendo. Verũ actionẽ, qua Deus talem animã ita produxerit, debere esse creationẽ. Erit enim pductio ex nihilo, idest, nullo præsupposito subiecto. Nec refert quòd ea forma producat in materia: nã etiam anima rationalis in materia producit, & tamen creatur. Videlicet nullũ supponi subiectũ dicitur, quãdõ vel formæ nullũ omnino subiectũ præiacet: vel etsi præiaceat, tamen eiusmodi subiectũ nõ cõcurrit ad sustentandã formã. Quo pacto se res habebit si Deus pducatur formã equi non eã materiæ vniẽdo. Nec enĩ materia suã causalitatẽ exercet in formã, eã vè sustentat, nisi ipsi vnita sit. Quoniã ergo prædicta formæ pductio creatio esse

esse debet, necessariò erit alteri⁹ ordinis, ac diuersæ speciei ab ea, qua nunc
pducitur. Quare non probat argumentum naturalè & ordinariam formæ
equinæ productionem, quam dicimus esse idem cum vnitione eiusdem cum
materia, posse à tali vnitione separari, aut vnā absque altera inueniri.

Ad primum eorum, quæ ad animam intellectiuam spectant, negan-
dum est antecedens, & ad rationem, quæ id probatur, dicendum animam
intellectiuam operari per se: quia quoad intellectiōem non simplici-
ter pendet à corpore. Licet enim intellectus, dum est in mortali corpo-
re, ordinariè non intelligat nisi operante simul phantasia: non ideò ta-
men quoad talē operationē, pendet per se à ministerio phantasiæ. Pri-
mū, quia talis dependentia non censetur propriè necessaria, sed quate-
nus ob connexionē harū potentiārū; dū intellectus in propriū obiectū
fertur, simul phantasia ad aliquod singulare obiter attendit. Secundò,
quia probabile omnino est nonnunquam dum intellectus ad sublimiū
rerum contemplationem eleuatur, distitui phantasia propria opera-
tione. Tertiò, quia anima à corpore abiuncta intelligit absq; phantasia.

Dicitur quoq; anima intellectiua operari per se, quia edit operatio-
nē spiritalem, quam absq; adminiculo materiæ in se recipit, ac sustentat.
Ex quo sequitur eam esse spiritalem substantiam: atque adeò & subsistē-
tem. Nam omnis substantia spiritalis est incorruptibilis, vt progressu
ostendemus, & ex consequenti potest per se cohærere.

Quod spectat ad rationem, qua D. Thomas ostendit intellectiōem
recipi in ipsa anima, vt in substantia spiritali, non autem in organo
corporeo: facile quidem est illam per se tueri ea via, quod si intellectus
esset in organo corporeo non posset intelligere omnia corpora; quia sal-
tem non valeret proprium organum percipere, cum potentia organica
nec supra suam operationem, nec supra suum organum reflecti queat,
vt ex libro de causis communi consensu docent Philosophi. Verum
quia eiusmodi probatio nititur pronuntiato illo Aristotelico, intus
existens prohibet cognitionem extranei, quod pronuntiatum & latè
patet & subobscurum est; expendere oportet quo pacto id intelligi de-
beat. Quæ de re differit Auerroes lib. 3. de anim. com. 4. D. Thomas
de verit. quæst. 22. articulo 1. ad 8. Caietanus prima part. quæst.
75. artic. 2. Ferrariensis lib. 2. contra gentes cap. 98. Omnia longiori
disputatione dicendum duplicem causam potissimū inueniri, cur id,
quod existit in potentia cognoscente, siue id, in quo existit potentia
cognoscentes, aliarum rerum notitiam impediatur. Prima causa est, quæ-
do id obstat ne potentia aliarum rerum speciebus consignari queat:
quo pacto si pupilla esset colorata, non posset oculus extraneos
colores videre; quia species visibiles non recipiuntur in corpore termi-
nato & opaco, quale, saltem ordinariè, est id, quod est affectum colore.
Quæ tamen causa non habet locum in substantia, potentiaq; spiritalib⁹,
quibus nihil impediendi subest, quominus ad omnium rerū intelli-
gibilium species recipiendas indeterminatæ sint. Vnde D. Thomas loco
citato ait prædictā propositionem non esse veram in potentijs cognos-
centibus, quæ in obiectum vniuersale feruntur, vt intellectus.

Ad 1. Argum⁹
Intellectū nō
pendere per
se à ministe-
rio phantasiæ.
Probatur 1.

2.

3.

Anima intel-
lectiua se sola
recipit opera-
tionē spirita-
lem.
Potentia or-
ganica supra
suā operatio-
nem non re-
flectitur.

2. Ratio pro-
nuntiati.

In quibus sit
verum.

Cur rerū spi-
ritualiū, itēq;
vniuersaliū
typos spūita-
les esse oportet.

Plato.

2. Ratio pro
nuntiati,

Quo pacto
nonnulli pro
nuntiati esse
sunt.

Res sapidae
cur interdū
inducuntur a
mate.

Concluditur
pro D. Tho.
& Arist.

Ad 4. Argum.

Habet tamen eadem illa causa locum in potentijs organicis, quatenus etsi aliorum singularium ad ipsas pertinentium, imagines possint recipere; tamen ob materiæ cui inhærent, limitationē, imperfectionēque, ita indiuidualibus conditionibus addictæ sunt, vt non nisi singulariū sensibilibus imagines obtinere queant, proindeque non nisi singularia sensibilia cognoscant. Quod item accideret intellectui si in organo materiali corporeoque inhæderet. Non enim rem vllam spiritalem, imo neque corporearum naturas communes, sed indiuidua duntaxat perciperet; quia neque species rerum immaterialium siue repræsentent res communes, siue singulares; neque species rerum corporatarum, quæ res communes representant, in organo corporeo recipi queunt: cum vtræque spiritales esse debeant. Quandoquidem nec typi, qui res spiritales referunt, neque etiam illi, qui referunt naturas corporeas cōmunes, possunt non esse spiritales. Cuius rei ea ratio est, quia imagines corporales ob suam ignobilitatem & materiæ concretionem, vltra materiam signatam, & vltra indiuidua corporea transcendere in repræsentando non valent. Ideoque Plato in Theæteto ostendit intellectum multa cognoscere, quæ instrumento corporeo percipi nequeunt, cuiusmodi sunt natura communis, pulchrum, bonumque. Alia causa, cur intus existens prohibet cognitionem extranei, est; quia licet potentia valeat tunc recipere species aliarum rerū: tamen ita circa præsens aliquod obiectum occupatur; vt interim ad alia aut nullo modo, aut non nisi admodum obscure attendere queat. Vnde nonnulli pronuntiatiū illud ita efferunt, vt non dicant, intus existens, sed intus, apparens, id est obiectum, quod potentia cognitrice actu offertur, impedit aliorum cognitionem. Hinc ergo est quod lingua morbo regio laborantium, quia amara bili perfusa est, etsi exterius accedant res sapidae, atq; optimis præditæ saporibus, quorum imagines recipiat; non tamen eos sentit, videlicet quia sapor ille inherescens & gustatui primū occurrens, totam perceptricis facultatis applicationē sibi vendicat. Quippe ita accidere consuevit, vt non idem sensus duntaxat circa alia sensibilia, quæ se illi offerunt; sed cæteri etiam circa sua obiecta feriantur, cū anima ad aliquid percipiendum tanto conatu, & intentione se se impedit, vt alijs dijudicandis non vacet.

His animaduersis constat rationem D. Thomæ, imo Aristotelis, pro qua hæc disseruimus, vim suam retinere, patetque rectè colligi, si intellectus esset in organo corporeo, futurum vt non perciperet omnia alia corpora: & ex illo pronuntiato, intus existens prohibet cognitionem extranei, nequaquam argui Angelum non intelligere omnes alias substantias separatas; & phantasiā non percipere aliqua alia corpora: esto sequatur non percipere omnia ob priorem causam traditam in explicatione illius pronuntiatii.

Restat soluendum argumentum vltimum primi articuli. Ad priorē eius partem respondet D. Thomas prima part. quæst. 75. artic. 2 ad 2. Aristotelē loqui inibi non ex propria, sed ex aliorū sententia. Secūdo respondet Philosophum tantū velle non esse dicendum animam intelli-

intelligere vt quid subsistens perfectum & completum; sic enim non animæ, sed homini intellectio competit. Circa alteram verò partem eiusdem argumenti, sunt qui dicant animam dum est in corpore non existere vt quod, sed vt quo tanquam seminaturam, vt loquitur Caietanus, licet separata à corpore existat vt quod tanquam semipersona; quia videlicet ad personæ complementum absolutionemque deest illi esse entis completi; cum etiam extra corpus suapte natura sit pars hominis. Potius tamen dicendum tam in corpore, quam extra corpus existere vt quod: ad id enim sat est subsistere per se iuxta secundam acceptiōnem: quod ei siue corpus informet, siue non, perpetuò conuenit. Nā quod sufficit vt aliquid producat tanquam quod, sufficere debet vt existat per se tanquam quod: subsistere autem secundo modo sufficit, vt aliquid dicatur produci vt quod, vti patet in ipsa anima rationali, quæ per se & vt quod creari dicitur. Siquidem eius creatio, vt & cæteræ actiones productiue, fertur in aliquem terminum vt quod: cum igitur non feratur sic in alium terminum præterquam in animam (nec enim eiusmodi terminus potest esse homo, cum is non creetur) consequens est vt anima producat vt quod. Sane verò si anima extra corpus inciperet esse quod, & vt semipersona, cum eo pacto esse, maioris sit perfectionis, quam esse vt quo, & tanquam seminaturam, sequeretur animam extra corpus, atque adeò in statu præter naturam, perfectiorem existendi modū habere, quam in corpore: & in statu naturali: quod admittendum esse iure optimo negat D. Thomas prima part. quæst. 89. art. 2. & in 4. distinct. 43. quæst. prima art. 1. quæstioncula 1. ad. 4. licet enim anima cum à corpore abiungitur altiorem liberioremque intelligendi modum assequatur, vt suo loco ostendemus; non tamen par est vt tunc perfectius esse obtineat, sed potius dū est in corpore & præstantissimo suo munere defungitur, quod est dare esse cōposito, ipsumq; in propria specie constituere. Adde quod si anima extra corpus esset vt quod, & in corpore vt quo: sequeretur in resurrectione, cum ad corpus redierit; dimissuram nobiliorem illam conditionē subsistendi, quod verisimile non est. Nec satisfacit responsio Caietani aientis animam in corpore glorioso habituram subsistentiā vt quod, Nam si illam in corpore mortali ideò non obtinebat, quia erat pars totius, cum etiam post resurrectionem, eiusdem pars futura sit, ad eandem subsistēdi rationem, quam antea in mortali corpore habuerat, reuocabitur.

Aduertendum tamen est vt diluatur altera pars eiusdem principalis argumenti, in quo nunc versamur, animam in corpore existentem ita subsistere tanquam quod, vt nihilominus sit id, quo, diuersa cōsideratione. Enim verò subsistit vt quod, prout existit indepēdēter in suo esse; & est quo, prout est, id, quo est totum. Vnde secundum aliam, & aliam notionem potest negari & concedi animam esse hoc aliquid. Negari, si hoc aliquid sumatur pro subsistente completo: concedi si accipiatur pro subsistente incompleto.

Subsistat ne anima intellectiua in corpore.
Sentētia quo reuocam.

Verior sentētia.
Probat. 1.

D. Thom.

Responsio Caietani.
tius impugnatio.

Anima in corpore est vt quod, & vt quo diuersa cōsideratione.

Item Sōcin.
lib. 8. Metaph.
q. 26. Ferrar.
2. contr. gēt.
cap. 68.

Q V Æ S T I O III.

V T R V M A N I M Æ I N T E L,
lectiua à Deo creentur,annon.

A R T I C V L V S. I.

D I V E R S A D O G M A T A D E
nostrorum animorum origine.



Animarum
origo occul-
ta etiã apud
Patres.

D. Hieron.
D. August.
Eucher.

I. dogma de
animorum
orta.
Luciferiani.
Tertull.
Apollin.

Dogma alte-
rum.

Prioris dog-
matis argu-
menta.

Modum inuoluta & obscura quæstio semper visa fuit de animorum origine, non apud Ethnicos tantum philosophos, sed etiam apud illos, quibus celestis disciplinæ lumen diuinitus affulsit; ut patet ex ijs, quæ D. Hieronymus in epistola ad Marcellinũ, D. Augustinus in libro de origine animæ ad D. Hieronymum, & libro 3. de libero arbitrio cap. 21. & Eucherius 1. in Genesim, alijque Patres scripsere.

Duo igitur in primis dogmata circa animorum ortum nobis occurrunt. Vnum asserentium eos ex semine propagari, in quo errore fuerunt Luciferiani, ut refertur in libro de Ecclesiasticis dogmatibus, Tertullianus, & Apollinaris, teste D. Augustino in libro de hæresibus ad Quod vult Deum cap. 86. & in dialogo, qui ex eius, & D. Hieronymi scriptis collectus est, & D. Thoma 2. cõtra gentes cap. 86. Alterum eorum, qui creati quidem animas; non tamen à Deo, sed ab intelligentijs putarunt: è quorum numero fuere post Auicennam, tum Seleucus, & Hermias, ut constat ex lib. 7. historię tripartitæ cap. 11. tum Galita, vnde profeminata est hæresis Messalianorum. Pro prioribus hæc adduci possunt argumenta. In materia est naturalis potentia ad recipiendam animam rationalem; cum anima sit proprius ac naturalis actus corporis; alioqui non fieret ex utroque per se vnum; sed cuiuslibet potentia naturali passiuæ respondet aliqua actiua etiam naturalis, ut docet Aristoteles lib. 5. Metaphys. cap. 12. text. 17. & lib. 9. cap. 1. text. 2. Ergo datur aliquod agens physicum, quod animam rationalẽ progignat. Hoc autem non potest esse aliud, quàm parens, qui vi feminis animã è materiæ sinu eliciat, Ergo anima rationalis propagatur vi feminis. Item cæteræ animantes excitant suæ soboli formas è potestate materiæ, sed homo non debet esse hac in re deterioris conditionis. Igitur anima humana ab homine ipso producitur. Nec refert quod anima sit immaterialis substantia, virtus autem generatiua, qua homo, ut instrumento ad gignendum utitur, materialis sit: potest enim instrumentum eleuari ultra propriam vim ad aliquid se nobilius producendum, ut in alijs

alijs rebus passim videmus. Deinde causa attingens vltimam alicuius formæ dispositionem habet vim eiusmodi formæ productricem, siquidem forma, vt docet Aristoteles 2. physicorum cap. 7. text. 74. est finis generationis, & omne agens, quod vi propria confert media ad finem potest finem perse obtinere, vt est etiam apud Aristotelē 7. Metaphys. cap. 9. text. 30. At homo attingit vltimam præparationem ad introducendam animam rationalem, cum non modo cæterarum qualitatum apparatus in materiam inducat, sed ipsa quoque organa ministerio formatricis virtutis deliniet, & effigiet. Corroboraturque argumētū, quia quicquid simile sibi secundum speciem generat, idem & formam rei genitæ a qua species est, producit: at homo per virtutem semini inhaerentem, hominem generat.

Pro eorum autem dogmate, qui animas hominum ab Angelis produci contēdebant, hæc sunt argumenta. Teste Aristotele cap. 4. text. 34. huius libri, perfectum est, quod aliud simile sibi producit; sed immateriales substantiæ multo perfectiores sunt, quam corporatæ: Ergo cū hæc alias sibi secundum speciem similes efficiant, potiori ratione poterunt Angeli substantiam aliquam incorpoream inferioris naturæ procreare, id est, animam humanam. Secundò maior est ac diuinior in rebus spiritalibus ordo, quam in rebus corporeis; sed ex doctrina D. Dionysij 4. cap. de diuinis nominibus, inferiora corpora administrantur, ac fiunt potestate superiorum: Ergo & inferiores spiritus, id est, animæ rationales, efficientur per superiores, hoc est, per intelligentias.

ARTICVLVS II.

QVID IN RE PROPOSITA
sentiendum sit.

PRæsens quæstio nonnullis assertionibus illustranda est. Prima sit, Animæ rationales neququam vi seminis propagantur. Hæc assertio est omnino certa, nec Christiano philosopho de ea dubitare fas est; habetur quippe in decretis 32. quæst. 2. cap. Moyses; eiusque oppositum erroris nota condemnat D. Augustinus in lib. de hæresibus ad Quod vult Deum cap. 86. & D. Thomas 2. contra gentes cap. 86. idemq; in 1. p. quæst. 118. art. 2. non errorem solum, sed hæresim vocat. Propterea quòd qui id asserunt, animi immortalitatem negare palam conuincantur. Probatur igitur nostra assertio hunc in modum. Nulla virtus actiua agit ultra suum genus; sed anima intellectiua excedit totum genus corporeæ naturæ, cum sit substantiæ spiritalis, vt superius ostendimus. Nulla igitur virtus corporeæ eius effectiorem valet attingere; atqui omnis actio seminalis facultatis, est à virtute corporea; cum spectet ad potentiam vegetatricem corpori prorsus inhaerentem: Ergo fieri non potest, vt animæ intellectiue virtute seminis deriuentur.

Secundò

Confirmatio.

Posterioris dogmatis argum. Perfectū quid

D. Dionys.

I. assert.

Quam certa sit. D. August. D. Thom.

Probatur primò.

Probatur se-
cundò.

Secundò, Cùm generatio alicuius est causa, cur aliquid sit; eius dissolutio causa item est, cur id pereat; atqui dissolutio corporis non affert interitum animæ rationali; siquidem immortalis est: ergo neque corporis generatio erit ei causa, vt esse incipiat: at seminis traductio propria causa est generationis corporis. Non igitur est causa generationis animæ. Tertiò, Omne agens naturale, sicuti agit dependenter à materia, ita non producit, nisi quod à materia dependet; sed anima rationalis nō ita se habet; cùm extra corpus coherere valeat. Non ergo anima rationalis ab agente naturali producit; sed aliam habet originis suæ causam. Ob hæc, & alia quæ antiquos patres non latuerunt, D. Chrysostomus Homilia 1. de incomprehensibili Dei natura, Animæ, inquit, inspirantur, corpora effigantur: & Procopius Gazæus in Genes. cap. 2. ad illa verba. Hoc nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea, oraculum ait non dixisse; & anima de anima mea, caro scilicet nō gignit animam. Lege Gregorium Niss. disput. de anima & resurrectione. Lactantium 1. de opificio Dei cap. 17. 18. & 19. in quibus de animæ origine rectè sentire videtur.

Probatur ter-
tio.

2. assertio.

Non minus
certa quā su-
perior.

Secunda assertio, Animæ rationales accipiunt esse per creationem, non ab Angelis, sed à Deo Optimo Maximo. Hæc assertio non minus firmam, ac certam continet veritatem, quā superior: astruiturque cōmuni patrum assensione, à Diuo Hieronymo in epistola 17. ad Damasum, quæ inscribitur explanatio symboli, & in Apologia ad Pammachium, aduersus hæreses Ioannis Hierosolymitani, vbi ait Ecclesiasticam esse sententiam Deum novas quotidie animas conceptis iam corporibus infundere. Item à D. Hilario. 10. de Trinit. Ambrosio lib. de Noe & arca, Chrysostomo Homil. 23. in varia loca Matthæi, Gregorio Nysseno lib. de anima cap. 6. Theodoro lib. de hominis natura, Cyrillo lib. 1. in Ioannem cap. 9. Bernardo serm. 27. in Cant. Innocentio tertio commentarijs in Psal. 50.

D. Hilarius.
D. Ambros.
D. Chrysost.
D. Greg. Nis.
Theodoret.
D. Cyrill.
D. Bernad.
Innocent. 3.

In primis ergo quod animæ rationales accipiant esse per creationē, hunc in modum probat D. Thomas lib. 2. cōtra gentes cap. 87. Omnis substantia, quæ producit, aut generatur per se, aut per accidens, aut creatur: sed animæ rationales non generantur per se, cùm non constent ex materia, & forma: neque per accidens, quia cùm sint formæ corporum, oriuntur per eorum generationem ex virtute seminali; quod improbatum est: superest ergo vt per creationem esse accipiant. Huc spectat quod cùm animæ humanæ omnibus formis physicis naturæ dignitate præstent, sintque in suo esse subsistentes: oportet eas nobiliore habere originem & more aliarum substantiarū intellectualium per creationem produci. Quod verò istiusmodi creatio non ab Angelis, vt putarunt ij, quos superius retulimus, sed à Deo sit, inde cōcluditur, quia vt D. Augustinus lib. 3. de Trinit. cap. 8. & lib. 9. de Genesi ad litterā cap. 15. & D. Damascenus lib. 2. fidei orthodoxæ cap. 3. & scholasticæ Theologiæ professores in 2. sentent. distinct. 1. docent; Angeli nullius rei creatores esse possunt, videlicet quia cùm creatio sit productio è nihilo, id est, nullo supposito subiecto, & omnes causæ secundæ præ-

Lego D. Tho.
lib. 2. sent. d.
18. q. 2. a. 2.

Cōfirmatio
eiusdem.

Offēditur 2.
pars assertio-
nis.

D. August.
D. Damasc.
Cur angeli
nequeāt crea-
re.

requi,

requirant subiectum in quod agant, fit vt creare sit solius primi agētis, cuius virtus vt est infinita, ita nec ad subiectum, nec ad certum agendi modum coarctatur.

Denique quod animæ humanæ à Deo creentur, haud obscure significatum est in literis diuinis, tum alibi, tum praesertim 1. Geneseos vbi, cum de aliorum animantium procreatione agitur, dicitur. Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile super terram; Producat terra animam viuentem in genere suo, iumenta, & reptilia, & bestias terræ. At cum ad hominem venit, eius animam à Deo infundi, ac creari, indicatur illis verbis, Formauit Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ. Accedit decretum Leonis. 1. in epistola 93. ad Toribium Asturicensem Episcopum statuentis animas à nullo incorporari, praeterquam à Deo ipsarum creatore.

Tertia assertio. Animæ rationales non fuerunt ante corpora à Deo creatæ; sed in ipsis corporibus singillatim creantur, & infunduntur. Pro huius conclusionis intelligentia aduertendum est Platonem in Timæo finxisse Deum omnes animas humanas ante corpora simul creasse, & in comparibus stellis constituisse: Tum eas coelestium rerum, & terrenarum amore captas, vt tanti sceleris poenas luerent, in corpora tanquam in carcerem fuisse coniectas. Idem arbitratus fuit Origines, vt constat ex primo eius libro *περὶ ἀρχαῶν*, refertque Epiphanius in epistola ad Ioannem Hierosolymitanum. Idem quoque ex parte asseruerant aliqui Rabbini Hebræorum aientes omnes animas initio fuisse conditas, ne concederent Deum aliquid de nouo creare: non tamen antequam corpora subirent peccatum vllum admisisse.

Verum hic error vnanimi consensu exploditur à Patribus, à D. Epiphanio epistola citata, Hieronymo in epistola ad Panmachium contra eundem Ioannem, Theophilo Alexandrino libro 1. Paschali, Augustino epistola 28. ad Hieronymum, Cyrillo Alexandrino libro primo in Ioannem capit. 9. vbi viginti tribus argumentis pugnat. Condemnatus est etiam hic error in Concilio Bracharensi primo cap. sexto, & à Leone primo in epistola ad Toribium, vbi summus Pontifex in eos, qui dogma illud profitebantur, ita scribit. Eos catholica fides à corpore suæ vnitatis absceidit, constanter praedicans atque veraciter, quod animæ hominum priusquam suis inspiraretur corporibus, non fuere.

Porro superiorum dogmatum auctores quatenus in eo conveniunt quod fingunt animas ante corpora extitisse, hunc in modum refelli possunt. Vnicuique formæ naturale est corpori vniri: alioqui constitutum ex forma & materia esset aliquid praeter naturam: prius autem tribuitur vnicuique quod ei secundum naturam, quam quod praeter naturam competit: quod enim conuenit alicui praeter naturam, inest ei per accidens, & quod secundum naturam, inest per se. At quod per accidens inest, posterius est eo, quod

Ex D. Greg. Nyl. de hom. lib. 1. cap. 1.

De hoc dogmate lege que scripsit auctor operis de diuina sapientia. scilicet cū dicitur Aegypt. lib. 1. cap. 5.

Deducitur 3. pars assertio. ex Sac. lit. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Leo Primus.

3. Assertio.

Plato primus auctor de creatione animarum ante corpora.

Augustinus. Timotheus. Theophylus. Cyrillus.

Exploditur is error à Patribus.

Concil Brachar. Leo. 1.

Expurgatus rationibus.

non potest.

quod est per se. Igitur animæ prius conuenit esse vnitam corpori, quàm à corpore abiunctam. Non est ergo creata ante corpus, cui vnitur.

2. *Anima perfecta & 19 est incorporea quâ extra.* Secundò, Anima sicuti D. Thomas 1. part. quæst. 76. artic. 1. ad 6. alijque Doctores communi assensu approbant habet natiuam propensionem ad corpus, atque adeò propriam perfectionem non obtinet, nisi dum corpori copulata est: sed Deus, cuius perfecta sunt opera in prima rerum molitione procreauit res secundum statum cuiusque naturæ congruentem, ac debitum. Vnde & cuncta, quæ fecerat, comperit esse valde bona. Non igitur animas extra corpora creatit.

Ex D. Greg. Nyss. lib. de hom. opif. c. 29.

3. *In Natura nihil otiosum.* Tertiò. Si animæ ante corpora extitissent, cum natura in mundo nihil otiosum, ac sine propria operatione esse patiatur, vt probè docet Aristoteles cap. 8. libri 10. Ethicorum, vtique habuissent animæ in eo statu aliquam rerum scientiam, & notitiam: sed non ita est, cum planè constet longo studio & labore acquiri à nobis scientias: ergo animæ nõ fuerunt ante corpora. Nec satisfaciunt Academici aientes cum Platone in Phædro, & 10. de Republ. alijsque in locis animas cum in corpora deiiciuntur, propter coniunctionem cum hac terrena fœce, quasi hausto obliuionis poculo, omnium rerum memoriam amittere. Non, inquã, satisfaciunt. Nam cum naturale sit animæ corpori coniungi, non debuit ex copulatione cum propria & naturali materia tale detrimentum capere. Ac contra hunc errorem in lib. Metaphys. ex instituto discernendum à nobis erit. Eum multis impugnant D. Augustinus libro 12. de Ciuit. Dei cap. vlt. Tertullianus in lib. de anima, M. Albertus 1. Metaphys. tract. 1. cap. 8. D. Thomas tum alibi, tum 2. contra Gent. capit. 83.

D. August. Tertull. M. Albert. D. Thomas.

4. *Animæ ante corpora non peccauerunt.* Quartò, quòd animæ antequam corporibus inspiratæ essent, nullam peccati labem admiserint, constat ex doctrina D. Pauli ad Romanos 5. vbi ait per vnum hominem introiisse peccatum in hunc mundum; anima autem homo non est, vt quidam falso putarunt, docetq; D. Thomas alibi, tum 1. part. quæst. 75. art. 4. Rursum cap. 9. eiusdem epist. cum inquit, Iacob & Esau, priusquam in lucem editi essent, nihil boni, aut mali egisse. Prætereà, quòd animæ in scelerum pœnam non immigrarint in corpora, ex eo ostenditur, quia sequeretur vnionem corporis, & animæ non esse bonum naturæ; sed potius malum quidpiam, sicuti est omnis pœna. Quod tamen impossibile est, cum nullum malum per se intèdatur, & tamen natura vnionem animæ & corporis, hominisq; generationem per se intendat. Adde quod ex malo non prouenit bonum nisi per accidens. Quare si ob culpam animæ separatæ effectum est, vt anima corpori vnatur: cum hoc bonum quoddam sit, per accidens erit: atque adeò casu contigit, vt homo à Deo conderetur. Quod tamen falsum esse inde constat, quia nobilissima pars mundi corporei, quæ est homo, non debuit fortuito euentu produci ab auctore naturæ, qui omnia in numero, pondere, & mensura effecit.

Malum per se non intèditur à natura.

Homo pars mundi nobilissima.

Arist. animas ante corpora non ponit.

de hoc errore Senecis lib. 5. bibli. annot. 26. & lib. 6. annot. 48.

Quod verò Aristoteles animarum ortum ante corpora nequaquam posuerit, liquet primò ex eo, quòd Platonicam reminiscentiã multis locis impro-

improbavit, ut in 1. Posteriorum capit. 1. & 3. de anima capit. 4. textu 14. ubi ait hominis intellectum esse quasi nudam tabulam, in qua nihil est expressum. Deinde, quia 12. Metaphys. capit. 3. textu 16. & 17. docet causam efficientem præcedere suum effectum; formalem vero (qualis est anima) nullo modo. Nec obstat quod secundo de generatione animalium capit. 3. asserit mentem exterius ingredi. Non enim his verbis vitam illius extra materiam, & ante nexum cum corpore, sed diuinam eius originem, & creationem, atque independentiam à materia indicavit; ut ipse orationis contextus ostendit: sic enim habet, Restat igitur ut mens sola extrinsecus accedat, eaque sola diuina sit: nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis. Quare haud recte Pletho capit. 9. libri, quem scripsit de ijs, quibus Aristoteles à Platone dissentit, affirmat Aristotelem antegressionem animarum cum Platone præceptore suo non negasse.

Ijs, quæ superius docuimus, de quotidiana animarum productione, nihil officit quòd Genesios secundo dicitur Deus requieuisse ab omni opere, quod patrarat. Primum, quia non dicitur Deus absolute requieuisse; sed requieuisse ab opere, quod patrarat, videlicet illis primis sex diebus. Ut sit sensus Deum mundi opificium absoluisse sex diebus, atque ita die septimo destitisse mundi machinam cõdere. Item, quia ut interpretatur Diuus Thomas libro 2. contra Gentes capit. 84. & in 2. distinct. 18. quæst. 2. artic. 1. ad 7. Albertus Magnus in summa de homine quæst. 15. istiusmodi quies Dei intelligenda est secundum cessationem à nouis speciebus condendis, non autem à nouis indiuiduis, quorum similia secundum speciem præcesserint. Quare cum omnes animæ intellectiue, omnesque homines sint vnus speciei, nihil repugnat prædictæ quieti Deum quotidie animas creare. His obiter adde nouas animantium, aliarum uerè rerum species, quæ ex varia cõmissione progressu temporum extiterunt, etiam in prima mundi origine dici quodammodo fuisse productas, non in se, sed in suis causis. Lege D. Augustinum in libro de origine animæ ad D. Hieronymum.

At enim de anima primi hominis, peculiaris adhuc consideratio est. Nam Diuus Augustinus libro septimo de Genes. ad lit. capite 24. Hugo de Sancto Victore, Auctor historię scholasticę, & Magister sentent. dubitarunt an ante corporis formationem vnà cum Angelis fuerit creata. Non est tamen ambigendum ea de re: cum argumenta superius adducta concludant nullam prorsus animam ante corpus fuisse à Deo productam. Itaque in eodem instanti Deus & primi hominis corpus formauit, & ei animam infudit, ut sentit. Diuus Gregorius Nyssenus in libro de homine capit. 29. & 30. Diuus Damascenus lib. 2. de Fide Orhtod. capit. 12. Diuus Hieronymus Epist. 61. ad Pammachium de erroribus Orin. & 139. ad Cyprianum. Item Leo Epist. 51. Et in hanc sententiam magis inclinatur Diuus Augustinus libro 12. de Ciuitate Dei capit. 23.

Explicatur locus in quo cõtractum sensisse videtur.

Pletho falso attribuit Aristoteli antegressionem animarum.

Explicatur locus Genes.

D. Th.

D. Aug.

Animam primam hominis ante corpus facit.

Concluditur non fuisse. D. Greg. Nys. D. Damas. D. Hieron. Leo 1. D. August.

Plures lege apud Senesim lib. 5. Bibliot. annot. 208.